NOVOSTI HOBOCIИ

#1102

Samostalni srpski tjednik

Petak 29/01/2021

10 kn/100 din/1.20 €

ISSN 1845-8655

Dosje Furlan

Početkom devedesetih glumica Mira Furlan protjerana je medijskom hajkom iz Zagreba jer nije pristala na mržnju i podjele. Danas se građanke i građani spontano opraštaju od nje cvijećem i svijećama, ostavljenima na adresi na kojoj je nekada živjela str. 8-11. i 27.

PIŠE
Milorad Krstulović

RABLJENA SEDMICA

HDZ uživa 31,1 posto potpore, ali 57 posto građana ne podržava Vladin smjer (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Sindrom

Počinjemo s informacijom o kolektivnom štokholmskom sindromu. Redoviti mjesečni Crobarometar veli da je HDZ najjača stranka s 31,1 posto potpore, dok SDP ima 16,6 posto. I tako mjesecima. Raste Možemo!, došli su do 9,6 posto, dok četvrto i peto mjesto dijeli desnica: Most sa 7,8 posto i Domovinski pokret koji trenutno ima 7,3 posto. Od stranaka ispod praga najbolje stoji Centar s tri posto. Istodobno, 66 posto građana misli da zemlja ide u pogrešnom smjeru, njih 25 posto ima posve drukčiji stav – vjeruju da Hrvatska dobro putuje, a kultnih i neponovljivih devet posto građana ne zna kamo ide Hrvatska, ali želi sudjelovati u anketi i izraziti svoje neznanje. K tome, 57 posto ih ne podržava Vladin smjer. Analiza ovih rezultata nadilazi politološka znanja i zadire u medicinu. S jedne strane, lako bi bilo zaključiti kako su birači zasićeni HDZ-om, a nemaju alternativu, pa umjesto rizika podržavaju ono što im je poznato. S druge strane, kako nemaju alternativu, od Škorinih ust... pristaša preko Mostovih klerikalaca i Centra do Možemo! – dobro, teško je naći HDZ-ovca koji bi podržao Možemo! – niz je stranaka koje glasač može zaokružiti. Al' jok, Hrvat hoće HDZ. Tema za 'Dosje X'.

Tušek

Žarko Tušek imao je sve pretpostavke za uspješnu karijeru u HDZ-u. Obrijano lice, sklonost nošenju odijela i privrženost ANDREJU PLENKOVIĆU. Ili kako se već zove predsjednik partije. K tome, na pragu je četrdesetih, bio je u sjemeništu pa pobjegao, upisao pravo pa odustao, ali od ljubavi prema HDZ-u nije odstupao. Učlanio se početkom vijeka i 2005. godine stigao na listu za lokalne izbore, počeo se penjati u stranačkoj hijerarhiji, dogurao do vrha stranačke organizacije u Krapinsko-zagorskoj županiji, a zatim je stigao i u Sabor, još 2015. godine, dok je stranku vodio TOMISLAV KARAMARKO. Postao je i član partijskog predsjedništva. Sve je mirisalo na karijeru jandrokovićevskog tipa, ali onda je u javnost stigla tonska snimka na kojoj se čuje da Tušek pokušava kupiti VIKTORA ŠIMUNIĆA, nezavisnog vijećnika iz Oroslavja. Šimunić je otkrio novinarima da ga je na razgovor s Tušekom pozvao EMIL GREDIČAK, HDZ-ov načelnik Oroslavja. Družili su se 16. siječnja u Gredičakovoj klijeti, Šimunić veli – i dokazuje snimkom – da su mu predlagali izlazak na izbore s centrističko-lijevom listom koja bi onemogućila pobjedu SDP-a. Obećali su mu i tajno financiranje kampanje te postizborno partnerstvo. Nudili su mu štošta, naročito Tušek. Sve je HDZ spreman uraditi da makne SDP s vlasti u Krapinsko-zagorskoj županiji. Šimunić, međutim, nije htio sudjelovati u političkoj korupciji, nego je snimku razgovora s Tušekom i jaranom dostavio novinarima. Prije sedam godina, HDZ-ovka MARIJA BUDIMIR snimila je vukovarskog gradonačelnika Željka Sabu u sličnoj raboti. Sabo je zbog toga odrobijao osam mjeseci. Šta li će biti s HDZ-ovom zvijezdom u državi koju desetljećima vodi HDZ?

Posrtanje perspektivnog kadra – Žarko Tušek (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Meštar

A onda se oglasio Andrej Plenković. Prekaljeni majstor relativizacije i veliki meštar svih hadezeovaca zapazio je kako je Tušek počinio 'grubu političku pogrešku koja se nije smjela dogoditi'. Požalio se i kako njegovi radari, a nedavno se hvalio njihovim dometima, ne funkcioniraju u klijetima i zapazio kako je 'ovo jedna gruba politička pogreška' te da se Tušek nije trebao naći sa Šimunićem. Slično je govorio i GORDAN JANDROKOVIĆ – a ne, govorit će drugačije – ali i ZORAN MILANOVIĆ koji u Tušekovim riječima i postupcima ne nalazi elemente kaznenog djela. Od početka godine otkriveno je da je požeški gradonačelnik i saborski zastupnik hadezea DARKO PULJAŠIĆ nagovarao tamošnjeg direktora komunalne firme JOSIPA VITEZA da krši zakon i poslove energetske obnove povjerava podobnim firmama, da sisačko-moslavački župan i hadezeovac IVO ŽINIĆ živi u kući koju mu je otkupila država iako ima četiri svoje i koristi državni stan u Zagrebu. Šta li bi se tek dogodilo da stranački šef nema razvikane radare?

Kandidat

GORDAN MARAS. Ne, nije zafrkancija, Gordan Maras. Gordan Maras ima ogromne šanse postati SDP-ov kandidat za zagrebačkog gradonačelnika. Pobijedi li, označit će definitivni slom mnogih kriterija jer zašto, dovraga, Maras? Osim zato što dugo želi biti SDP-ov gradonačelnički kandidat. Senzacijama nije kraj – Marasa je jednoglasno podržalo predsjedništvo zagrebačkog SDP-a, a znamo kako u toj stranci tradicionalno nisu suglasni ni oko čega. Analitičari zbivanja u SDP-u vele da je, na prvi pogled, neobična privrženost frakcije bliske DAVORU. Na drugi je logična, jer bernardićevci (bernardinci?) žele konačno politički pokopati ambicioznog Marasa. Tehnika je jasna – podržat će njegove nerealne ambicije. Uglavnom, prema sadašnjem raspoloženju u još uvijek

Sve bliže gradonačelničkoj kandidaturi – Gordan Maras (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

najvećoj opozicijskoj stranci Maras postaje kandidat. O beznađu u socijaldemokratskim redovima svjedoči podatak da je drugi potencijalni kandidat bio JOŠKO KLISOVIĆ. Zatvorite načas oči i pokušajte se sjetiti jedne misli, rečenice ili geste Klisovića i Marasa koju valja zapamtiti. Kako ide?

Škrinja

Jedno od jezivijih ubojstava u Hrvata stiglo je do Vrhovnog suda. Branitelj četrdesetšestogodišnje SMILJANE SRNEC iznosio je detalje žalbe na presudu kojom je osuđena

Sestra iz noćnih mora – Smiljana Srnec (Foto: Vjeran Žganec Rogulja/PIXSELL)

na 15 godina zatvora zbog ubojstva sestre JASMINE DOMINIĆ u ljeto 2000. godine. Slučaj pamtljivim čini nevjerojatna činjenica da je pokojničino tijelo godinama bilo skriveno u škrinji u obiteljskoj kući. Odvjetnik pokušava dokazati da su i drugi članovi obitelji mogli biti ubojice, a optužena se na koncu njegova izlaganja samo kratko suglasila s onim što je rekao. Srnec se u sjednicu Vrhovnoga suda uključila video-vezom iz varaždinskog zatvora. Mediji su zabilježili njezinu uplakanost, a mi primjećujemo da je odvjetnik govorio o krajnje neprofesionalno izvedenom uviđaju.

IMPRESSUM
Godina XXII / Zagreb | petak, 29/01/2021
NOVOSTI #1102
Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNI UREDNIK
Nikola Bajto

ZAMJENICE GLAVNOG UREDNIKA
Tamara Opačić
i Andrea Radak
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić (Kronika), Boris Postnikov (Kultura)
REDAKTORICA Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Mašenjka Bačić, Jerko Bakotin, Dragana Bošnjak, Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Milan Gavrović, Dragan Grozdanić, Tomislav Jakić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Davor Konjikušić, Saša Kosanović, Anja Kožul, Igor Lasić, Bojan Munjin, Srećko Pulig, Hrvoje Šimičević, i Borivoj Dovniković (karikaturist)

TAJNICA REDAKCIJE
Vedrana Bibić
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić, Nikola Đurek
FOTOGRAFIJA NASLOVNICE
Marko Prpić/PIXSELL

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

3 KOLUMNA
Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

ARITMETIKA POLITIKE

Svečano strijeljanje

PIŠE Marinko Čulić

Iako je Trump izgubio izbore, prerano je zaključiti da ih je Biden dobio. Jer Trump je do zadnje točke i zareza razgolitio otvorene rane cijelog kapitalizma, u rasponu od liberalnog do profašističkog, a te rane ne može izliječiti nitko sam, pa ni Biden. Potreban je dublji zaokret

DAKLE, to je zbilja trebalo vidjeti. Promaknuće novog američkog predsjednika izvedeno je u pomno režiranom scenariju, jedini problem bio je što nisi mogao razaznati da li to više sliči na svečanu inauguraciju ili na svečano strijeljanje. Da ovo drugo nije pretjerano, jasno govori činjenica da je čak i među 25.000 pripadnika elitnih gardijskih postrojbi koji su osiguravali inauguraciju provedena istraga da se u tu do zuba naoružanu armadu nije uvukao netko tko bi svoju dugu cijev okrenuo prema BIDENU umjesto prema 'domaćim teroristima', kako je novi predsjednik nazvao rulju koja je nedavno napala zgradu Kongresa. Nemojmo se lagati, to je velika pobjeda TRUMPA. On je kapriciozno, kao napuštena mlada, odbio doći na Bidenovu inauguraciju i povukao se u jednu od svojih bjelokosnih rezidencija. Ali ondje je iz fotelje mogao sa zadovoljstvom pratiti kako sjemenje institucionalnog bezakonja, kaosa i već napola ozvaničene mržnje dobro napreduje, tu su i prvi plodovi, a nije isključeno da ih ubrzo bude i puno više.

Uoči ovih američkih izbora bivši ambasador u Hrvatskoj i još nekim susjednim zemljama, WILLIAM MONTGOMERY, predvidio je da će ih Trump izgubiti jednostavno zato što je osiona 'budala', koja je uvijek spremnija za kavge nego za suradnju. Ali što da radiš s tim ako je on najuspješnija 'budala' koju smo imali priliku gledati svojim očima, a to što je u onom glavnom – izborima – podbacio, ne znači da njegovu ostavštinu treba gumicom prebrisati. Jer, hej, za ovu 'budalu' glasalo je 74 milijuna Amerikanaca, što je više nego što su dobivali i neki pobjednici prijašnjih predsjedničkih izbora. A to, jedan kroz jedan, znači da su Amerikanci mogli izabrati za predsjednika 'budalu' samo ako su i sami 'pobudalili', što evidentno i jeste činjenica. Cijela Amerika, od vrhova vlasti do dna biračke baze, napravila je veliki civilizacijski korak unatrag, da se ne varamo evidentno profašistički, tako da se s razlogom čini kako neke od slavnih epizoda iz američke povijesti, kao što je ukidanje ropstva i oslobađanje Evrope (uz Rusiju) od nacizma, ne bi bile ni moguće uz stanje kolektivnog duha koje posljednjih godina vlada ovom moćnom i važnom zemljom. Što je presudilo tome, pitanje je za milijardu dolara. Dosta blizu uvjerljivom odgovoru je to što se Amerika ne snalazi u ulozi onoga koji više nije u vrhu hijerarhije svjetske moći, nego se tu pojavljuju i drugi, Kina, Rusija, na rezervnoj klupi i Indija, u perspektivi čak i Brazil i neki drugi. I zato nije čudo da je Trump započeo mandat onim 'America first', čime je najavio borbu za novo američko ustoličenje na tronu svjetske moći.

Ali, paradoksalno, glavni razlog za sunovraćenje SAD-a ne dolazi odatle gdje ga je najviše trebalo očekivati, štoviše, Trump je vodio barem donekle uspješnu ili barem podnošljivo neuspješnu vanjsku politiku. Jeste da je radio neoprostivo glupe greške, na prvom mjestu suspenziju nuklearnog sporazuma s Iranom, okuraživanje Izraela da administrativno anektira Jeruzalem,

Sinovi pred očevima nacije – pripadnici Nacionalne garde u obilasku Kapitola (Foto: Leigh Vogel/Newscom/PIXSELL)

istupanje iz Pariškog klimatskog sporazuma, iz Svjetske zdravstvene organizacije itd. Ali, jeste i to da za razliku od nobelovca BARACKA OBAME nije pokretao nove ratove u islamskom svijetu. A donekle je i relaksirao odnose s Rusijom i Kinom, o kojima je čak i pomirljivi Joe Biden na nedavnoj inauguraciji zadržao dosta hladnoratovske retorike, iz koje može proizaći i ovo i ono. Ključno je, očito, nešto drugo. Trump je u nekoj mjeri suzio bojišnicu vanjskopolitičkih trvenja s ostatkom svijeta, što uključuje i nasrtanje na Evropsku uniju, koje ne bi ni bilo bez američkog pokroviteljstva i goleme materijalne pomoći. Ali je zato tu bojišnicu preselio unutar granica Sjedinjenih Država, koje nikada nisu bile bliže, ili možda još jesu, vidjet ćemo, reprizi građanskog rata otprije stoljeća i pol. To je dobar podsjetnik na to da je američka demokracija rođena u potocima krvi stotina hiljada poginulih i ranjenih, čiji miris dopire do današnjih dana, a u paradoks te demokratske revolucije spada i to da su neki od očeva te demokracije koja je na kraju dovela do ukidanja crnačkog ropstva i sami držali robove.

DAKLE, Amerika kao jedna od lučonoša slobodarstva u svijetu ima tu čudesnu dimenziju, ali ima i čudovišnu, i to sada curi kroz sve raspukline ove velike zemlje u možda najvećoj krizi koja ju je pogodila nakon osnutka. Donald Trump sigurno nije jedini krivac za to, treba kopati dublje da se dođe do ostalih, ali otvorio je sve ventile koje je stigao, sve do ovog najnovijeg, s pandemijom Covida–19, jer je budalaški umislio da galamom može nadjačati koronavirus, što je isto kao da dernjavom pokušavaš rastjerati olujne oblake. Biden nije takvo laprdalo, pa iako tek treba vidjeti što će donijeti četiri godine njegovog predsjedničkog mandata, za početak ostanimo na tome da je hladno i uvjerljivo poklopio Trumpa da je Covid–19 odnio više američkih života nego bitke u Drugom svjetskom ratu. Ali dobro, koronavirus je tu i jednog dana će se valjda povući, a puno je važnije što se to ne može s istom sigurnošću reći za rasnu segregaciju.

Već prije Trumpa američke statistike govorile su da policija u očito kontrolirano nekontroliranim intervencijama ubije puno više crnaca nego bijelaca, iako je prvih u ukupnom broju stanovništva otprilike šest puta manje od drugih. Trump nije ništa poduzeo s tim u vezi, naprotiv, poticao je tu atmosferu animoziteta prema crncima, isto kao i prema islamskim, meksičkim i drugim imigrantima, iako je i sam potomak imigranta. Na to mu je Biden uzvratio slabije primijećenom, ali najrazornijom rečenicom uoči inauguracije da barbarski napad trampista na Kongres sigurno ne bi naišao na ovako mlako i gotovo suradničko reagiranje policije da su na Capitol Hill nasrnuli batinaši crne, a ne bijele boje kože. Ima tu još nešto što je izmaklo pažnji javnosti i medija. Riječ je o neispunjenom Trumpovom obećanju, za koje ni Biden ne može, sve i da hoće, dati jamstva. Obećanje je glasilo da će se vratiti siguran socijalni status milijunskom radništvu osiromašenom planskom deindustrijalizacijom Amerike, koja je jedva nešto manja nego u Hrvatskoj. Naravno, ništa od toga. Američki kapitalizam u međuvremenu je napravio još korak-dva više iz industrijske u špekulantsku fazu, i tako se približio ponoru koji je najavio prije punog stoljeća jedan od otaca moderne automobilske industrije. HENRY FORD, o njemu je riječ, izjavio je, prepričavam, da će kapitalizam propasti ako njegovi radnici ne budu financijski sposobni kupiti automobile koje sami proizvode.

I to upravo gledamo. Kada je nekada moćna kapitalistička parnjača svjesno prešla sa skupljeg, ali efikasnijeg kamenog uglja (bolje plaćanje stvaralaca nove materijalne vrijednosti) na jeftiniji drveni ugljen (burzovno i bankarsko preraspodjeljivanje postojećih vrijednosti), sve se počelo urušavati. Prvo je, evo, posrnula najmoćnija kapitalistička zemlja, SAD, koja je izgubila svoje imperijalističko prijestolje. A sada logički može doći na red jedino posrnuće brutalnog kapitalizma u cjelini, o čemu nećemo nagađati, ali nam, hvala liberalnim demokratima, nitko ne može zabraniti ni da se tome toplo nadamo. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Predsjednik Zoran Milanović još jednom je ostao usamljen u borbi protiv ustaških simbola

PIŠE **Ivica Đikić**

Zvijezda iz rukava

Iz onoga što je rekao Branko Bačić proizlazi da će HDZ u razgovor o potpunoj zabrani ustaškog pokliča uvesti moment zvijezde petokrake kao simbola Jugoslavenske narodne armije, vojske koja je djelovala 'na području Hrvatske u vrijeme totalitarnih režima'. Nema sumnje da će ovaj bizarni pokušaj izazvati još dublje prijepore

HOS-ovci na proslavi u Zadru (Foto: Dino Stanin/PIXSELL)

PREMIJER ANDREJ PLENKOVIĆ te članovi njegove vlade i stranke opet su odbili jasno i nedvojbeno podržati predsjednika ZORANA MILANOVIĆA u odustajanju od sudjelovanja u komemoraciji na kojoj su se u službenom protokolu ukazali ljudi u uniformama i pod zastavama HOS-a, odnosno pod grbom u kojem je ispisan ustaški poklič 'Za dom spremni'. To je najvažnija vijest nakon što je Milanović prošlog petka napustio obilježavanje dvadeset i osme godišnjice operacije 'Maslenica' u Zadru zbog HOS-ovaca u protokolu, a HOS-ovci su bili u protokolu usprkos naknadnim pokušajima visokopozicioniranih HDZ-ovaca da zamagle ili relativiziraju tu činjenicu.

Milanovićev odlazak nije izazvao žešće kritike, ako izuzmemo ponekoga s krajnje političke desnice te radikalnije među veteranima

Kad kažemo da su najviše rangirani HDZ-ovci opet odbili poduprijeti predsjednikovu gestu okretanja leđa HOS-u i ZDS-u, mislimo na to da je Milanovićev prošlogodišnji odlazak sa svečanosti u povodu dvadeset i pete obljetnice 'Bljeska' u Okučanima naišao na zdušnu osudu Plenkovića i njegovih ljudi: najčešće su ponavljali optužbu da je predsjednik Republike otišao iz Okučana a da se nije udostojio poslušati hrvatsku himnu i da nikakve filoustaške provokacije ne mogu biti opravdanje za takav manjak poštovanja spram državnih i nacionalnih svetinja te poginulih za Hrvatsku. Sad su ipak reagirali nešto suzdržanije, valjda zato što se u međuvremenu, u listopadu 2020., zbio oružani napad dvadeset dvogodišnjeg Kutinjanina DANIJELA BEZUKA na sjedište Vlade i što se saznalo da je Bezuk, koji se ubio ubrzo nakon pucnjave iz kalašnjikova po Banskim dvorima i policajcima iz osiguranja, bio proustaški radikaliziran ili samoradikaliziran.

Premijer Plenković: 'Cijelu tu priču znam samo iz naše jutrošnje rane konverzacije, jer me on nazvao ujutro dok sam ja sa sinom gledao kako on završava jedan Lego. Nisam znao što je tako dramatično u osam sati. Onda sam shvatio da mi želi reći da su njegovi iz protokola ili, ne znam, iz sigurnosti vidjeli nekoga u majicama HOS-a. Nazvao sam ministra Banožića, pitao ga o čemu se radi, on u tom trenutku toga uopće nije bio svjestan, da se tako nešto događa. I prema onom što ja vidim, i što sam pokušao provje-

riti do sada jer sam pretpostavljao da ćete me to pitati, dakle koliko sam ja shvatio, tamo se pojavilo nekoliko ljudi u majicama HOS-a koji nisu bili, prema onom što mi kaže ministar Banožić, predviđeni u tom službenom protokolu koji se odnosio na dijelove braniteljskih udruga. Da li je to sve skupa bilo baš tako ili ne, ja to u biti ne znam. U svakom slučaju, ja sam za komemoracije, ne za provokacije.'

Ministar obrane Mario Banožić: 'Imate službeni protokol. Pojavili su se ljudi koji nisu dio toga, prema riječima organizatora. Nikad nisam cijenio samovolju, pa neću ni sad. Prema riječima branitelja, samovolja je koštala mnogo ljudskih života. Kasnije se dogodilo da smo skoro došli u situaciju da je nanesena sjena na kompletan Domovinski rat. Tim riječima ću završiti komentar.' Zadarski župan Božidar Longin: 'Nažalost, izgleda da pijetet žrtvi i ovaj veliki dan pada u drugi plan zahvaljujući ovakvim potezima. Mislim da ničiji ego, ni lijevi ni desni, ne bi trebao biti iznad poginulih branitelja i proslave akcije Maslenica.'

Druga važna vijest u vezi sa zadarskim slučajem jest ta da je Milanović odmah zapovjedio načelniku Glavnog stožera admiralu ROBERTU HRANJU da se hitno povuče s obilježavanja 'Maslenice' i da sa sobom povede sve aktivne vojne zapovjednike najviše razine. Otišli su generali BORIS ŠERIĆ, zapovjednik Kopnene vojske, MICHAEL KRIŽANEC, zapovjednik Ratnog zrakoplovstva, MLADEN FUZUL, zapovjednik Zapovjedništva za potporu, BLAŽ BERETIN, zamjenik zapovjednika Hrvatskog vojnog učilišta, MIJO VALIDŽIĆ, zapovjednik Gardijske oklopnomehanizirane brigade, te BORIS ZDILAR, posebni savjetnik načelnika Glavnog stožera za zdravstvo.

Premijer Plenković i ministar Banožić na to su samo konstatirali da vrhovni zapovjednik ima zakonsko pravo na izdavanje takve vrste naredbi i nisu davali vrijednosne ocjene o tom postupku koji je dodatno učvrstio Milanovićev autoritet u Hrvatskoj vojsci i u javnosti. Predsjednik je, osim toga, premijeru jasno dao do znanja da će biti dosljedan i čvrst u pogledu – trenutno više-manje legalne – upotrebe krilatice 'Za dom spremni' i tako svaki put nanositi sve veću javnu štetu umjerenjačkom i civiliziranom imidžu aktualnog vodstva HDZ-a: Milanovićev odlazak iz Zadra, uostalom, nije izazvao šire i žešće kritike u javnosti, ako izuzmemo ponekoga s krajnje političke desnice te ponekoga iz radikalnije struje među ratnim veteranima. I svaki sljedeći put negodovanje na račun Milanovića bit će sve slabije i još manje relevantno.

U prvi mah učinilo se, dakle, da će Plenković i HDZ uglavnom ignorirati predsjednikov zadarski potez i ostati pri svome stavu da se amblem HOS-a s ustaškim pokličem može koristiti iznimno u prilikama povezanim s obljetnicama ratnih događaja, što je rješenje kojem se domislilo Vladino Vijeće za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima, vijeće prevođeno akademikom medicinske provenijencije i premijerovim savjetnikom ZVONKOM KUSIĆEM. Isti dojam bio je i u ponedjeljak, kad je Mario Banožić uoči sjednice Predsjedništva i Nacionalnog vijeća HDZ-a odao priznanje pripadnicima HOS-a koji su se borili u Domovinskom ratu, ali da im to, eto, ne daje pravo da provociraju i 'stvaraju nelagodu'. Pritom je izjednačio one desnije od HDZ-a i one koji su na lijevo-liberalnoj strani da sa suprotnih pozicija podrivaju Plenkovićev koncept beskonfliktnosti kad je riječ o zakonskom tretmanu HOS-ovog grba inspiriranog ustaštvom. No nakon rečene sjednice, potpredsjednik HDZ-a BRANKO BAČIĆ izjavio je ovako: 'Prije svega, u osudi ustaškog režima, HDZ se više puta izjasnio. Na početku prošlog mandata osnovali smo povjerenstvo i držimo da je to povjerenstvo sagledavajući sve aspekte dalo jednu preporuku za koju mislim da može biti dobra podloga za uređenje zakona kako postupati prema tom i drugim simbolima totalitarnih režima. Treba urediti korištenje svih simbola i znakova svih vojski koje su bile na području Hrvatske u vrijeme totalitarnih režima. Mislimo da se u dogovoru sa svim sudionicima, pa i oporbenim, može iznaći rješenje koje će zadovoljiti sve građane Hrvatske.' Razlog ovoj prividnoj popustljivosti i otvorenosti nije, naravno, u afirmaciji Milanovićevih postupaka, nego u inicijativi zagrebačke Židovske općine kojoj se odazvala većina parlamentarnih stranaka, uključujući i predstavnika HDZ-a i zastupnike HDZ-ovih koalicijskih partnera: zahtijeva se da svako veličanje ustaštva i NDH te javno korištenje ustaških obilježja i pozdrava budu sankcionirani kao kazneno djelo umjesto kao prekršaj, bilo da se dopuni postojeći Kazneni zakon, bilo da se donese posebni zakon kojim bi se regulirala ta materija. Plenković je shvatio da u ovoj priči ne smije ostati pasivan i okamenjen u preporuci Kusićevog vijeća koja proizvodi samo konfuziju i u javnom životu i u sudskoj praksi. U svibnju dolaze lokalni izbori i HDZ-u nije pametno da se predizborna kampanja i ljevice i desnice pretvori u istjerivanje na čistac Andreja Plenkovića kad je riječ o odnosu prema ZDS-u. Iz riječi Branka Bačića može se zaključiti da HDZ kani poduzeti manevar čiji je osnovni smisao odgađanje rješenja, odnosno kupovanje vremena do okončanja lokalnih izbora, smisao je da se HDZ u iduća tri-četiri mjeseca glede HOS-a i ustaškog pozdrava ne zamjeri previše ni lijevima ni desnima. Ništa drugo Plenković ni dosad nije činio u vezi s time: mislio je da je zahvaljujući vijeću Zvonka Kusića pronašao formulu da vuk trajno bude sit, a i da ovce budu na broju.

Glavni zapovjednik Oružanih snaga – Zoran Milanović (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

Smisao je da se HDZ u iduća tri-četiri mjeseca glede HOS-a i ustaškog pozdrava ne zamjeri previše ni lijevima ni desnima

Glasnik još jednog rješenja koje to nije – Branko Bačić (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

Bačić je dao do znanja i kako se namjerava postići prolongiranje odluke o spomenutom problemu. 'Treba urediti korištenje svih simbola i znakova svih vojski koje su bile na području Hrvatske u vrijeme totalitarnih režima', rekao je, ponovimo, potpredsjednik HDZ-a i šef HDZ-ovog saborskog Kluba zastupnika. Iz toga proizlazi da će HDZ u razgovor o potpunoj zabrani ustaškog pokliča i kaznenom gonjenju onih koji krše tu zabranu uvesti novi moment u vidu zvijezde petokrake kao simbola ili znaka vojske – Jugoslavenske narodne armije – koja je djelovala 'na području Hrvatske u vrijeme totalitarnih režima'. Nema sumnje da će bizarni pokušaj službenog stavljanja znaka jednakosti između simbola NDH i JNA izazvati još dublje političke i društvene prijepore nego što su oni postojeći o ZDS-u i HOS-u, ali Plenkoviću je cilj – osim pukog odugovlačenja – da se HDZ po svaku cijenu pojavi u ulozi onog političkog aktera koji pravednički udara po 'ekstremizmima' raspoređenima zdesna i slijeva. Zapravo se radi o tome da HDZ želi u što većoj mjeri relativizirati nedvosmisleno i neophodno stavljanje ustaštva i NDH-nostalgije izvan zakona paralelnim forsiranjem antikomunizma i antijugoslavenstva kao svojevrsne nacionalističke legitimacije pred ustašofilskim dijelom birača koji se teško mogu pomiriti s gubitkom. HDZ će tom dijelu birača ponuditi ideološku kompenzaciju, bez obzira na to kakvi će biti efekti po nejaku državu i društvo, jer to je već trideset godina suština HDZ-ove politike. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Predsjednik Židovske općine Zagreb inicirao je sastanak predstavnika saborskih klubova

PIŠE Jerko Bakotin

Zabrana na čekanju

Povodom inicijative za zabranu ustaških, nacističkih, fašističkih i četničkih simbola za Novosti govore odvjetnica Vesna Alaburić, stručnjak za desni ekstremizam David Begrich i politolog Tihomir Cipek

Ponovno je pokrenuta javna rasprava o zabrani nacističkih, fašističkih, ustaških, ali i četničkih obilježja. Predsjednik ZORAN MILANOVIĆ, načelnik Glavnog stožera OS RH admiral ROBERT HRANJ i drugi zapovjednici su uslijed prisutnosti osoba s ustaškim pozdravom 'Za dom spremni' napustili obilježavanje obljetnice akcije Maslenica. Potom su se u Židovskoj općini Zagreb sastali predstavnici većine saborskih zastupničkih klubova, uključujući i predstavnika HDZ-a DAMIRA HABIJANA. Tamo se razgovaralo i o SDP-ovom prijedlogu izmjena Kaznenog zakona, odnosno dopuni člankom 325a. Time bi se onoga 'tko u javnom prostoru koristi, ističe, nosi na odjeći ili pokazuje na drugi način simbole, parole, slogane, zastave, znakove, oznake, slike, imena, nadimke, nazive, pozdrave, pokliče, načine pozdravljanja, geste, odore ili njihove dijelove ili druga obilježja fašističkog, nacionalsocijalističkog, ustaškog i četničkog pokreta ili režima ili njihovih vodećih osoba ili postrojbi', kaznilo kaznom od šest mjeseci do tri godine zatvora. Ako je djelo počinjeno putem medija ili društvenih mreža, ili se radi o proizvodnji i distribuciji spomenutih obilježja i predmeta, kazna bi mogla iznositi do četiri, odnosno pet godina zatvora. Time bi, primjerice, bio zabranjen pozdrav ZDS, kao i prodaja fotografija poglavnika ANTE PAVELIĆA. U priopćenju nakon sastanka, predsjednik ŽOZ-a OGNJEN KRAUS je ustvrdio da je 'jednoglasno zaključeno da se pristupi usuglašavanju zakonskog okvira' kojim bi se spomenuta obilježja zabranila. No utjecajni su HDZ-ovci i sam Habijan brzo dali do znanja da od toga neće biti ništa.

Novosti su dobile SDP-ov tekst zakonskog prijedloga te se o njemu konzultirale s odvjetnicom VESNOM ALABURIĆ. Prošle se godine zakuhala javna rasprava o odluci Visokog prekršajnog suda, koji je utvrdio da MARKO PERKOVIĆ THOMPSON izvikivanjem ZDS-a u sklopu nacionalističke budnice 'Bojna Čavoglave' ne krši javni red u mir, a protivno pojedinim dotadašnjim primjerima sudske prakse. Za razliku od dijela pravnih stručnjaka, Alaburić je argumentirala da kritike VPS-a nisu opravdane, da ZDS tom odlukom nije u svim okolnostima legaliziran, nego da nije kažnjiv u određenom kontekstu. Skrenula je pažnju i na to da trenutno zakonodavstvo ne propisuje beziznimno kažnjavanje ZDS-a i da je, ako političari smatraju da je to nužno, na njima da 'obave svoj posao i to propišu zakonom'.

— Odgovornost za sve oblike korištenja fašističkih, ustaških, četničkih simbola i pozdrava treba biti precizno uređena zakonom, a to ovoga trenutka u Hrvatskoj nije učinjeno. Kazneni zakon prijeti sankcijama samo ako se korištenjem tih simbola i pozdrava druge poziva na nasilje i mržnju prema pojedincima ili društvenim skupinama na nacionalnoj, vjerskoj, rodnoj ili nekoj drugoj diskriminatornoj osnovi, a Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira propisuje sankcije ako je korištenjem tih simbola i pozdrava na javnom mjestu stvarno remećen javni red i mir. Tako cijeli spektar rasističkog govora, uključujući govor simbolima, gestama, odorama, ostaje izvan dosega našeg kaznenog zakonodavstva – kaže Alaburić.

Što se tiče konkretne inicijative SDP-a, odvjetnica je smatra dobrodošlom, jer će se Sabor konačno morati izjasniti o zakonodavnom uređenju ovog pitanja. Međutim, napominje da tekst prijedloga ima dvije slabe točke. Prvo, ona smatra da reguliranje kažnjavanja ZDS-a isključivo Kaznenim zakonom nije dobro rješenje. Ističe da se u skladu s temeljnim načelima kaznenog prava i međunarodnim konvencijama, kazneni progon treba propisati samo za najteže povrede zaštićenih osobnih i društvenih vrijednosti, odnosno za rasistički, diskriminatorni govor kojim se potiče ili može potaknuti na nasilje i mržnju prema ranjivim društvenim skupinama.

— Za diskriminatorni govor koji ne prijeti takvim neposrednim štetnim posljedicama dostatna je i prekršajnopravna zaštita, pa i građanskopravna zaštita na temelju propisa o zabrani diskriminacije. Uvijek su važni kontekst i stvarne ili neposredno moguće posljedice. A kad govorimo o pravnoj zaštiti, ne smijemo se fokusirati samo na kazneno pravo, već na cjelinu pravnog sustava – objašnjava odvjetnica.

Ukratko, reguliranje ZDS-a trebalo bi proširiti i na prekršajno zakonodavstvo, većinu korištenja ZDS-a kažnjavati novčanim kaznama, a kazneni progon pokretati i zatvorske kazne propisivati tamo gdje je vidljiva očita namjera poticanja na nasilje i mržnju, 'primjerice kad je isticanje ili promoviranje ustaških simbola ili pozdrava usmjereno prema dijelu građana židovske ili srpske narodnosti'. Najveći je problem u tome što SPD-ov prijedlog ne rješava ključno pitanje vezano uz pozdrav ZDS, koji se u tekstu predloženih zakonskih izmjena uopće ne spominje.

— Kod nas postoji spor da li je ZDS samo ustaški pozdrav ili je to i pozdrav iz Domovinskog rata, koji u kontekstu posljednjeg rata i današnje Hrvatske nema značenje ustaškog pozdrava. Važno je da se zakonodavac o tome precizno i jasno odredi. SDP bi svoj prijedlog mogao dopuniti jasnim određenjem o ustaškom pozdravu ZDS – ističe Alaburić. Dakle, karakter ZDS-a ostao bi nejasan čak i sa usvojenim SDP-ovim zakonskim prijedlogom, a upotreba tog pozdrava ostala bi siva zona. U pojedinim bi situacijama optužene za korištenje ZDS-a 'bilo moguće braniti argumentacijom da je riječ isključivo o patriotskoj, nediskriminatornoj upotrebi ZDS-a s tradicijom u Domovinskom ratu'. Jedini način da se to izbjegne je da zakoni točno propišu u kojem bi situacijama ZDS bio zabranjen, a u kojima eventualno iznimno dopušten. Postoje i nagađanja da bi HDZ podržao zabranu ustaških obilježja, ali samo u paketu sa zabranom crvene zvijezde i ostalih komunističkih obilježja. Prošlih je dana to spomenuo i utjecajni sudac IVAN TURUDIĆ.

— To je potpuno zamagljivanje problema. S komunizmom nemamo problema, ne postoje ilegalne grupe koje se nasiljem zalažu za uspostavu diktature proletarijata. Zakonom se ne propisuju zabrane uslijed zla počinjenog pod nekim simbolima u povijesti, nego zato što se tim tradicijama inspiriraju danas postojeće grupe koje pozivaju na nasilje i mržnju, pa stoga predstavljaju društvenu opasnost. Osim toga, Europski sud za ljudska prava je presudio da se crvenu zvijezdu ne može zabraniti – zaključuje Alaburić.

ESLJP je u slučaju koji je mađarski ljevičar ATTILA VAJNAI 2008. vodio protiv Mađarske ustvrdio da crvena zvijezda ne simbolizira isključivo totalitarno nasljeđe, nego i međunarodni radnički pokret i borbu za pravednije društvo, kao i pojedine legalne stranke u članicama EU-a. O situaciji u Njemačkoj za Novosti govori sociolog, teolog i stručnjak za desni ekstremizam DAVID BEGRICH, poznati istočnonjemački intelektualac.

— Zabranjena je upotreba simbola iz vremena nacionalsocijalizma, simbola tadašnjih nacionalsocijalističkih organizacija i nacističke države. Odredbama kaznenog zakona 86 i 86a zabranjeni su i simboli poratnih neonacističkih organizacija. Tu je i paragraf 130 o huškanju naroda (*Volksverhetzung*) – navodi Begrich.

Taj paragraf – koji propisuje zatvorske kazne za poticanje mržnje i distribuciju predmeta koji potiču mržnju, kao i za odobravanje ili umanjivanje nacističkih zločina – donekle je poslužio kao uzor za SDP-ov prijedlog. Postoje i iznimke u slučaju znanstvene ili umjetničke upotrebi tih simbola, kao i u SDP-ovom prijedlogu. Komunistički simboli, pak, nisu zabranjeni.

— U nekom saveznim pokrajinama zabranjeni su simboli pojedinih konkretnih komunističkih organizacija, poput organizacije Freie Deutsche Jugend, ali simboli komunizma sami po sebi nisu – dodaje on.

Što se upotrebe nacističkih simbola tiče, kazne su uglavnom novčane, a zatvorske samo ukoliko se radi o vezi s drugim, istovremeno počinjenim kaznenim djelima. Begrich ističe da same kazne neće postići svrhu, nego je potrebno povesti raspravu i sagledati društveni kontekst, odnosno tko i u koje svrhe koristi određene simbole.

Odluka o ZDS-u i ostalim ustaškim – ali i četničkim – simbolima ovisi o HDZ-u. Ta je stranka, ističe u jednom tekstu profesor zagrebačkog Fakulteta političkih znanosti TIHOMIR CIPEK, 1990-ih godina vodila 'dvostruki diskurs u politici povijesti.' HDZ se u 'službenim istupima u pravilu suzdržavao od povezivanja s ustaškim simbolima, ali u neslužbenima ih je dio članova stranke nedvojbeno prihvaćao'.

— Potom se SANADEROV HDZ i bez eksplicitnih zakona jasno određivao prema ustaškoj simbolici. Otkako je stranku preuzeo KARAMARKO, duh je pušten iz boce i jasno je da se radi o pokušajima rehabilitacije fašizma. Danas bi bilo prijeko potrebno izričito zabraniti sve fašističke simbole. No HDZ se vratio dvostrukom diskursu. Prema inozemstvu se zastupaju liberalno-demokratske vrijednosti, ali se pazi da se ne zamjera radikalno desnim biračima. Promijenjene su okolnosti – za razliku od nekadašnjih HSP-ova pod utjecajem HDZ-a, sada postoje autentične stranke radikalne desnice koje se s HDZ-om nadmeću za isti glasačko tijelo. Zbog toga se oklijeva sa zakonskim zabranama i mislim da će se oklijevati i dalje, barem do lokalnih izbora. Dakle, vodit će se nedosljedna politika povijesti koja ne odgovara temeljima ustavnog poretka – kaže Cipek za Novosti. ■

Prizor s Thompsonovog koncerta, Knin 2015. (Foto: Duško Jaramaz/ PIXSELL)

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

UVREDE & PODMETANJA

Pobunjena kulisa

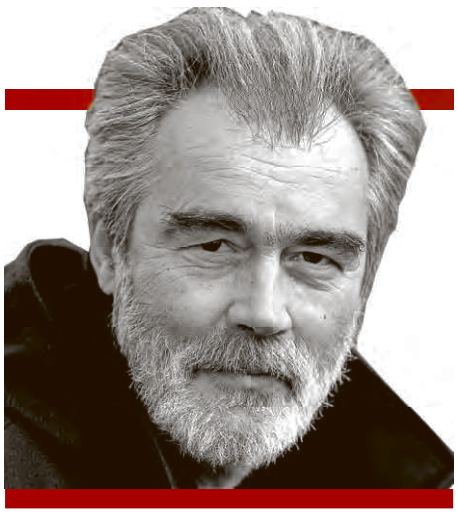

PIŠE Viktor Ivančić

Upravo na rutinskim patriotskim ceremonijama – ne pristajući sudjelovati u svojstvu umrtvljena državnog dekora – Milanović je osigurao svojoj funkciji težinu veću od ceremonijalne. Maslenička predstava je propala jer je scenografija iznevjerila očekivanja

Za razliku od više njegovih ranijih poteza i istupa, demonstrativno odbijanje hrvatskog predsjednika ZORANA MILANOVIĆA da sudjeluje u svečanosti povodom obilježavanja 28. godišnjice ratne operacije Maslenica zaslužuje respekt.

Kao što znamo, to je već druga sabotaža takve vrste priređena s najviše državne pozicije: prošloga proljeća je Milanović protestno napustio sličnu obrednu svetkovinu u Okučanima, također zbog prisustva osoba s ustaškim insignijama, da bi ga nakon toga 'zgroženi' ministri vlade ANDREJA PLENKOVIĆA optuživali kako 'ne poštuje branitelje' i izdaje nacionalnu stvar. Sada, saznavši da je protokolom proslave u Maslenici predviđeno sudjelovanje individua opremljenih crnim uniformama i grbovima s ustaškom parolom 'Za dom spremni', predsjednik je, iskoristivši ovlast zapovjednika HV-a, s fešte povukao i oficire iz vojnog vrha, uključujući načelnika Glavnog stožera ROBERTA HRANJA. To, naravna stvar, nije pokolebalo ministra obrane MARIJA BANOŽIĆA da svojom nazočnošću legitimira državni ritual ukrašen fašističkim simbolima.

Tako je raniji utisak dodatno izoštren: predsjednik države nije familijaran s fašizmom kakav Vladi i njenom predsjedniku očito ne smeta. Čovjek prosto poželi da ovakvi protokolarni okršaji postanu redovni, kako bi se postojeći jaz produbio. Milanović je naime, zahvaljujući mogućnostima koje pruža visoka državna funkcija, efektnije od bilo koga drugoga raskrinkao ciničnu narav one 'dvostruke konotacije' što ju je Plenković pripisao paroli 'Za dom spremni', pa onda i sramotnoga zakonskog rješenja – kao normativnog izraza nacionalne hipokrizije – po kojemu je ustaški poklič faktički legaliziran, 'u posebnim prilikama', razumije se.

Bitna razlika između dvojice političara očitovala se i u Plenkovićevoj frajerskoj sugestiji da ga je predsjednikov telefonski poziv – kada ga je upozorio da je protokol državne svečanosti zagađen fašističkom simbolikom i da on takvom skupu ne kani prisustvovati – nepotrebno ometao dok je gledao sina kako slaže lego-kockice. Milanović, međutim, nije imao potrebu za izmotavanjem i nastupio je kategorično: 'Hrvatska vojska i ustaštvo neće biti povezani dok sam ja predsjednik.'

Šteta je što u ovoj zemlji nije demonstriran takav stav u prvoj polovini zadnje dekade prošloga stoljeća. A šteta je i što aktualni korisnik rezidencije na Pantovčaku ne gaji sličnu dosljednost kada je riječ o oduzimanju državnih odlikovanja pravomoćno osuđenim ratnim zločincima. Ipak, principijelno zalaganje za antifašističke vrijednosti obećava. Dotle da i rijetki glasovi koji tvrde kako najvažnija karakteristika funkcije predsjednika RH leži u njenoj nepotrebnosti – a među takvima je i glas ovog potpisnika – djeluju pomalo sumnjivo, barem u aktualnoj konstelaciji političkih snaga. Zar nije bolje da revije crnokošuljaša u državnoj režiji budu popraćene makar protokolarnom nelagodom, kakvu može izazvati jedino pobunjena kulisa?

Ima da me nema – Zoran Milanović (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

U svoju obranu, bez namjere da obustavim posipanje pepelom, mogu tek uočiti paradoks ovoga korisnog političkog iskoraka: Zoran Milanović morao je odbiti da se pojavi u ulozi predsjednika kako bi ulozi predsjednika konačno dao smisao. Potvrdio je svoju političku važnost uskraćujući se, takoreći; po modelu 'ima da me nema' (pokazat ću vam tko je predsjednik tako što ga neće biti!) uspio je zaskočiti sistem s leđa i poručiti kako je najprisutniji, a za humanistički raspoloženi dio javnosti i najkorisniji, kada demonstrativno odsustvuje.

Drugim riječima: upravo na rutinskim patriotskim ceremonijama – ne pristajući sudjelovati u svojstvu umrtvljena državnog dekora – Milanović je osigurao svojoj funkciji težinu veću od ceremonijalne. Maslenička predstava je propala jer je scenografija iznevjerila očekivanja. I na tome mu postignuću, imajući u vidu napore vladajuće većine da normalizira crnokošuljaški ambijent i ustaško folklorno blago, valja odati priznanje.

S premijerom Plenkovićem i HDZ-om stvari stoje sasvim drugačije. Baš u vrijeme održavanja priredbe povodom godišnjice slavne bitke u Zagrebu je, na inicijativu Židovske općine, organiziran sastanak na kojem su predstavnici partija vladajuće koalicije i nekih opozicijskih stranaka, prema novinskim izvještajima, 'jednoglasno zaključili da se pokrene procedura za donošenje zakona o zabrani i krivičnom kažnjavanju upotrebe ustaških simbola, negiranja koncentracijskih logora smrti i veličanja ustaških zločinaca'.

Prvi utisci bili su toliko optimistični da je čak i poslovično skeptični predsjednik Židovske općine Zagreb OGNJEN KRAUS nakon sastanka izjavio: 'Vjerujem da ćemo možda jednom nešto konačno postići nakon 30 godina.' I još: 'Ako postoji volja, do ljeta bi se moglo izaći na glasanje pred Sabor, i ako postoji volja vladajuće stranke, taj se zakon može izglasati dvotrećinskom većinom.'

Sutradan, međutim, pokazalo se kako je DAMIR HABIJAN, predstavnik HDZ-a na spomenutom sastanku, sudjelovao u ulozi stranački ovlaštenog agenta, zaduženog da šutnjom zavara koalicijske partnere i podnese izvještaj centrali. A kada ga je centrala upoznala sa službenim stavom, izjavio je da je 'to bio neformalan sastanak', da 'nisu donesene nikakve odluke' i da je cijela stvar napuhana 'uoči lokalnih izbora' kada se, već uobičajeno, 'umjesto o ozbiljnim pitanjima želi govoriti o ideologiji'. Proglas centrale izrecitirao je pak ovako:

'Stav je HDZ-a jasan, uvijek smo jasno osuđivali ustaški režim 1941–1945., i tu nemamo dilema, ali treba biti pažljiv prema mladićima koji su bili u HOS-u i pod znakom 'Za dom spremni' u Domovinskom ratu umirali za Hrvatsku. To nema veze s NDH, što je potvrdilo i Vijeće za suočavanje s prošlošću.'

Postavljati nakon toga suvišna pitanja – na primjer: kako to nema veze s NDH ako su i u vrijeme NDH mladići pod znakom 'Za dom spremni' 'umirali za Hrvatsku'? ili: što učiniti s pažnjom prema mladićima koji su pod znakom 'Za dom spremni' klali za Hrvatsku? – bilo bi gubljenje vremena. Stranački ovlašteni agent samo je po tisućiti put ukazao na raspored grupacija na hrvatskoj političkoj i javnoj sceni: postoje fašisti, postoje antifašisti i postoje hadezeovci, čiji se antifašistički fašizam, ovisno o prilikama, može prikloniti onima prvima ili onima prvima.

Kratkoročno, partiji ostaje sanirati rupe u protokolu i pozabaviti se novonastalim problemom – kako disciplinirati predsjedničku kulisu da ne otima vojno zapovjedništvo i ne pretvara domovinske rituale u farsu? Jer dekor, za nevolju, iskazuje znatno manje drvenoga mrtvila nego što je to zamišljeno ustavnim rješenjem.

Vizija takozvanoga političkog centra kakvu nameću Andrej Plenković i njegova stranka, naime, ne podrazumijeva oslobađanje hrvatskoga društva od ustaštva, već oslobađanje ustaštva od društvene sumnje. Stoga bi bilo ljekovito lišiti se iluzija o realnoj fašističkoj prijetnji: stvarna snaga hrvatskog fašizma ne manifestira se postrojavanjem crnokošuljaša na državnoj proslavi, već gardom onoga koji ne razumije zbog čega ga se takvom viješću ometa dok gleda svoj pomladak kako slaže lego-kockice. ■

Hajka na Miru Furlan

Donosimo arhivu medijskih napada na glumicu početkom devedesetih. Prednjačio je tjednik Globus, za koji su pisali Rene Bakalović, Slaven Letica, Tanja Torbarina i drugi, a sekundirali su Anja Šovagović, Zvonimir Maković, Božidar Alić i brojna poznata imena. Furlan je prvo ostala bez posla, a uskoro i bez stana, koji joj je vraćen nakon 16 godina

Mira Furlan 2016. godine u Rijeci (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

POČETKOM listopada 1991. godine MIRA FURLAN poslala je pismo u redakciju tjednika Danas. Povod za istup bile su javne osude u Hrvatskoj zbog njenog nauma da igra u predstavi na Beogradskom internacionalnom teatarskom festivalu (BITEF). Furlan je napisala da je odlučila odigrati ulogu iz više razloga, pa i zbog ljudi koji 'nisu poljupcima i mahanjem ispraćali tenkove upućene u Hrvatsku'.

'Ne igrati ovu predstavu znači pristati na to da je sve gotovo, da je opća destrukcija izvedena dokraja, da smo svi mi zbrisani s lica zemlje kao nepotrebni, pa čak i štetni balast, ukratko to znači potpisati vlastitu kapitulaciju', stoji u tom pismu.

Iako se naivno možda nadala da je time dovoljno objasnila svoj izbor, razdoblje najvećeg ižívljavanja tek je uslijedilo. U sljedećem broju, u rubrici pisma čitatelja, javio se ZVONKO MAKOVIĆ da obznani kako se iza njene odluke krije 'veoma dvojbeni moral'.

Vjesnik je u svome prilogu objavio kratku informaciju o pismu i citat iz njega, uz naslov 'Glumom protiv očaja'. Uz obavijest je stajala oveća teatarska fotografija Mire Furlan u poluobnaženom izdanju.

Tamo gdje je režimski list stao sa sugestivnim prizorom, nastavio je Globus eksplicitnim tumačenjem. U novinama DENISA KULJIŠA, koje su u svojim počecima obilato radile na proizvodnji mržnje, TANJA TORBARINA je 4. listopada komentirala kazališni festival u Beogradu. 'Mira Furlan razdragano igra i pokazuje sise po beogradskoj pozornici BITEF-a. Dok joj zagrebačke kolegice s navedenim rekvizitima silaze u podrume. Kad joj napalm-bomba, po preporuci Šešelja, razvali Hrvatsko narodno kazalište, čiji je još član, možda ipak Furlanica nazove Zagreb. Da pita je li joj došla plaća. Bez obzira koliko joj je mala', piše u tekstu.

Deset dana poslije, Globus je objavio vijest da je 'Mira Furlan izazvala ogorčenje svojih zagrebačkih kolega igranjem u predstavi 'Pozorišne iluzije' na BITEF-u.' 'Još uvijek se nalazi u Beogradu, valjda dok ne prestanu zračne opasnosti nad Zagrebom. Potpisuje ugovore za nove uloge u srpskim filmovima', glasila je nepotpisana vijest u listu koji je doprinio hajci na još jednog glumca. 'Što se dogodilo s RADOM ŠERBEDŽIJOM?' zapitali su se u Globusovoj kulturnoj rubrici. 'Nakon što je 'ugrožen' u tišini napustio Zagreb, sve češće se pojavljuje u Beogradu, gdje potpisuje ugovore za nove predstave i filmove', odgovorio je tjednik.

Dvoje glumaca Torbarina je spojila u kolumni objavljenoj 25. listopada, razrađujući scenarij za film koji je nazvala 'Gospoda Milošević'. 'Po scenariju ALEKSANDRA TIJANIĆA, gospođu Milošević igrat će Mira Furlan. A gospodina Miloševića Rade Šerbedžija', napisala je.

U dijelu novina rezerviranom za ležernije teme i kulturu, sugovornici tjednika dobivali su priliku da se očituju oko (bivše) kolegice. Glumica ANJA ŠOVAGOVIĆ u nevjerici je 21. listopada komentirala kako Šerbedžija i Furlan 'u presudnom trenutku za Hrvatsku snimaju srpske filmove i igraju na BITEF-u'. 'Jer, vremena su takva da se ljudi moraju opredijeliti, moraju se odlučiti gdje ćemo, kako i s kime živjeti. Dobro je da se sada neke stvari dovedu do kraja. Jer, sve je ili crno ili bijelo. Nema sivog.'

Voditeljica Željka OGRESTA 6. studenoga poručila je da ne bi više zvala nikoga iz Srbije u svoju televizijsku emisiju, pa ni njih. 'Ma kakvi... To je strašno. Znate, teško je govoriti o ljudima s kojima si do jučer surađivao. Čula sam da je prije mjesec dana Šerbedžija bio u Karaki u Zagrebu. Nakon što je naručio viski, svi su napustili lokal. Hrvatska nikada neće biti za nikoga fizički zatvorena, ali će se događati da neki ljudi neće imati više s kime popiti piće', izjavila je Ogresta.

Nakon jednomjesečnih napada, Mira Furlan i Rade Šerbedžija poslali su početkom

studenoga pismo Danasu u kojem obrazlažu razloge svojih odluka. ‘Odbijam i ne pristajem na takvo osakaćenje sebe same i svog života. Svoje zadnje predstave u Beogradu igrala sam za one očajnike koji nisu ‘Srbi’, nego ljudi, ljudi kao ja, ljudi koji se gnušaju ove odvratne granginjolske farse u kojoj lete mrtve glave. Tim ljudima, i ovdje i tamo, i sada se obraćam’, napisala je glumica, izražavajući nadu da će pismo netko ipak pročitati čistog srca. ‘Takvom čovjeku ću biti zahvalna’, zaključila je. Uz novinarku Danasa VESNU KESIĆ koja se osvrnula na hajku, podršku su joj u pismima čitatelja pružili novinarka HENI ERCEG i, kolektivno, TONI GABRIĆ, NENAD SARAPA te DADA i IVO Špigel. Bilo je tamo još nekoliko sličnih poruka, ali i onih u kojima je optužena za svrstavanje na ‘stranu agresora’.

Desetak dana nakon objave pisma u Danasu, 15. studenoga 1991., Globus je objavio vijest da ‘nakon svojih beogradskih boravaka, Mira Furlan doživljava neugodnosti u rodnom Zagrebu’. ‘Na automatsku sekretaricu svakodnevno joj stižu prijetnje i epiteti ‘četnička kurvo’, a ovih dana doživjela je najteži udarac. Matična kuća – HNK, dala joj je otkaz, usprkos tome što je upravo ona jedan od njezinih najjačih glumačkih aduta. Otkaz je potpisao v.d. direktor Drame i njezin kolega DRAGAN MILIVOJEVIĆ’. U istom broju objavljen je tekst SLAVENA LETICE u kojem je Mira Furlan smještena u društvo ‘najpodlijih izdajica’.

Letičinu pseudosociološku analizu, zapravo huškanje koje će u Globusu dogodine usavršiti u uratku karijere poznatom kao ‘Vještice iz Rija’, Kuljiševo je uredništvo opremilo pitanjem: kako se dogodilo da su pojedinci s hrvatskog kulturnog prostora postali ‘elitni srbijanski i armijski ratnohuškački stroj?’ I potom: ‘Zašto su zapravo postali najpodliji izdajice?’

Letica je ponudio tipologiju pozitivnih i negativnih javnih osoba. U skupini ‘anđela’ našao se primjerice SLOBODAN PRALJAK. U suprotstavljenoj grupaciji, koje je nazvao ‘demonima’, bilo je ime MIRE FURLAN. ‘Glumica koja se iz Zagreba preselila u Beograd, gdje razgolićena zabavlja bezbrižnu publiku…’, pisalo je pored njene ‘demonske’ fotografije, koja je u Letičinoj dijagnozi ‘najpodlijih izdajica’ okarakterizirana i kao ‘strašno lice ništavila’.

U tabloidu Top, koji je uređivao MILIVOJ PAŠIČEK, 11. studenoga na naslovnici je objavljen masni naslov ‘Mira Furlan sisama na Hrvatsku’. Autor tabloidne potjernice, izvjesni LADISLAV SEVER, nije bio iznenađen što je glumica proglašena ‘nacionalnom izdajicom’, kao uostalom ni njenim ponašanjem, koje je odavno bilo ‘antihrvatsko i prosrpsko’. Po njemu, životi na relaciji Beograd – Zagreb, kao u slučaju Furlanove, doprinijeli su konačnoj brojci mrtvih ljudi i razorenih gradova u Hrvatskoj. Novinar je još upozorio da su najoštriji u osudi Mire Furlan bili ‘popularna kolumnistica tjednika Globus (Tanja Torbarina, op.a.) i duhoviti novinar jedne lokalne zagrebačke radiostanice koji je primijetio da se ta glumica nametnula kao pretendent na mjestu ministra kulture u nekoj od tzv. ‘krajina’’.

‘Dokaz više da Mira Furlan egzistencijalno nije ugrožena jest i činjenica da posjeduje luksuzni trosoban stan nedaleko od centra grada. Na samom početku Petrove ulice’, obznanio je list Top, za slučaj da uniformirani bojovnici odluče provjeriti je li glumica navratila do Petrove i grada koji je izdala.

Citirana je i izjava Anje Šovagović iz Globusa, uz naslov ‘Sramim se postupaka Mire Furlan i Rade Šerbedžije’. Glumica MARIJA SEKELEZ, koja je prošle godine s Radom Šerbedžijom primila državnu Nagradu Vladimir Nazor za životno djelo, poručila je da je Mira Furlan ‘potpisala definitivnu kapitulaciju’. ‘Sramotno je, dok kod nas u Hrvatskoj postaje luksuz i pranje kose, da Mira Furlan u Beogradu na miru pije kavu i da na koktelima nakon premijera dobiva

FELJTON Tragična sudbina velike hrvatske glumice FELJTON 29

Mira Furlan

TEŽAK ŽIVOT LAKE ŽENE 1

GLOBUSOV INVESTIGATIVNI TIM

Nakon ogorčenja hrvatske javnosti zbog nastupa Mire Furlan u beogradskim kazalištima, zagrebačka glumica pobjegla je u New York i odlučila napustiti glumu.

»Živjeti poput svinja«, gimnazijska predstava koja je uzbudila socijalističko ćudoređe Zagreba sedamdesetih. Svojom prvom ulogom prostitutke Mira je najavila seriju rola lakih žena. Lijevo Predrag Vuković koji se prethodno proslavio kao Šilo u »Družbi Pere Kvržice«.

Prva glumačka provokacija

Izdvojeni život Mire Furlan

TOP PUCA NAJDALJE

MIRA FURLAN SISAMA NA HRVATSKU

Dok su »srpski« avioni izbacivali svoj smrtonosni teret na Hrvatsku, zagrebačka glumica Mira Furlan igrala je srpsku predstavu »Pozorišne iluzije« na BITEF-u, za koju je dobila čestitke od ljudi čije su ruke okrvavljene od odgovornosti za zločine u Lijepoj Našoj. Ovaj profesionalni, moralni i nacionalni salto mortale Mire Furlan ne traje od jučer. U otkrivanju prave istine o Miri Furlan pomogli su, primjera radi, Jovan Radulović, Veljko Knežević, Jovan Ćirilov, zubar Milan Babić, ali i Tanja Torbarina

Je li Mira Furlan bila ugrožena u Zagrebu?

Anja Šovagović: Sramim se postupaka Mire Furlan i Rade Šerbedžije

Marija Sekelez: Mira Furlan je potpisala kapitulaciju!

Ladislav Sever

Prvi nastavak Globusovog feljtona iz siječnja 1992. i tjednik Top iz studenoga 1991.

čestitke od onih istih srpskih ‘uglednika’ čije su ruke okrvavljene od odgovornosti za zločine u Hrvatskoj!’ izjavila je za Top.

U sljedećem broju isti je tabloid objavio otvoreno pismo BOŽIDARA ALIĆA, adresirano na Šerbedžiju i Furlan, s kojom je svega nekoliko mjeseci prije glumio u predstavi na Splitskom ljetu. Poručio joj je da ‘podržava četnička divljanja u čije Žikino kolo bi nas sve vrlo rado upleli, kao što tebe već jesu’.

Režimska srednja struja sličnom je intonacijom pratila priču. Vjesnik je u kulturnoj rubrici od 18. studenoga objavio tekst novinara ALEKSANDRA MILOŠEVIĆA ‘Tko je prognao Petrunjelu i Hamleta?’. ‘Petrunjelu i Hamleta nitko nije istjerao iz Domovine. Na žalost, oni su Domovinu prepustili zloj sudbini u trenucima kada ih je ona najviše trebala’, tiskano je u listu koji je tada uređivao HIDO BIŠČEVIĆ.

Negdje u to vrijeme, sredinom studenoga, Mira Furlan je sa suprugom već bila na putu za Ameriku. Globus je uzeo određenu pauzu, barem što se nje tiče. Na red su došle viđenije feministkinje. U napadima je, po običaju, prednjačila Tanja Torbarina. Koristeći postojano stupidan humor kakav danas upražnjavaju primjerice ZVONIMIR HODAK i kolumnisti Hrvatskog tjednika iz Zadra, za antihrvatske rabote je redovno prozivala JELENU LOVRIĆ, Vesnu Kesić, JASMINU KUZMANOVIĆ, SLAVENKU DRAKULIĆ, RADU IVEKOVIĆ i DUBRAVKU UGREŠIĆ, ‘vještice’ za koje će kolektivnu lomaču krajem 1992. godine pripaliti Letica u

Kulminacija Globusovog progona Mire Furlan desila se 31. siječnja 1992., objavom prvog nastavka čuvenog trodijelnog feljtona. Iako je bio potpisan kolektivnim pseudonimom, naknadno je otkriveno da je autor Rene Bakalović

tekstu ‘Hrvatske feministice siluju Hrvatsku’. Nije dakle u slučaju Globusa bila riječ o ekscesu, već o uređivačkom konceptu Denisa Kuljiša i njegovih sekundanata.

Blistavi primjer takvog usmjerenja bio je intervju s Radom Šerbedžijom. Ovo su neka od pitanja koje mu je početkom 1992. postavio novinar BORIS HOMOVEC: ‘Kad ste otišli iz Hrvatske snimati film ‘Nečista krv’ u Srbiju, ovdje se razbuktao rat. Time što ste ostali u Srbiji postali ste izdajnikom svoje domovine’; ‘Ali samim time što ste otišli živjeti u Beograd na strani ste okupatora. Zar vam to nije jasno?’; ‘I vi biste konačno trebali odlučiti želite li biti zagrebački ili beogradski glumac, igrati u HNK ili Jugoslavenskom dramskom pozorištu, snimati s ALMOM PRICOM ili s CECOM VELIČKOVIĆ?’; ‘Niste mi izravno odgovorili: Jeste li ugroženi Srbin u Hrvatskoj?’

KULMINACIJA Globusovog progona Mire Furlan desila se 31. siječnja 1992. godine, objavom prvog nastavka čuvenog trodijelnog feljtona. Iako je bio potpisan kolektivnim pseudonimom ‘Globusov investigativni tim’, naknadno je otkriveno da je autor RENE BAKALOVIĆ, čovjek koji je s njom do tih trenutaka dijelio gotovo cjeloživotno poznanstvo. ‘Uništili ste mi život’, citirali su na početku GORANA GAJIĆA, supruga Mire Furlan, koji se telefonom javio iz SAD-a. To je bilo ništa, očigledno je rezonirao Globus. Jer nakon uvodnih opaski uslijedilo je nabrajanje navodnih živčanih slomova Mire Furlan, njenih posjeta psihijatru, sklonosti depresiji i pokušaju suicida. Pisalo se o promiskuitetu i submisivnosti spram muškaraca, navadi da igra obnažene scene i utjelovljuje prostitutke u mladosti. Sve uz obnažene fotografije. ‘Poželjna i intelektualcu i kamiondžiji – Mira Furlan u predstavi ‘Šteta što je kurva’’, pisalo je ispod njene slike.

‘Težak život lake žene’, prvi od tri nastavka, izašao je otprilike dva i pol mjeseca nakon što je Mira sa suprugom napustila bivšu Jugoslaviju i otišla u SAD. Sve dotad zagrebački je tjednik dao nemali doprinos njenom izgnanstvu, dok je Bakalovićev uradak poslužio kao prijetnja da joj na pamet ne padne eventualni povratak. Protiv odurnog Globusovog serijala pisali su VIKTOR IVANČIĆ i IVICA IVANIŠEVIĆ u Slobodnoj Dalmaciji te Jasmina Kuzmanović u Nedjeljnoj Dalmaciji. U Globusovim pismima čitatelja objavljena je i reakcija njenih kolega. ‘Još davno uprli ste prstom u ‘grijeh’ Mire Furlan i njezine javne postupke – ona je uostalom dobila otkaz u matičnom kazalištu i sad je u Americi, daleko od hrvatskih scena i kamera – nije li to dovoljno?’ pisalo je u reakciji u kojoj je Globusov feljton nazvan zastrašujućim. Pismo je potpisalo šezdeset i dvoje kolega iz glumačke branše, od Alme Price i URŠE RAUKAR do Špire Guberine i PERE KVRGIĆA. No razorni efekt Globusovih pisanija, sasvim u skladu s režimskom proizvodnjom državnih neprijatelja i većinskim javnim raspoloženjem, nadvio se nad sudbinom glumice.

Tako je zaokružena najgora faza javnog zlostavljanja Mire Furlan. Ostala je bez posla, zavičaja i brojnih prijatelja, a potom i bez onog stana u Petrovoj. Najprije je iskorištena odredba o oduzimanju nekretnine u slučaju neopravdanog izbivanja u roku od šest mjeseci. Pod pravosudnom egidom ‘Grad Zagreb protiv Mire Furlan’ gradska je administracija godinama ulagala nemale napore i žalbe da joj se definitivno oduzme dom. S novom vlašću 2000. godine ništa se nije promijenilo. Svježe izabrani gradonačelnik MILAN BANDIĆ izjavio je medijima da mu se Mira javi pa će joj on sigurno naći neki stan. Otupjeli cinik na čelu Zagreba ponudio je tako milostinju kao zadnji stadij višegodišnjeg poniženja. Možda mu to nije uspjelo u ovom slučaju, ali ga je isti modus do danas održao na vlasti.

Ne treba zaboraviti ni da je kroz Bandića progovarao SDP, i ne samo kroz njega. Ministar kulture ANTUN VUJIĆ u Globusu je komentirao i slučaj Mire Furlan. Globus, da, onaj isti Globus, nakon desetak godina je sugerirao da su Ugrešić, Drakulić, Šerbedžija i Furlan bili otjerani iz Hrvatske. ‘Odlazak je bio njihov izbor. Vaše pitanje pretpostavlja neki teški državni grijeh prema njima, a njega nije bilo. Možda je ponegdje bio u pitanju medijski linč, na primjer, nad Mirom Furlan, no linčem se prijetilo i socijaldemokratima’, odgovorio je progonjeni socijaldemokrat. Svega godinu dana nakon ove izjave prvostupanjski Općinski sud u Zagrebu oduzeo je stan Miri Furlan, pod obrazloženjem da supružnici nisu dokazali izbivanje iz opravdanih razloga. Javna hajka naime nije uzeta u obzir kao adekvatno obrazloženje. Sutkinja Živana PERKOV vjeru je poklonila susjedima i gradskim činovnicima, koji su po nalogu režima bezuspješno lupali po vratima stana u jesen 1991. godine. Susjeda je bila i supruga ANDRIJE HEBRANGA, koja je Miru Furlan u Jutarnjem listu nazvala ‘izrodom’. U potpuno očekivanom obratu, naknadno će se ispostaviti da je sutkinji Perkov ustupljen jedan gradski stan. Nakon punih 16 godina trajanja postupka, početkom 2008. glumici je njen stan konačno vraćen. Ali već tada je po mnogočemu bilo kasno. Najmanje 16 godina. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

PIŠE Boris Dežulović

Bila je idealna meta – talentirano a misleće ljudsko biće, misleće a nezavisno, nezavisno a ženskog spola (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

Helena, žena koje nije bilo

Slomljena radije nego pognuta, Mira Furlan presjekla je svoj život na dva komada pa – samo mjesec-dva nakon što smo je dugim pljeskom kao Helenu ispratili s marjanske punte – zajedno sa suprugom otišla daleko i zauvijek. 'Preda mnom više ne stoje nikakve odluke koje moram donijeti. Sve su odlučili drugi', napisala je sugrađanima. Baš kao što se 'sve sa Helenom događa mimo njene volje', kako je proročanski rekla godinu dana ranije

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Prije trideset godina, početkom kolovoza vrelog Splitskog ljeta 1991., u perivoju Oceanografskog instituta na punti Marjana posljednji je put postavljena EURIPIDOVA 'Helena' u režiji PAOLA MAGELLIJA. Nije bilo vrijeme za teatar, kao što mu nikad vrijeme i nije, pucalo se oko Šibenika, pucalo se oko Vukovara, ali na marjanskoj punti mi ionako nismo bili tu – bili smo hiljadu morskih milja daleko, u perivoju dvora egipatskog kralja Teoklimena, na otoku Farosu pred deltom velike rijeke. 'To Nila vali djevičanski su, čisti', kaže lijepa Helena u prvoj rečenici Euripidove drame.

Kao i na premijeri godinu ranije, u snažnom finalu – jednom od najdojmljivijih koje smo vidjeli – egipatski je kralj svjedočio kako se ispunjava proročanstvo njegove sestre Teonoje, i kako Menelaj i Helena gliserom isplovljavaju s mula marjanskog Instituta niz 'djevičanske i čiste valove Nila› u tihu crnu pučinu prema Čiovu, nestajući u gluhoj i slijepoj noći da se iz nje više ne vrate.

Još jedan dugi aplauz, pokoji 'bravo' iz publike, teški zastor od kobaltnog ljetnog neba i kraj.

Gdje su nestali Menelaj i Helena? 'Moglo se čuti od Glasnika da je brod trebao stići na nebo, jer kraljevski par iz Sparte, nakon čudnovatih događaja na ušću Nila, tamo čekaju dioskuri', tumačio je u jednom razgovoru redatelj Magelli. 'Jasno je valjda da Helena i Menelaj više nemaju prostora za sreću na zemlji. Euripid je to tako pisao, bio je prvi koji je problem smrti uveo kao opravdanost. Čak i kad objašnjava rat i njegovo postojanje, on ide protiv mita i stvara Helenu od magle, pa kaže da je 'bilo previše ljudi'. A kad otvara problem dioskura, koji zapravo predstavljaju onaj drugi život, ono nešto iza smrti, on samim time ne negira postojanje. Zapravo, on afirmira postojanje nečeg drugog. Taj gliser, dakle, hita u neku drugu civilizaciju, ili iza nje, u nepoznato. Kamo? U tom pitanju svi smo mi sadržani.'

Kamo su onda umakli Teoklimenu, zna li proročica Teonoja kuda su te tople splitske noći 1991. gliserom otplovili Menelaj i Helena? 'U tom pitanju', jasno, 'svi smo mi sadržani', u njemu – u perivoju pod egipatskim palmama na punti Marjana – bili smo publika i ispratili smo ih pljeskom: nakon te ljetne noći nikad se više nisu vratili.

Teoklimena je igrao BOŽIDAR ALIĆ, Teonoju ZOJA ODAK, Menelaja MUSTAFA NADAREVIĆ, a Helenu – MIRA FURLAN.

Točno trideset godina kasnije, u svega desetak ovih strašnih mjeseci, jedno za drugim svi su otplovili u noć: prvi je pred prošlo proljeće otišao Teoklimen, prošlog ljeta Teonoja, u jesen Menelaj, a za njim ove zime i lijepa Helena.

Danas znamo što je bilo poslije. Božidar Alić skončao je siromah pomračena uma kao maskota opskurne hrvatske desnice, učeći vlastitu djecu nacistički pozdrav i izvodeći bizarne ustaške performanse po svom otupjelom gradu. Hrabra Zoja Odak, čvrsta i nepokolebljiva splitska heroina, ostala je u splitskom HNK-u boriti se i onda kad više nije bilo ni preživjelih ni smisla: nacionalna prvakinja rješenje o mirovini dobila je poštom. Dobri Mustafa Nadarević pridružio se pak Art gardi i na pozornicu zagrebačkog HNK-a vratio ožujka sljedeće godine, u 'Dioklecijanovoj palači' ANTUNA ŠOLJANA, završivši na kraju kao slavni prostodušni penzioner u jednoj prizemnoj humorističkoj seriji i groteskni hrvatski general u drugoj.

Mira Furlan jedina nije birala svoj put. Kako je u intervjuu pod naslovom 'Mira, žena koje ima' proročanski rekla godinu dana ranije, pred splitsku premijeru 1990., nijemo se nadglasavajući s vatrometom i kravalom 'demokratskih promjena': 'Sve sa Helenom događa se mimo njene volje, za sve što se s njom i oko nje zbiva ona ne snosi nikakvu krivnju.'

Te noći, kad je s punte Farosa otplovila zvjezdanim morem u namreškano nebo, posljednji put smo vidjeli Helenu.

Danas, rekoh, znamo: na tom putu Miru je u Zagrebu dočekao grafit 'četnička kurva' na zidu kuće, probušene gume na automobilu, prijetnje smrću na telefonskoj sekretarici, otkaz na porti matičnog Hrvatskog narodnog kazališta, voštani pečat na vratima oduzetog bakinog stana i stroga službenica na zagrebačkom šalteru JAT-a, kojoj je postiđeno morala objašnjavati da kartu za Beograd kupuje jer između Zagreba i Beograda živi već četiri godine, jer joj je tamo muž i jer tamo igra predstavu na BITEF-u.

Slomljena radije nego pognuta, Mira Furlan presjekla je onda svoj život na dva komada, pa – samo mjesec-dva nakon što smo je dugim pljeskom ispratili s marjanske punte – zajedno sa suprugom GORANOM GAJIĆEM otišla daleko i zauvijek. Ostavila je za sobom tek potresno 'Pismo sugrađanima', objavljeno u zagrebačkom Danasu početkom studenoga 1991., zahvalivši 'sugrađanima koji su se bezrezervno pridružili ovoj maloj, usputnoj i, po svemu sudeći, ne naročito značajnoj hajci'. 'Iako usputna, ona će ipak promijeniti i označiti cijeli moj život. Što je, naravno, posve nevažno u kontekstu svakodnevnih smrti, uništavanja, razaranja i stravičnih zlodjela u kojima se odvija naš život', napisala je Mira Furlan. 'Strahovito je tužno biti prisiljen na opravdavanje, a nedjelo ne postoji. Preda mnom više ne stoje nikakve odluke koje moram donijeti. Sve su odlučili drugi.'

Ili: 'Sve sa Helenom događa se mimo njene volje, za sve što se s njom i oko nje zbiva ona ne snosi nikakvu krivnju.'

Pa ako već mi ime rug je Heladi/ a ono tijela bar nek' ljaga ne kalja. Tako je Euripidova lijepa Helena objašnjavala u četvrtom činu, ulazeći u onaj brod za 'neku drugu civilizaciju, i još dalje, u nepoznato', vapeći ljudskim, nama dakle već posve nepoznatim starogrčkim jezikom: *Al' nešto tamo me i amo vuče sad/ i ne kudim te – samo sreće treba mi*.

Još ona strašna rečenica u pismu – 'upućujem ovo pismo u prazninu, u mrak, ne znajući tko će ga i kako pročitati' – pa cinični podsmijeh iz mračnog partera, teški zastor od kobaltnog ljetnog neba i kraj.

A dragi sugrađani ispratili su je teško shvatljivom mržnjom i bijesom, poput čopora izgladnjelih hijena kopajući po ostacima one polovice života koju nam je ostavila. Mira Furlan bila je idealna meta – talentirano a misleće ljudsko biće, misleće a nezavisno, nezavisno a ženskog spola.

Danas ugledni gastronomad RENE BAKALOVIĆ, u ono vrijeme tek gastroenterolog stažist i predani istraživač ljudskih utroba u tiražnom zagrebačkom Globusu – pod uredničkom paskom samog nadstojnika zagrebačke gastroenterologije DENISA KULJIŠA i šupačkim potpisom Globusovog investigativnog tima – u tri je dijela objavio veliki izvještaj o sadržaju utrobe Mire Furlan, otkrivši kako joj je već ulogom prostitutke u prvoj gimnazijskoj predstavi 'usud ostavio pečat'. 'Korijene njene česte zluradosti prema Zagrebu' – kojom je valjda pisala sugrađanima – iskopao je pak u usudu njene bake Židovke, koja je iz nekih čudnovatih razloga 'dobar dio rata ustrašena provela u ormaru'.

Hrvatskoj – svejednoj 1991. kao i 2021. – u svakom je historijskom trenutku njenog vječnog međuvremena pismo Mire Furlan stiglo jutros, u svakom tom trenutku u istu 'prazninu i mrak'. I stizat će joj tako dovijeka

'Težak život lake žene', glasio je veliki, masni naslov prvog nastavka, 'Poželjna i intelektualcu i kamiondžiji', stajalo je pod fotografijom u drugom, 'Da li je Globusov feljton nekrolog glumici ili povod za njen trijumfalni povratak u Zagreb?' pitao se cinični podnaslov trećeg dijela feljtona, koji će, uz zloslavne 'Vještice iz Rija' TUĐMANOVA savjetnika SLAVENA LETICE, objavljene krajem iste te 1992., ostati do danas najniža i najdublja izmjerena točka u cjelokupnoj povijesti hrvatskog novinstva.

Mira Furlan do tada je već radila kao čistačica i konobarica u New Yorku, izgubivši se iz naših života u onoj gluhoj i slijepoj noći, u 'praznini i mraku' iz kojega će se zahtjevna splitska publika i dragi zagrebački sugrađani sljedećih trideset godina pitati je li uopće ikad i postojala, ili je zaista bila samo oblak – onaj Euripidov 'živ od zraka stvoreni lik', da se 'lude misle: ima me, a nema' – tek opsjena zbog koje su Troja i Sparta onako spremno ratovale. Rat se ionako, kako reče Magelli, 'događa zbog fikcije, privida, dima i magle'.

Viđali smo sljedećih desetljeća jednu, ista Mira Furlan, američku glumicu koja je igrala u popularnoj američkoj *space operi* 'Babylon 5', i onoj još popularnijoj, zvala se 'Izgubljeni'. Ova pak 'naša' Mira Furlan vraćala se par puta, mnogo godina kasnije, nakratko, tek valjda da se uvjerimo kako je stvarno nema. Ono što je trideset godina ranije tumačio Magelli, Helena je za jednog od tih kratkih povratničkih privida 2017. godine objasnila nešto razumljivijim jezikom: 'Tijekom svojih nedavnih boravaka u Hrvatskoj shvatila sam da je čitav prostor toliko zagađen senzacionalizmom, vulgarnošću i primitivnim nacionalističkim diskursom koji se nije promijenio od devedesetih kad sam otišla, da sam zaključila kako tu, zapravo, više nemam što tražiti. To je tužna pomisao, ali nažalost istinita. A istinu treba prihvatiti. Nemamo drugog izbora.'

Strašno je koliko je Mira Furlan bila u pravu, i strašnija od toga možda je još samo činjenica da je morala umrijeti kako bismo je možda jednom i shvatili, na kauču pred televizorom uljuljani u onu toplu kolovošku 'dugu i mračnu noć' što nam se do dana današnjeg nije razdanila, očiju odavno naviklih na 'prazninu i mrak'.

Kao da 'čitav' taj 'zagađeni prostor' nisu sami uredili i vladali njime svih tih trideset godina, od 'naše velike umjetnice' svečano se oprostio cijeli zbor hadezeovskih teoklimena, od predsjednika Sabora GORDANA JANDROKOVIĆA – koji je za lentu na vijencu od umjetnog cvijeća odabrao konfekcijsku rečenicu kako 'gospođa Furlan ulazi u red naših umjetnica koje su ostvarile zavidnu karijeru kako u Hrvatskoj, tako i u inozemstvu' – do ministrice kulture NINE OBULJEN KORŽINEK, koja je iz kineskog pogrebnog dućana s plastičnim rečenicama odabrala onu kako ćemo 'Miru Furlan zauvijek pamtiti po njezinoj umjetničkoj raznovrsnosti i zavidnoj glumačkoj vještini, radoznalosti i otvorenosti'.

Matični pak zagrebački HNK, koji je trideset godina ranije prezrenu 'beogradsku glumicu i srpsku nevjestu' otjerao kao da mu se to na porti ukazala sama živa i odrasla LEA DEUTSCH, u oči će nas gledati i zahvaljivati 'umjetnici koja je svojim beskompromisnim stavovima postala moralna veličina', i čiji je 'odlazak u SAD 1991. godine zbog političkih razloga bio trenutak prestanka njezinog rada u Hrvatskom narodnom kazalištu'.

Vrag su politički razlozi, poput onih 'čudnovatih događaja na ušću Nila', *deus ex machina* koji čini da ljudi iznenada odlaze i nestaju, pa će se na njih požaliti i Hrvatska televizija, podsjećajući kako je Mira Furlan 'zbog političkih razloga 1991. emigrirala u Sjedinjene Američke Države'. Na Prisavlju su se onda dosjetili pa kao *in memoriam* postavili uvod iz emisije Nedjeljom u 2, u kojoj je 'naša velika umjetnica' gostovala 2008. – prilog u kojemu će se jednako iznenada pojaviti i sam ugledni gastroenteronomad RENE BAKALOVIĆ, pa na pitanje o onom strvinarskom izvještaju iz 1991. lakonski, uz loše odglumljenu građansku nelagodu, odati kako mu je i danas teško zbog toga.

'Mučno je i prisjećati se, nažalost, onoga što je sasvim izvjesno, da sam ja bio autor, to se dobro sjećam', reći će Bakalović – on se dobro sjeća! – pa se uz sjetni uzdah prisjetiti i kako je 'Miru upoznao u drugom razredu zagrebačke Šesnaeste jezične gimnazije, gdje je među desecima prekrasnih cura bila jedna od najljepših', i kako je u ono vrijeme 'dosta surađivao s njenim suprugom, tako da nije bilo potrebe za izmišljanjem faktografije'.

Ukratko, koliko se u mraku marjanske punte dalo razabrati, 'naša velika umjetnica' – 'jedna od najljepših cura u gimnaziji', poznata po 'umjetničkoj raznovrsnosti i glumačkoj radoznalosti' – nakon čudnovatih događaja na ušću Nila 1991. iznenada je 'zbog političkih razloga' prestala raditi u Hrvatskom narodnom kazalištu i emigrirala u Sjedinjene Američke Države, ostvarivši tako 'zavidnu karijeru kako u Hrvatskoj, tako i u inozemstvu'.

Sva je sreća ispala da 'nije bilo potrebe za izmišljanjem faktografije'.

'Život ide dalje, nema mjesta samosažaljenju ni veličanstvenim osjećajima', jednostavno je pak, pomirena sa sobom, pola sata nakon Bakalovića te Nedjelje u 2 dodala Mira Furlan.

Odlaskom 'naše velike umjetnice', Domovini je ostalo dovoljno mjesta za samosažaljenje i veličanstvene osjećaje, ali ne i za život. Dok je Mirin tako 'otišao dalje', dragim sugrađanima nije se pomaknuo do danas. U takvoj Hrvatskoj, 'Pismo sugrađanima' iz studenoga 1991. – koje već danima kruži društvenim mrežama – čitamo kao da nam ga je poštar sad donio, kao da ga je Mira sinoć pisala, kao njene posljednje riječi, kao testament. Hrvatska u koju je to pismo stiglo nakon trideset godina lutanja provincijskim poštanskim uredima, ista je ona čudnovata Hrvatska iz koje je potpisnica i otplovila tople splitske kolovoške noći 1991., ista iz koje je zauvijek otišla one hladne zagrebačke noći par mjeseci kasnije, ista iz koje je to pismo i napisano, do danas netaknuta i konzervirana, 'pognutih glava,

Mira Furlan kao Helena i Mustafa Nadarević kao Menelaj. Redatelj Paolo Magelli, Split 1990. (Foto: HNK Split)

U povodu Operativnih programa za nacionalne manjine za razdoblje od 2021. do 2024.

PIŠE **Tamara Opačić**

stisnutih usana i kosih pogleda prepunih mržnje i bijesa', kakvu će je Mira Furlan opisati u drugom jednom intervjuu, prije deset godina.

Ili dvadeset pet, ili sinoć, više nije važno.

Na primjer: 'O čemu je zapravo riječ, tko je maltretirao Miru Furlan? I kako? To što joj je netko oteo zajedničku državu kao prostor ne njene intime, nego naprosto pozornicu njene slave, jedini je problem u cijeloj ovoj farsi. Kaj Mira Furlan želi kazati, kad su u trenutku agresije na Hrvatsku ona i Gajić izabrali da ne budu uz svoje sugrađane? Kakav linč? Kakav progon? Ili bismo mi sada trebali pristati na reviziju povijesti, pa pristati na verziju Mire Furlan: ovdje nacionalizam, ondje nacionalizam, a Muze šute! Ovdje nacionalizam?! Ne, draga Mira, ovdje smo htjeli samostalnu Hrvatsku, a nismo htjeli živjeti u Jugoslaviji!'

Na primjer: 'Žao mi je što smo ti razjebali jedinu državu u kojoj si ikada bila zvijezda. To smo napravili samo zato da ti ne budeš zvijezda. Za to je život dalo desetak tisuća ljudi. Zašuti i poštuj barem njihovu žrtvu. A tebe tko jebe! Eto, o tome ja tako mislim, i molim, ovime skidam Miru Furlan s križa. Pa mislili vi o meni kaj god hoćete. A i zato me zaista više boli kurac.'

Na primjer: 'U mojoj su zemlji ljudi ginuli za njenu slobodu, i za moralni i svaki drugi izbor Mire Furlan boli me kurac.'

Iz koje od proteklih dugih i mračnih trideset godina kulja ovaj autentični gnjev i kronični hrvatski *schwanz-schmerz*? Je li ga to još u jesen 1991. zapisao jedan od onih žovijalnih pseudonima BOŽIĆEVOG Slobodnog tjednika, ili ga je 1992. zapisao netko iz Globusova gastroenterološkog tima? Je li te riječi u pravednu bijesu pisao neki branitelj isprovociran kolumnama Mire Furlan u Feral Tribuneu devedesetih, ili neki od njenih bivših kolega, kad se ono 2002. vratila na Brijune da u Šerbedžijinu Ulysses teatru odigra Medeju? Je li ih pisao neki pretenciozni bloger, razgnjevljen pojavom Mire Furlan na HTV-u 2008., ili neki pretenciozni čitatelj domovinskog tiska, razgnjevljen njenom pojavom 2016. u riječkom teatru? Je li to jedan od bezbroj anonimnih komentara ispod onog njenog intervjua 2017., ili ipak samo jedan od bezbroj anonimnih komentara ispod vijesti o njenoj smrti prošle srijede?

Je li, konačno, riječ o odgovoru bezimenog dragog sugrađanina na pismo iz 1991., ili o njegovu odgovoru na pismo iz 2021.?

To što ne znate, niti možete makar otprilike pretpostaviti, govori sve o hrvatskih trideset godina bez Mire Furlan: kao što je njeno pismo moglo biti napisano bilo koje od tih uzaludnih godina, kao što svakoj od tih bilo kojih godina stoji poput osobne posvete, tako joj stoje i 'stisnute usne' i 'kosi pogledi prepuni mržnje' kojim su ispisani gornji redovi. 'U mojoj su zemlji ljudi ginuli za njenu slobodu, i za moralni izbor Mire Furlan boli me kurac.' U svakoj od trideset godina mračnog međuvremena ta historijska bol mlohavom hrvatskom kurcu pristaje kao vuneni nakurnjak dida Vidurine.

Naravno da onda niste pogodili tko je autor, kako biste i mogli: ako je to danas uopće važno, važno je samo zbog toga što je odgovor – a točan je onaj pod e) pretenciozni bloger razgnjevljen pojavom Mire Furlan na HTV-u 2008. – lijep i prilično precizan presjek bijedne malograđanske Hrvatske iz koje je Mira Furlan onomad i pobjegla: gnjevni je bloger bolna kurca glavom, bradom, glavićem i podbratkom ROMANO BOLKOVIĆ – sam dekorativni stup hrvatskog društva, rado viđen gost agramskih salona, domjenaka i kazališnih premijera, komtur viteškog Reda svetog Jurja plemenite kuće HABSBURG-LOTHRINGEN i ugledni voditelj HTV-ova *talk-showa* u kojemu s prokuratorima, Velikim meštrima i ostalim društvenim stupovljem iz memorije svog mobitela palamudi o izazovima našeg doba, sve viteškom desnicom svirajući kurcu i herojski prkoseći boli.

Riječju, Republika Hrvatska.

Ta Republika, eto, raskošno je i savršeno svejedna 1991., 1999., 2008. ili 2021., mala, tijesna, 'prazna i mračna' republika u kojoj istočni grijeh Mire Furlan nikad ne zastarijeva. Na primjer: 'Izbaciti Miru Furlan iz stana i s posla nije bilo u redu. Bombardirati i slati tenkove iz Beograda isto nije bilo u redu.' Ni datum ni autor ovog efektnog kratkog izvještaja o slabo poznatoj ulozi 'naše velike umjetnice' u bombardiranju Hrvatske i tenkovskim operacijama JNA, shvatili ste dosad, nisu važni: što će se promijeniti u slici Hrvatske saznanjem da nije napisan 1992., već upravo ovih dana, upravo povodom smrti Mire Furlan, kao nekrolog? I da mu autor nije komtur nekog viteškog reda, nego sam slavni DENIS LATIN, ikona hrvatskog televizijskog novinarstva?

Kako točno tu sliku mijenja saznanje da je ikona hrvatskog novinarstva svoj šupački komentar uskoro jednako šupački uklonio sa svog Facebooka? Dobro, osim blage nijanse u prijelazu iz 2021. u 1991., u dane ponosa i slave kad bi Denis Latin – samo da ga umjesto spiskova hrvatskih vještica nisu dopali spiskovi sisačkih Srba – prvi spremno stao u red za silovanje, pa mlađi i hrabriji ponosno potpisao kako je 'izbaciti Miru Furlan iz stana i s posla sasvim u redu'.

Kako pokazuje ovaj mali eksperiment u kontroliranim laboratorijskim uvjetima, toj Hrvatskoj – svejednoj 1991. kao i 2021. – u svakom je historijskom trenutku njenog vječnog međuvremena pismo Mire Furlan stiglo jutros, u svakom tom trenutku u istu 'prazninu i mrak'. I stizat će joj tako dovijeka. Smrt 'naše velike umjetnice' takvoj je Hrvatskoj bila zaista posljednja šansa, ne po cijeni da joj se 'Pismo sugrađanki' vrati s pečatom 'Primateljica nedostupna', nego upravo zato. Adresa pošiljatelja jedina je njegova točna adresa. Nakon što je i tu šansu propustila, više ih neće imati. Svaka sljedeća – a bit će ih još što će zavodljivom onom dramskom 'opravdanošću smrti' izgledati prilikom – doći će za cijeli jedan život Mire Furlan prekasno.

U tom velikom životu, naime, u toj tragičnoj smrti – na vrijeme je objasnio Paolo Magelli – 'svi smo mi sadržani'.

Trideset godina nakon Magellijevih 'čudnovatih događaja na ušću Nila', gliser s marjanske punte konačno je tako 'stigao na nebo'. Kao u nekoj lošoj adaptaciji, jednoj od onih za blaziranu i manje zahtjevnu publiku, Miri Furlan glave je na koncu došao obični komarac s virusom Zapadnog Nila. Tamo, na hiljadu morskih milja i trideset godina dalekoj drugoj obali – u onoj 'drugoj civilizaciji, ili iza nje' – simbolično ju je tako dostigao opaki virus s obale s koje je one ljetne noći niz 'djevičanski čiste valove Nila' i krenula na put.

Hoće li drago sugrađanstvo razumjeti barem tu poruku, jeftinu taman po njegovoj mjeri, poput magneta za frižider iz jedne mrtvačnice u Los Angelesu? Svejedno je, rekoh, sad je kasno. Sve je gotovo. Tko god je čitao grčke mitove, tko god je pohađao bolje građanske gimnazije, zna da Helena na kraju svog mita postaje boginja.

Danas i to znamo: čovjek samo mrtav može biti bog, objasnili su nam još dioskuri, braća Helenina. I Helene je zaista bilo, shvatit ćemo na kraju, kad tjelesna, stvarna i mrtva postane božanstvo. *Kad tvrdo se nadaš, izda te nada*, pisao nam Euripid, *gdje nade i nema, put nađe božanstvo*. A bijedna, mala Hrvatska svejedna je i sebi, kamoli bogovima.

Ali boli nas tvrda nada. Nama ostaju praznina, mrak, ikone, gastronomadi i vitezovi Reda svetog Jurja. Pošteno.

Samo još jedan dugi aplauz, pokoji 'bravo' iz publike, teški zastor od kobaltnog ljetnog neba i kraj. ■

Bolji dani za manjine

Novi Operativni programi za nacionalne manjine donose niz mjera za unaprjeđenje položaja manjinskih zajednica. Podrazumijevaju poštivanje prava na korištenje jezika i pisma, ravnomjeran razvoj svih krajeva i rad na izgradnji mira, a ključno je da se planovi ostvare u predviđenim rokovima

Na ulicama gradova i mjesta u kojima su za to ispunjeni zakonski uvjeti nalaze se dvojezične ploče. U većini sela uvedeni su struja i voda, a u svim osnovnim i srednjim školama predaje se o doprinosu nacionalnih manjina hrvatskoj politici, znanosti i kulturi. Na HRT-u je osnovana posebna redakcija koju čine pripadnici manjina i novinari s iskustvom u izvještavanju o manjinskim temama. Paralelno se diljem zemlje obnavljaju spomenici značajni za identitet Srba, Talijana, Roma, Mađara, Čeha, Židova, a članovi Vlade osuđuju svako javno odobravanje ili poricanje holokausta, genocida i ratnih zločina.

Tako bi Hrvatska izgledala da se u praksi doslovno provedu novi Operativni programi za nacionalne manjine. Riječ je o dokumentu kojim se određuju mehanizmi za osiguranje prava manjinskih zajednica i podršku djelovanju njihovih tijela, u skladu s Ustavnim zakonom i drugim propisima. U pripremi Operativnih programa za razdoblje od 2021. do 2024. sudjelovala su nadležna tijela državne uprave, a u njihovu izradu bili su uključeni saborski zastupnici nacionalnih manjina. No programi nisu dospjeli u fokus javnosti jer ih je Vlada donijela 30. prosinca 2020., odnosno dan nakon razornog potresa koji je pogodio Baniju.

U aktualnu verziji tog dokumenta koji se sastoji od dva dijela – operativnog programa za zaštitu i unaprjeđenje postojeće razine prava svih nacionalnih manjina te posebnih programa za svaku od njih – prenesen je veći broj planiranih aktivnosti iz njegove prethodne verzije. Kako su Novosti pisale, Operativni programi za razdoblje od 2017. do 2020. uglavnom se u najvažnijim segmentima, posebno kada je riječ o srpskoj manjini, nisu provodili u zakazanim rokovima. Na to su ukazivali i zastupnici nacionalnih manjina, koji čine aktualnu koalicijsku Vladu. Sada se nadaju da će dogovorene mjere biti realizirane u predviđenom roku. Pri tome, kaže nam predsjednica Kluba zastupnika SDSS-a DRAGANA JECKOV, u novim programima preciznije su definirane aktivnosti i rokovi za njihovu finalizaciju.

— U cijeli proces su intenzivno uključeni potpredsjednik Vlade za društvene djelatnosti i ljudska prava BORIS MILOŠEVIĆ i njegov ured, pa vjerujem da će to dovesti do bržeg rješavanja otvorenih pitanja – govori Dragana Jeckov.

Njena očekivanja dijeli FURIO RADIN, potpredsjednik Sabora i zastupnik Talijana, koji smatra da je odnos prema manjinama u Hrvatskoj sada bolji.

— Mislim da zahvaljujući zajedničkom radu manjine danas imaju drugačiji status u hrvatskom društvu nego što su imale u prošlosti. Dovoljno bolji? Naravno da ne, treba raditi još dugo da postignemo ravnopravnost između većine i manjine – kaže Radin.

Poseban naglasak u općem dijelu programa stavljen je na upotrebu jezika i pisma, obrazovanje manjina, kulturnu autonomiju te njihovo sudjelovanje u javnom životu i nadolazećem popisu stanovništva. Među nabrojanim aktivnostima je praćenje ostvarivanja prava na prednost pri zapošljavanju u državnim tijelima te na razini jedinica lokane i regionalne samouprave koje, unatoč zakonskim garancijama, još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Naime, prema zadnjim podacima iz 2018. udio svih pripadnika nacionalnih manjina (od njih ukupno 7,67 posto) u tim tijelima iznosio je tek 3,24 posto.

Zastupnici manjina posebne nade polažu u dio programa koji se odnosi na unapređenje razvoja područja na kojima povijesno žive pripadnici njihovih zajednica, a koja su ispod prosjeka nacionalne razvijenosti. Vlada je obećala da će usvojiti višegodišnji program financiranja projekata lokalne infrastrukture, ruralnog razvoja, poduzetništva i obrta u tim krajevima. U sklopu mjere 'Promicanje mira i tolerancije te suzbijanja zločina iz mržnje' najavljena je pak borba protiv govora mržnje i drugih oblika nasilja kroz ulaganje u obrazovanje i javne kampanje. Vlada se obvezala i na 'osnaživanje zakonodavnog okvira o suzbijanju govora mržnje, posebice prema ranjivim skupinama i nacionalnim manjinama i inzistiranje na procesuiranju onih koji javno šire mržnju ili potiču na nasilje'. Pri tome se ne navodi hoće li moguće izmjene zakona podrazumijevati zabranu ustaških simbola, što zasad ne podržava vladajuća većina iz redova HDZ-a.

VELJKO KAJTAZI, zastupnik romske i 11 drugih manjina, za Novosti je potvrdio kako je to bila jedna od točaka o kojoj su predstavnici manjina razgovarali prilikom donošenja novih Operativnih programa. Dodaje da podržava aktualni prijedlog židovske zajednice i ostalih stradalničkih naroda da se sva ustaška obilježja zabrane kroz izmjene Kaznenog zakona.

— To je jedinstvena prilika da zajednički pokažemo da se ne moramo bojati glasne, radikalne i nazadne manjine koju ne podržava većina naših građana. U našem društvu ne bi trebalo biti mjesta za naslijeđe totalitarnih režima i to nema nikakve veze s HOS-om ili doprinosom te postrojbe u odbrani RH, već s određenim civilizacijskim standardima koje bismo trebali imati kao članica EU-a – kaže Kajtazi.

Na tragu novih politika pomirenja, PLENKOVIĆEVA Vlada se u programu za srpsku manjinu obvezala na 'poduzimanje svih potrebnih mjera radi unaprjeđenja procesuiranja svih ratnih zločina, neovisno o nacionalnosti počinitelja i žrtve' te na jednako postupanje u procesu pronalaska nestalih osoba. U tom kontekstu posebno je zanimljivo obećanje Vlade da će predložiti osnivanje zaklade za promicanje dijaloga između mladih Hrvata iz Srbije i Srba iz Hrvatske i da će podržati otvaranje srpskih kulturnih centara u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Vukovaru i Kninu. Dragana Jeckov pozdravlja donošenje navedenih mjera, ali ističe da je nakon potresa na Baniji

Nekad bilo, danas se spominjalo – ćirilična ploča u Vukovaru 2013. godine (Foto: Goran Ferbežar/PIXSELL)

Područje Banije treba pomoć države u cjelini i svi smo oko toga suglasni. Odmah nakon toga slijede infrastrukturna pitanja i ravnomjeran razvoj drugih područja nastanjenih pripadnicima nacionalnih manjina, ističe Dragana Jeckov

prvi prioritet osiguravanje osnovnih životnih uvjeta tamošnjim stanovnicima.

— Područje Banije treba pomoć države u cjelini i svi smo oko toga suglasni. Odmah nakon toga slijede infrastrukturna pitanja i ravnomjeran razvoj drugih područja nastanjenih pripadnicima nacionalnih manjina koja također ne smiju ostati zanemarena – kaže zastupnica SDSS-a.

U tu svrhu Vlada je zadužila Ministarstvo gospodarstva i Hrvatske vode da poduzmu sve mjere potrebne za obnovu i izgradnju vodovodne mreže na ratom stradalim područjima, a u kojima živi veći broj Srba. Procjenjuje se da postoji potreba za izgradnjom, sanacijom i obnovom vodovoda u 135 takvih sela s oko pet tisuća domaćinstava. U suradnji s HEP-om planira se pak dovršetak procesa reelektrifikacije sela koji je bio obustavljen od 2012. do 2018. U protekle tri godine na električnu mrežu je ponovno spojeno oko 140 kućanstava na području Petrinje, Obrovca, Vrlike, Srba, Vrginmosta i drugih mjesta. Iz HEP-a najavljuju da će se u naredne dvije godine veliki radovi odvijati u Parčićima, Divoselu i Počitelju, Buševiću kod Donjeg Lapca, Jakovci kod Pakraca te Gračacu i njegovoj okolici.

Vlada se obvezala i na ulaganje dodatnih sredstava koja su potrebna za ubrzavanje programa obnove i stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskih prava. Do 2024. tako se najavljuje izmjenu odluke kojom se regulira prodaja stanova u državnom vlasništvu radi korekcije njihove otkupne cijene i otvaranje novoga roka za predaju zahtjeva za otkup. Obećan je i nastavak obnove ratom oštećenih stambenih objekata češke i slovačke manjine te osiguravanje sredstava za izgradnju infrastrukture u naseljima u kojima žive pripadnici tih manjina.

U programu za talijansku manjinu naglasak je stavljen na teritorijalno i sadržajno proširenje upotrebe talijanskog jezika i kulture. Tako se predviđa uvođenje učenja talijanskog jezika u svim školama s nastavom na hrvatskom jeziku, u općinama i gradovima u kojima povijesno živi talijanska manjina, a koji su dvojezični. Vlada je obećala i da će do 2024., u suradnji s Republikom Italijom i Istarskom županijom, osigurati sredstva za izgradnju osnovne škole u Novigradu, predškolske ustanove u Rijeci i dovršetak rekonstrukcije školskog objekta u Bujama.

— Operativni program za talijansku manjinu predstavlja kompromis između onoga što sam predložio, u suradnji s Talijanskom unijom, i ono što je Vladi bilo politički prihvatljivo. Predložene mjere samo su u malom dijelu financijske naravi, dok se uglavnom radi o manjinskim pravima. Dakle, relativno sam zadovoljan, jer je došlo do obostranog popuštanja, što je u skladu s politikom malih koraka koju zastupam – kaže Furio Radin.

Furio Radin (Foto: Duško Marušić/PIXSELL)

Veljko Kajtazi (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Dragana Jeckov (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Za Mađare su predviđena sredstva potrebna za otvaranje mađarskih kuća, odnosno sjedišta udruga te manjine, kupnju objekta prikladnog za održavanje ljetnih kampova za učenje mađarskog jezika i kulture te izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže u naseljima koja se nalaze na području Baranje. Osobito je zanimljiv operativni program za albansku nacionalnu manjinu, kojim se najavljuje pokretanje postupaka sklapanja bilateralnih sporazuma s Republikom Albanijom i Republikom Kosovo. Vlada je obećala i da će u suradnji s Gradom Zagrebom pronaći primjereno mjesto za postavljanje spomen-ploče braniteljima albanske nacionalnosti koji su sudjelovali u prethodnom ratu te da će podržati osnivanje katedri za bosanski, crnogorski i rusinski jezik na zagrebačkom Filozofskom fakultetu.

U dijelu Programa koji se odnosi na romsku manjinu najavljeno je donošenje nove Nacionalne strategije za uključivanje Roma, kao i novih mjera za zapošljavanje pripadnika te manjine. Povećat će se i učeničke i studentske stipendije, kvote za upise na visoka učilišta, a planira se i izgradnja Romskog edukacijskog centra u Zagrebu. Kao i u prethodnom Operativnom planu, predviđen je daljnji rad na legalizaciji, urbanizaciji i uređenju romskih naselja. Veljko Kajtazi ističe da je riječ o problemu koji je nemoguće riješiti u kratkom razdoblju.

— Treba uzeti u obzir činjenicu da pojedina romska naselja postoje sedamdesetak godina, a da sve donedavno u njima nije postojala apsolutno nikakva infrastruktura koja je uobičajeni standard za sve ostale građane – kaže on.

— S obzirom na početnu poziciju koja je bila znatno lošija, jasno je da rješavanje iziskuje vrijeme duže od jednog ili dva mandata. Nije jednostavno reći što je prioritet jer to ovisi od naselja do naselja, ali svakako je najvažnije da ljudi imaju zadovoljene osnovne potrebe kao što su struja, voda, asfalt, odvoz smeća te da im djeca imaju priliku pohađati redovnu nastavu kao i sva ostala – zaključuje Kajtazi.

Množe se primjeri niskih kazni u slučajevima ratnih zločina

INTRIGATOR

Metak zbog krivog pogleda

Josip Mršić ubio je u akciji Medački džep staricu koja mu je 'uputila pogled pun mržnje' i za to mu je potvrđeno tri godine zatvora

Bivšem pripadniku 9. gardijske brigade JOSIPU MRŠIĆU Vrhovni sud je potvrdio presudu od tri godine zatvora zbog ratnog zločina nad civilima. Mršić je prešao put od svjedoka do osuđenog ratnog zločinca. Optužnica ga je teretila da je tokom akcije Medački džep rujna 1993., zajedno sa također osuđenim VELIBOROM ŠOLAJOM, ubio neidentificiranu stariju ženu.

Mršić je najprije bio svjedok u sudskom postupku protiv Šolaje, ali je tokom rekonstrukcije u Čitluku 2014. priznao da je zapravo on počinitelj. Kasnije je na zagrebačkom Županijskom sudu kazao da je staricu izveo iz podruma i prema njoj ispalio jedan hitac iz pištolja. Mršić je tvrdio da starica nije poslušala naredbu da izađe iz kuće. 'Primio sam je za ruku i izveo van, a kad smo izašli dolazi do te scene. Prije nego što sam pucao, žena me pogledala izrazom teške mržnje poput boksača koji se sprema na udarac', opisivao je Mršić.

U obrazloženju odluke Vrhovnog suda kojom je presuda Županijskog suda u Zagrebu iz 2017. postala pravomoćna među olakotnim okolnostima uvaženo je da Mršić nije ranije bio osuđivan, da je otac maloljetnog djeteta, da je u vrijeme počinjenja zločina imao 23 godine, a bio je i smanjeno ubrojiv. 'Otegotnim mu je ocijenjeno što je kao profesionalni vojnik počinio kazneno djelo, lišavajući života nenaoružanu ženu starije životne dobi pred očima pripadnika svoje postrojbe kojima je trebao služiti kao primjer. Tako odmjerena kazna odgovara stupnju krivnje optuženika i pogibeljnosti kaznenog djela. Izrečena kazna sadrži dostatnu moralnu osudu za zlo koje je optuženik počinjenjem djela prouzročio i dostatnu društvenu osudu. Izricanje blaže ili strože kazne nije opravdano', ustanovio je Vrhovni sud u obrazloženju.

U konačnici su za ratne zločine u Medačkom džepu pravomoćno osuđene četiri osobe: MIRKO NORAC, tadašnji zapovjednik 9. gardijske brigade, na šest godina zbog nesprečavanja ratnog zločina, te još trojica pripadnika HV-a. Prije pola godine JOSIP KRMPOTIĆ dobio je tri godine zato što nije spriječio ubojstvo četvorice neidentificiranih ratnih zarobljenika te zbog paljenja i miniranja kuća. Velibor Šolaja kažnjen je s pet godina zatvora, a Mršić s tri. Obojica su bili pripadnici Krmpotićeve jedinice i osuđeni su zbog ubojstva iste starije, neidentificirane žene.

O vojnoj akciji Medački džep, pokrenutoj na zaštićenom području UN-a u podvelebitskim selima Divoselo, Čitluk i Počitelj, skoro je sve poznato, osim odgovornih za ubojstva 88 Srba, među kojima i 17 žena. Od pronađenih posmrtnih ostatka 84 osobe još je sedam osoba neidentificirano. Na listi nestalih vodi se još 11 lica.

■ Paulina Arbutina

Svečanost povodom 27. obljetnice Medačkog džepa (Foto: Marko Dimić/PIXSELL)

Preniske kazne

Apelacioni sud u Beogradu u ponovljenom postupku donio je presudu za ratni zločin iz oktobra 1991. godine u Lovasu. Preinačenjem presude Višeg suda u Beogradu optuženi ŽELJKO KRNJAJIĆ i MILAN DEVČIĆ oslobođeni su optužbi, a ostalima su smanjene kazne zatvora – SAŠA STOJANOVIĆ osuđen je na šest godina zatvora, DARKO PERIĆ i RADOVAN VLAJKOVIĆ na četiri godine, a RADISAV JOSIPOVIĆ, JOVAN DIMITRIJEVIĆ i ZORAN KOSIJER na tri.

Fond za humanitarno pravo (FHP) smatra da nije bilo mjesta oslobađanju Krnjajića i Devčića te da su izrečene kazne ispod zakonskog minimuma i preniske u odnosu na težinu zločina u kojem je samo na minskom polju poginulo 19, a ranjeno 12 mještana. Ovaj postupak je jedan od najsloženijih za ratne zločine pred srpskim pravosuđem, a završen je minimiziranjem uloge JNA, koja je bila najodgovornija za stradanje civila, ističu iz FHP-a.

— Smanjenje kazni ipak se ne može okarakterisati kao trend u pravosuđu Srbije. U poslednje vreme izrečene su samo još dve pravosnažne kazne ispod zakonskog minimuma, dok su u ostalim predmetima izrečene kazne zatvora u rasponu od osam do 15 godina. U prvostepenim postupcima ne uočava se taj trend, pa je u predmetu Bogdanovci prvostepenom presudom izrečena kazna zatvora u trajanju od 15 godina – kaže MARINA KLJAIĆ iz FHP-a, punomoćnica oštećenih u Lovasu.

— Jedna od karakteristika postupaka je izostanak procesuiranja visokorangiranih pripadnika vojske i policije, čime se umanjuje njihovo učešće u ratnim zločinima koji se nastoje prikazati kao izolovani incidenti. Na ovaj način se održava teza da Srbija nije učestvovala u ratovima na području Hrvatske i BiH – naglašava Kljaić.

— Imajući u vidu brojnost počinjenih zločina, ne možemo biti zadovoljni brojem procesuiranih slučajeva, a posebno ne dužinom trajanja postupaka u predmetima Ovčara ili Lovas, ali i drugim postupcima, u kojima su u pravilu prvostepene presude ukidane i predmeti vraćani na ponovni postupak. Da li će u budućnosti biti postupaka za neke od masovnih zločina teško je reći, jer to zavisi od optužnica Tužilaštva za ratne zločine Srbije. Sada je najviše predmeta ustupljenih iz BiH, a mnogo manje onih koji su rezultat rada Tužilaštva – dodaje Kljaić.

■ Nenad Jovanović

Ana Vračar, Članica Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju (BRID)

Zdravstvo se vraća na 'staro normalno'

Prizivali smo princip solidarnosti umjesto tržišta na međunarodnom tržištu lijekova i vakcina, no kako komentirate ovo što smo dobili zauzvrat – egoizam velikih nacija tj. njihovih vlada, onih koje ne dopuštaju da ih tamošnje privatne korporacije prodaju politički te ekonomski slabijima, sve dok se sami ne namire?

Pozivi na solidarnost koje smo čuli od bogatih država početkom pandemije shvaćeni su malo preozbiljno. Iako su EU-dužnosnici govorili kako će cjepivo za Covid–19 biti 'naše zajedničko javno dobro', njihovo ponašanje nije ukazivalo na to. Kada su se suprotstavile prijedlogu za privremenu suspenziju prava intelektualnog vlasništva za izvanredne situacije poput Covid–19 pandemije u sklopu Svjetske trgovinske organizacije, države koje su pozivale na solidarnost ispriječile su se na putu mjera kojima bi bio olakšan pristup medicinskim proizvodima za Covid–19. Svjetska zdravstvena organizacija stalno poziva članice na solidarnost, ali ona je iz ruku ispustila većinu mehanizama kojima bi mogla utjecati na njihovo ponašanje.

Kakvom vidite dugoročnu perspektivu takvog obrata u kontekstu svjetske zdravstvene zajednice i sudbine javnog zdravstva općenito?

Rekla bih da se više radi o povratku na 'staro normalno' nego o obratu. Ako tijek i posljedice ove pandemije po zdravstvene sustave i živote ljudi nisu bili dovoljno uvjerljiv argument u korist drugačijih javnih politika, onda je zaista teško zamisliti što će do tih promjena dovesti. Ipak, moguće je da je iskustvo pandemije otvorilo malo više prostora borbi za bolja radnička prava u zdravstvu, drugačiji okvir proizvodnje lijekova itd.

Hrvatska je iz svojih ruku ispustila resurse koji omogućuju sudjelovanje na tržištu lijekova i vakcina, konkretno Plivu i Imunološki zavod. Može li se ta industrija ikako obnoviti?

Javna proizvodnja lijekova je sve popularnija tema. Jedan od prioriteta CORBYNOVE Laburističke partije bilo je jačanje javne proizvodnje lijekova kako bi se smanjili troškovi nabavke lijekova i povećao broj kvalitetnih radnih mjesta. Nije nemoguće zamisliti takvo nešto i za Imunološki, ali provedba takve ideje tražila bi puno sredstava i drugačije razmišljanje o zdravstvenom sustavu, što je teško očekivati u trenutnom kontekstu.

■ Igor Lasić

BORDOLINE

–Znaš, Ivice, nekad smo imali kafiće, gdje smo mogli prolistati novine i uz kavu i piće sastajati se sa susjedima i prijateljima...

Taktika iscrpljivanja

Odbijena kandidatura – Neven Jovanović (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

Poput Franje Tuđmana koji je 1995. odbio potvrditi čak četiri opozicijska gradonačelnika Zagreba, rektor Damir Boras sada iznuruje nesuđene dekane Filozofskog fakulteta

Dok je ono FRANJO TUĐMAN jednog po jednog odbacivao opozicijske kandidate za mjesto gradonačelnika Zagreba osvojeno regularnim izbornim rezultatom, činilo se da nikad ništa u istom gradu i zemlji neće nadmašiti tu razinu silničkog cinizma prema volji baze. No kao što će se pokazati i u mnogo drugih pitanja, gadno smo se prevarili. U međuvremenu se na istom supstratu razvilo puno novih tuđmančića, raznolikih intenzitetom i stilom, a s njima su stigle i dodatne forme iživljavanja.

Jednu od takvih manifestacija moći inaugurirao je DAMIR BORAS, rektor Sveučilišta u Zagrebu, naspram Filozofskog fakulteta i drugih sveučilišnih sastavnica koje mu nisu po guštu jer se opiru njegovu načinu upravljanja institucijom. Kao što je znano, danas na FF-u stoluje obnašatelj dužnosti dekana MILJENKO ŠIMPRAGA, eksponent Borasov, namjesto grubo uklonjene dotadašnje dekanice VESNE VLAHOVIĆ ŠTETIĆ.

No i privremenom dekanu slijedi neka zamjena, pa sad Boras i njegova svita odigravaju kojekakve obavezne figure u proceduri čijim vas detaljima ovdje nećemo posebno gnjaviti. Tek najkraće: fakultet svako toliko predloži kandidatkinju ili kandidata, a sam rektor i Senat sveučilišta, sve po rektorovim notama, isti mu čas odsviraju postludij. Prvo je ljetos tako otpravljen DRAGAN BAGIĆ, a zatim su jedno za drugim na isti način tretirani RENATA GELD i NEVEN JOVANOVIĆ.

Potonjih dvoje kandidata prekriženi su dan uoči slanja ovog izdanja u tisak, u glasanju obavljenom pomoću e-maila; protiv njih se u oba slučaja izjasnilo 48 senatora, dok je preostalih 20 većinom bilo suzdržano. I nema u tome nekakve vijesti jer se znalo da je Senat sveučilišta u glavnini zapravo nakupina poltrona vezanih karijernim i statusnim interesom čiju distribuciju nadziru Boras i njegovi najbliži suradnici.

Ipak, zapanjuje specifična dodana vrijednost na takav postupak, a koju također određuje sam rektor – on te kandidate najprije pozove na razgovor da im pruži nadu, e da bi se naknadno otkrilo kako ih je ustvari već bio otpisao, službeno! Štoviše, zagrebački rektor kao da namjerno ostavlja tragove o ranije tako odrađenom poslu, ne bi li žrtve bolje shvatile da su na razgovoru bile upravo radi jačanja kasnijeg efekta šoka.

Bagić je primljen na razgovor baš za vrijeme kojeg je, ispostavit će se laganom rekonstrukcijom, iz rektorata poslan dopis FF-u o odbijanju tog kandidata. Geld je na razgovoru kod Damira Borasa bila 21. siječnja ove godine, te joj je rektor tada kazao da je njezin program dobar, iako ga treba još jednom pročitati. No fakultet je tek zatim dobio Borasovo negativno mišljenje o programima njezinu i Jovanovićevu, koje se predlaže Senatu za glasanje, a taj dokument datiran je s 15. siječnjem.

Borasova obrazloženja dadu se svesti na stajalište da kandidati nisu dobri zbog toga što se ne slažu s njegovim odnosom prema FF-u i što im programi imaju 'opstruktivno aktivističku namjenu', ali i to je bilo očekivano. Nova kvaliteta u ovoj priči je evidentna rektorova manira iznurivanja protivnika koje ima funkciju potvrđivanja njegove svemoći i riješenosti na metode kakvih se pobrojane žrtve ne mogu ni dosjetiti.

Možda je posrijedi samo bizaran taktički moment, ali posve je jasno da ista gesta dvaput – nije slučajnost. Kao i to da je Boras u tome definitivno nadmašio Tuđmana koji DRAŽENA BUDIŠU, GORANA GRANIĆA, JOZU RADOŠA i IVU ŠKRABALA ipak nije do te mjere mrcvario.

■ Igor Lasić

Upad na radio

U REDAKCIJU Radio Orahovice 4. siječnja u prijepodnevnim satima upao je predsjednik Udruge dragovoljaca Hrvatskih obrambenih snaga (UDHOS) MIRKO SEKULIĆ, da bi pred kolegama zaprijetio novinaru, uredniku i direktoru TONINU RAĐENOVIĆU usput ga vrijeđajući. 'Ti si govno od čovjeka, kada ja dođem na vlast, ti ćeš biti prvi kojeg ću ja smijeniti, ako nemaš novca za tužbu, ja ću ti dati', rekao mu je. Sekulić je bio nezadovoljan što na portalu Radio Orahovice nije objavljen poziv članovima UDHOS-a za volontiranje na Baniji.

— Obavijest smo u formi vijesti objavili u informativnim emisijama, a on je tražio da je objavimo i na našem portalu kao servisnu informaciju s njegovim privatnim brojem mobitela na koji bi se članovi trebali javljati. Rekao sam mu da portal koncepcijski nije predviđen za objavu servisnih informacija i da to inače ne činimo te naglasio da za takve stvari imaju svoje službene stranice – izjavio nam je Rađenović.

Novinar je zbog doživljenog stresa potražio liječničku pomoć, a prijetnju, vrijeđanje i uznemiravanje na radnom mjesto prijavio policiji i povjereniku Vlade RH za Grad Orahovicu SAŠI RISTERU. Policija je protiv Sekulića općinskom Državnom odvjetništvu podnijela kaznenu prijavu zbog 'prijetnje novinaru prema njegovom poslu', za što je predviđena kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Sekulić smatra da ovdje nije riječ o prijetnji, već tvrdi da su njegove riječi izvađene iz konteksta i očekuje da će Državno odvjetništvo odbaciti prijedlog.

— To je sve samo ne prijetnja. Došao sam pitati zašto poziv našim članovima nije objavljen i napomenuo da novinar nije korektan jer objavljuje samo informacije vezane uz bivšu gradonačelnicu ANA-MARIJU PETIN. Kazao sam da ću, ako na izborima budem izabran za gradskog vijećnika, na prvoj sjednici podnijeti zahtjev za njegovim razrješenjem zbog pristranosti, što je moje demokratsko pravo. Ne mogu ga ja smjenjivati, nisam ja bog, nego dragovoljac Domovinskog rata, umirovljeni bojnik i ratni invalid 80 posto, a vijećnici će odlučiti hoće li ga smijeniti – tvrdi Sekulić.

Prijetnja ili ne, odlučit će pravosuđe. Ali sasvim je sigurno da lokalnim novinarima nije ugodno raditi u okolnostima kad u redakcije upadaju ratni veterani čiji dopisi završavaju s 'Bog i Hrvati' i 'Za dom spremni'.

■ Goran Gazdek

LEKSIKON TRANZICIJE

Komunjare

KOMUNJARE; jedan od onih pojmova, karakterističnih za ideološke aspekte tranzicije, kojim se žele postići učinci jake difamacije, ponekad i etiketiranja do progona, koliko javno-medijski eksponiranih društvenih, umjetničkih, intelektualnih i političkih protagonista, toliko i 'anonimnih' ljudi iz šire zajednice, za koje subjekti adresiranja ovog termina procjenjuju da simboliziraju zagovornike ili promotore lijevih političko-ideoloških stavova, socijalizma, komunizma, anarhizma... a u našem internom kontekstu i jugoslavenske ideje, te s njom povezivih, a navodno prevladanih, vrijednosti.

Specifičnost ovog, kao i nekih njemu srodnih stigmatizacijskih pojmova, kakav je recimo 'srbočetnička soldateska', u tome je da već svojim leksikom i zvučnošću ima za cilj proizvesti spontane organske učinke gađenja, odvratnosti i neprijatnosti. Zato komunjare, a ne naprosto komunisti, što predstavlja etimološki predložak, u formi i značenju, ovom pojmu. U prilog ovoj tezi ide već i paušalan, nesistematičan pregled nekoliko popularnih internetskih foruma u Hrvatskoj, koji daje zanimljive i znakovite uvide da se u komentarima uz riječ komunjara često pojavljuju epiteti poput: debeo, mastan, slinav, zadrt, govno.

Simptomatičan je i kontekst povremene upotrebe ovog pojma u povijesno-političkoj perspektivi. Naime, etiketa komunjare pojavljuje se i sa svrhom diskreditacije brojnih partijskih prvoboraca najjače stranke u novijoj hrvatskoj povijesti, Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), kao licemjera, interesdžija i beskičmenjaka. Aludira se time na dobro poznatu činjenicu da je gotovo sto hiljada nekadašnjih članova Saveza komunista Hrvatske (SKH) početkom 1990-ih, motiviranih osobnim prosperitetom, karijernim i materijalnim interesima, konformistički naprosto prebjeglo, zamijenilo jednu umiruću stranku novom koja je tada tek nastajala. Uostalom, na čelu te stranke i države stajao je, znamo svi, jedan bivši komunist, partizan i general JNA, povjesničar FRANJO TUĐMAN. Pritom riječ 'komunjara' biva adresirana s krajnje desnih političkih pozicija, ekstremnijih crkvenjaka, konzervativnih civilnih udruga i njima naklonih medija, ali i od zagovornika liberalno-tržišnog katekizma, glasnogovornika neoliberalizma.

Ovi zadnji pak u komunjarama vide i pronalaze kočničare ekonomskih i sistemskih društvenih reformi u smislu privatizacija i deregulacija, smanjenja poreza na kapital, poticanja poduzetničke socijalne klime... koje deklarativno smatraju ne samo nužnim i neophodnim u kontekstu kapitalističke tranzicije, već ih vide i kao spasonosnu ideju, nit vodilju ka navodno općem prosperitetu. Iz perspektive neoliberala, komunjare su sinonim za arhaične relikte prošlosti, smrdljivi nazadnjaci koji su vonjem, ali i karakternim profilom, bliski zadahu trulog uhljebništva.

■ Hajrudin Hromadžić

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Obišli smo potresom razrušen grad

PIŠE/FOTO Dragan Grozdanić

Život u kontejneru

Od nekadašnje industrijske velesile Sisak je postao umalo grad beskućnika. Nakon razornog petrinjskog potresa prije mjesec dana, dio je građana smješten u tri kontejnerska naselja diljem grada. U jednom od njih, koji smo obišli, ljudi žele vjerovati da ondje neće ostati zadugo, ali im to nitko ne može garantirati

Ranim prijepodnevom stariji čovjek s torbom u ruci i cigaretom u ustima kreće se polupraznim gradskim centrom pa zastane na kratki odmor kod štanda prodavača voća. Korača zatim dalje ulicom Antuna i Stjepana Radića, kojom defiliraju kamionske dizalice, bageri i građevinski radnici. Vatrogasci provjeravaju oštećene građevine. Huk vjetra podiže zaštitnu ceradu na jednoj vremešnoj zgradi i ogoljuje njezin oštećeni trup; nastane šuplji, skeletni zvuk. Potpomažući se štakom čovjek se raspituje za adresu Županijske zgrade. Glas mu je snažan, ali pomalo nerazgovijetan; nosi sa sobom nekakve papire, a da ne zna hoće li ih itko pogledati. Krije li se u njima rješenje ili nova nevolja, čovjek će doskora doznati.

U centru Siska potres je mnoge stare zgrade učinio neupotrebljivim. Trgovine i dućani u njihovom sklopu stoga su većinom zatvoreni, a tek ispred omanje trgovine smještene u jednom prolazu radnici Komunalca jedu svoje sendviče. U isto vrijeme, malo dalje, jedna se žena razotkriva ispod plašta vlastite traume. Pripovijeda svom slušatelju događaj od 29. prosinca. Dok hvata zrak između rečenica, priča otprilike i ovo: 'Što sam ja doživjela, samo što sam bila prisebna. Činilo se kao da je zgradu probio tenk na gusjenicama. Lomilo se, pomicalo se, ormari su padali...'

A na zidiću, podalje od njih, sjedi starija žena s maskom na licu, navučenoj do njezinih sitnih očiju. Pruža ruku, moli za kakav novčić. Nedavno je izašla iz bolnice gdje se liječila od korone: uz postojeći dijabetes, virus ju je gotovo dokrajčio. Nova prilika za život ubrizgala joj je osjećaj samopouzdanja: odlučna je predati zahtjev za socijalnu pomoć, jer kako kaže, ne može čovjek cijeli život prositi.

Od nekadašnje industrijske velesile Sisak je postao umalo grad beskućnika. Nakon razornog petrinjskog potresa prije točno mjesec dana, dio je građana ostao bez krova nad glavom. Iz tog razloga ubrzo su podignuta tri kontejnerska naselja diljem grada. U jednom takvom koji smo obišli, ljudi žele vjerovati da ondje neće ostati zadugo. Pritom se ironija sudbine ukazuje već preko puta ceste gdje se smjestio trgovački centar sa svojim brendiranim markama kao u kakvoj poslovično lošoj krajnosti.

Postojeći kontejneri, smješteni na ledini i okruženi ogoljelom sivom šumom koja pojačava dojam čamotinje prostora, primili su uglavnom samce iz raznih društvenih slojeva: ratne veterane, vlasnike OPG-ova, starije i mlađe, zaposlene i nezaposlene, osjetljive i ravnodušnije, kako god – sudbina im je svima ista. U tih 12 kvadrata kontejnerskog prostora treba organizirati život; krevet, stolić, priručni hladnjak... to je sve što su stanari dobili na korištenje. Na ukupno 23 kontejnera, nalaze se dva izdvojena sanitarna čvora. A nije baš svejedno kad vam se usred hladne

Đorđe i Hamida Stanulov ispred svog privremenog doma

NOVOSTI HOBOĆIN
Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Nastavom do normalizacije

Učenici su jedva čekali da krenu u školu, da izađu u normalnost iz skučenih kontejnera ili kamp-kućica u kojima su privremeno smješteni, kaže ravnateljica OŠ Jabukovac Jagoda Novak

POSLJEDICE potresa na petrinjskom području nisu mimoišle ni školske zgrade. Po službenim podacima, na području Sisačko-moslavačke županije postoje 53 škole s ukupno 14.705 učenika. Prema prvim podacima Ministarstva obrazovanja, pet zgrada treba ponovno sagraditi, devet ih je značajno oštećeno, a trinaest ih treba popraviti da bi se mogle koristiti. Osim 53 matične, u županiji je i 50 područnih škola koje također treba popravljati. Jedna od najpogođenijih su Srednja škola Petrinja i uz nju naslonjena Osnovna škola.

— Zgrada izgrađena 1871. i dalje stoji, ali unutra se sve raspalo kao bundeva. Škola izgleda kao tenk u kojem je eksplodirala kumulativna mina. Zgrada je za rušenje i nema druge nego skupiti novac za montažni objekt. Škola ne smije stati. Moramo zadržati djecu ovdje, jer inače na ljeto nećemo imati koga upisati. Mi smo jak resurs ovoga grada. Imamo 65 visokoobrazovanih profesora, to treba sačuvati. Pedesetak učenika ove škole je raseljeno, dio ih je smješten u Svetom Martinu, dio u Zadru, Viru i Crkvenici. Svi ćemo pratiti on-line nastavu – kaže ravnatelj Srednje škole Petrinja MILAN ORLIĆ.

Osim potpune sanacije, odnosno izgradnje tih dviju škola, na području Sisačko-moslavačke županije crvene naljepnice dobile su Glazbena škola Frana Lhotke Sisak i Strukovna škola Sisak, Područna škola Farkašići Letovanić, Osnovne škole Mladost iz Lekenika te matična OŠ Ivan Goran Kovačić iz Gora i Područna škola Nebojan.

Teško je stradala srednja škola u Glini kojoj su popucali podovi i zidovi, a odvojio se i zid sportske dvorane u vertikali od krova do temelja. Upravo na dan najjačeg potresa od 6,4 po richteru, u glinsku srednju školu dostavljen je paket računala za nastavnike. Značajnu obnovu, prema podacima Ministarstva čeka Gimnaziju Sisak, OŠ Katarina Zrinska Mečenčani, Srednju školu Viktorovac, OŠ Ivana Kukuljevića i Ekonomsku školu Sisak, OŠ Viktorovac, OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće, OŠ Dragutin Tadijanović i OŠ Mate Lovraka u Petrinji.

Prema podacima Ministarstva, uz popravke je moguće koristiti ostale školske objekte u Sisačko-moslavačkoj županiji. Osim na školama, milijunska šteta nastala je na dva fakulteta na području pogođenom potresom. Riječ je o sisačkom Metalurškom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje je procijenjena šteta od osam milijuna kuna, dok šteta na petrinjskom Učiteljskom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu iznosi 1, 5 milijuna kuna. Sredstva za obnovu škola, kako kažu u Vladi, povlačit će se iz europskog Fonda solidarnosti.

Zgrada Srednje škole Glina dobila je crvenu oznaku (Foto: Igor Mrkalj)

NA užem prostoru Banije, depopulacija kao i u svim hrvatskim ruralnim krajevima nakon rata devedesetih, ostavila je pogotovo jak pečat na školstvu. Stoga su na području Banije osnovne škole preživjele samo u Petrinji, Glini, Sunji, Hrvatskoj Kostajnici i Dvoru, dok srednje škole funkcioniraju samo u banijskim gradskim mjestima Hrvatskoj Kostajnici, Petrinji i Glini, kao i u Sisku. Sve nekadašnje područne osnovne škole, zbog drastičnog pada broja djece, zatvorene su. Jedine škole koje do dandanas egzistiraju na životu jesu Osnovna škola Jabukovac i Osnovna škola Katarina Zrinska Mečenčani. Od svih banijskih škola, nastava učenja srpskog jezika i kulture postoji samo u osnovnim školama u Dvoru, Glini i Jabukovcu.

Od 25. siječnja, drugo polugodište počelo je i u Sisačko-moslavačkoj županiji. Jedna od rijetkih škola koja na tom prostoru započinje nastavu u skoro normalnim okolnostima je upravo Osnovna škola Jabukovac. Ona se nalazi u selu u kojem je potres ostavio ozbiljne posljedice, ali srećom, školska zgrada je prošla s minimalnim oštećenjima koja su sanirana pred početak ovog drugog polugodišta. U ponedjeljak, 25. siječnja, dok se širom Hrvatske odvijala nastava na daljinu, učenici u Jabukovcu ipak su krenuli na nastavu u svojoj školskoj zgradi.

— Krećemo s uobičajenom nastavom po A modelu. Školska zgrada je u redu. Imali smo manja oštećenja žbuke u donjem dijelu gdje je dvorana i ta je sanacija danas završena. Svi učenici dolaze u školu. Mi smo mala škola, brojimo 65 učenika od prvog do osmog razreda i možemo zadovoljiti sve epidemiološke mjere. Mi smo zahvalni i sretni što nam je škola u dobrom stanju. Vjerujem da je ovo najbolje rješenje. S obzirom da je većina kuća oštećena ili porušena, naši učenici jedva su čekali da krenu u školu, da se druže i da izađu u normalnost iz skučenih prostora kontejnera ili kamp-kućica u kojima su privremeno smješteni i u kojima se osjećaju nesigurno. Školska zgrada je ipak sigurna i škola im je poznata sredina – kaže ravnateljica Osnovne škole Jabukovac JAGODA NOVAK i dodaje da su se nastavnici pobrinuli da naprave dobru atmosferu prvi dan.

— Vjerujem da će se djeca ugodno osjećati. Prvi tjedan u školi neće biti redovne nastave već smo učenicima pripremili interaktivne i zabavne radionice za kurikularne sadržaje. U ponedjeljak imamo druženje. Djeca naše škole dobila su hrpu poklona iz Nove Gradiške – ističe ravnateljica koja je nakon potresa obišla učenike svoje škole.

— Naša djeca jedva su čekala da krenu u školu. Snimili smo stanje njihovih domova i organizirali im jedan dio pomoći koji ide preko škole jer ipak mi najbolje poznajemo naše selo, djecu i njihove situacije. Ne znamo točan broj koliko je djece s kućama sa crvenom oznakom. Znam da su samo tri-četiri kuće ostale s neznatnim oštećenjima. Dosta je kuća za rušenje. Imamo dosta djece koji imaju zelene ili žute oznake, ali koja opet ne mogu biti u svojim kućama jer potresi se ovdje i dalje dešavaju skoro na dnevnoj bazi – govori Novak.

— Potresi nisu prestali i s psihološke strane trauma još uvijek postoji kod djece i roditelja. Zbog toga još uvijek ne možemo govoriti o normalizaciji nastave. Djeca se boje i to je normalna situacija u nenormalnim uvjetima. Nakon razgovora s roditeljima organizirali smo psihološku pomoć na terenu za nekoliko djece čiji su roditelji to zatražili. Većina djece i roditelja je jako skromno. Oni su navikli na teškoće i stradanje. Naša djeca malo su zrelija od gradske. Fascinantno je bilo to da kad smo ljude koji su sve izgubili i ostali bez kuće pitali trebaju li išta, oni su odgovarali da im ne treba ništa – rekla je Novak poručujući da je neizvjesno kada će se učenici vratiti u normalan tok nastave.

— Sve ovisi o stanju djece. Naravno, da nam je cilj da što prije nastave sa redovnom nastavom. Ali prioritet je da djeca budu dobro, da njihovim roditeljima pružimo kao i našim učiteljima koji su sa područja potresa pružimo svu potrebnu pomoć – kaže ravnateljica Jagoda Novak.

■ Paulina Arbutina

Obilazimo pripadnike zajednice na razorenoj Baniji

Ustanak humanosti

Ohrabruje što se cijela Hrvatska angažirala zajedno s drugim zemljama. Ne pita se sada tko je Srbin a tko Hrvat, a to nije pitao ni moj pokojni ćaća kad je dizao ustanak, kaže Nikola Marić iz Bijelih Voda

PITATE me kako sam prošao u potresu. Ali kojem potresu? Ova je Banija za mog života doživjela točno tri potresa, sve jednoga gorega od drugoga, pa ću vam pričati o sva tri, a vi lijepo zapisujte – kaže nam odmah, onako u glavu, naš 84-godišnji sugovornik NIKOLA MARIĆ, samotnjak iz Bijelih Voda kraj Gline.

Razorna trešnja koja je protutnjala Banijom na samom kraju prošle godine odnijela je sedam života i pričinila još dokraja nezabilježenu štetu, a Nikola ju je itekako osjetio unatoč tome što je njegova stara drvena kuća ostala na svome mjestu. Za potresa je, i onog glavnog i onih naknadnih, samo škripala, stenjala i savijala se, prkoseći nekim čudom gomilama onih koje su ostajale bez krovova, dimnjaka, nosivih i pregradnih zidova. Kako su stradali i gospodarski objekti poput štala i štagljeva, mnogi su ionako siromašni ljudi postali još siromašniji i još nesretniji.

— Strašna je to nesreća. Gledam na TV-u te porodice koje su izgubile domove, gledam svu tu patnju i suosjećam s njima. Ohrabruje me to što se cijela Hrvatska angažirala da im pomogne i to zajedno s drugim zemljama. Ne pita se sada tko je Srbin a tko Hrvat, a to nije pitao ni moj pokojni ćaća kad je dizao ustanak, a bogme ni stric Mile koji se i danas, u broncu izliven, ponosno kočoperi usred Martinovića – zaključio je uvod našeg razgovora Nikola Marić pa nastavio kako bi nam objasnio koje je sve još potrese prošao u životu.

— Imao sam svega šest godina kad je na Baniji zagrmio prvi potres, onaj 1941. godine: ustaše su tada žarile i palile po selima, zaredale bile nesreće i zločini. Kako su mi pričali stariji, bilo je zaista teško izvući živu glavu. A kad su se namjerili na naše selo, moj me djed JOVO stavio u bisage iz kojih mi je onako malešnome samo glava virila, objesio ih o svog jedinog vola, pa put pod noge. U ovim brdima ostade samo moj otac MIĆO, da sa svojim drugovima diže ustanak protiv tih fašista i okupatora – prisjeća se starac potresne prošlosti u doba svog djetinjstva. Po porodičnim pričama, dovukli su se bili preko banijskih brda i dolina do Une, no most nisu mogli prijeći jer ga je ustaška vlast nadzirala. Stoga su vola ostavili, pa pregazili rijeku gdje je najplića i konačno pronašli kakvo-takvo utočište u Bosni.

— Cijelo je naše selo, a rođen sam u obližnjim Martinovićima, bilo partizansko, zato smo i morali bježati. Vidite onaj spomenik tamo usred sela, onoga visokoga brončanoga partizana? To vam je moj stric Mile, odnosno lik koji je po njemu nakon oslobođenja umjetnik napravio. Svaki put kad prođem pokraj spomenika, osjećaj ponosa bude mi izmiješan s osjećajem tuge – objašnjava nam dalje Marić.

Drugi potres koji spominje a koji je žestoko uzdrmao cijelu Baniju odnosi se na Domovinski rat, točnije na onaj njegov olujni epicentar koji je, bar za mnoge ljude srpske nacionalnosti, bio u prvim danima kolovoza 1995. Tada su brojni Banijci opet morali napustiti svoja ognjišta i to nerijetko istim putem kao Maričevi 1940-ih, preko Une za Bosnu. Nikola je u to doba već živio sam, supruga MARA umrla je osam godina prije sukoba, a djeca PERO, DRAGAN i MIRJANA bili su već odrasli pa su roditeljski dom ostavili u potrazi za svojim životima. Kako nikada nikoga nije uvrijedio a nekmoli da se nekome ozbiljno zamjerio, isprava je mislio da ne treba bježati. Ali vidjevši komšije kako bezglavo i u panici napuštaju selo, i sam je sjeo na traktor pa se na njemu pridružio tužnoj i dugoj koloni. Poslije desetak dana, obreo se kod sina Dragana u Mladenovcu: bio mu je to prvi posjet tom gradu i toj zemlji, Srbiji.

— Dvije sam godine ondje nekako izdržao, ali dalje nije išlo. Stalno su mi pred očima bili Banija, moja kuća, moje njive i voćnjaci, sav moj život. Po povratku, kuću sam zatekao cijelu, ali opustošenu: sve što je iole vrijedilo lopuže su ukrale i odvezle. U ovoj sam se kući u Bijelim Vodama nastanio nakon ženidbe, prije šest desetljeća, ali moji su mi pričali da je ona starija od 150 godina – kaže nam čovjek kojem nije bilo lako započeti život ispočetka. Pokrpao je sam što se dalo pokrpati, zametnuo koju ovcu i kokoši, potražio pomoć u Glini pa nekako ostvario pravo na mirovinu, jer je dobar dio radnog vijeka proveo u sisačkoj Željezari. Svako bi jutro, zimi i ljeti, pješačio iz svoga sela po sat vremena do željezničke stanice u Maji, a onda se još toliko vozio vlakom do Siska. I, jasno, istim putem natrag. Tvrdi nam da su ga prevarili za nekoliko godina radnog staža, premda je nadoplatio razliku i žalio se na obračunati iznos; no sada je tako kako jest, pa mu ne preostaje ništa drugo nego pomiriti se s crkavicom od 1.500 kuna mirovine.

— Nije to neki novac za život u ovoj pustopoljini, ali mi tu i tamo pomognu djeca, pa se snađem. Zapravo, samoća me mnogo više muči od novca: prvi je komšija na puškomet, nigdje živog ili mlađeg čeljadeta, a dani se kotrljaju sporo da sporije ne mogu. Pravi mi praznik bude kad navrati netko od moje djece i unučadi. Eh, to mi onda proleti brzo, u hipu. I onda opet sve utihne – žali nam se sugovornik.

Otkako se realizira program 'Od vrata do vrata', Nikolu često posjećuje LJUBA VRGA: odvozi ga u Glinu platiti režije, kupiti što mu treba, k liječniku. Prije tri godine prodao je jednu šumu kupcu koji ju je odmah posjekao, a potom neovlašteno zašao u drugu te i nju okljaštrio; Marić se radi toga obraćao i policiji i šumarima – svi bi nešto zapisivali, još manje provjeravali, da bi cijela priča završila k'o u onoj narodnoj, pojeo vuk magare.

— Još tu šumu nisam prebolio. Ali mi smo i inače ovdje prilično zapostavljeni, pored toga što nas je malo: putovi se baš ne nasipaju, pa se do nekih povratnika ne može autom čim zapadaju obilnije kiše ili snijeg. I sam sam morao betonirati veći dio dvorišta da se ne gušim u blatu i lokvama, jer nikakvih odvodnih kanala ovdje nema iako naknadu za slivne vode redovito plaćam. Da barem netko dođe ovamo vidjeti ovu moju nevolju, to dvorišno jezero s betonskim dnom – slikovito nam opisuje što ga sve muči i bez ovog posljednjeg, finalnog potresa.

■ Vladimir Jurišić

Mi smo i inače ovdje zapostavljeni, puteve baš ne nasipaju, pa se do nekih povratnika ne može autom

Preživio sam ja tri potresa – Nikola Marić

Одмах смо помогли

Хитно смо упутили два комбија пуна помоћи

Како су људи Бискупије и осталих општина око Книна доживјели банијски потрес?

Свега пар дана након разорног потреса, сви општински начелници овог подручја састали су се с дожупаном Николом Вукобратовићем и нашом саборском представницом Ањом Шимпрагом како бисмо заједнички договорили конкретну помоћ за страдале. Тако смо одмах почетком јануара у склопу СНВ-ове акције 'Банија је наша кућа', упутили онамо два комбија пуна лијекова, одјеће и обуће, хигијенских потрепштина и ствари за дјецу. Свака овдашња општина на намјенски је рачун нашег кровног Вијећа уплатила по 20.000 куна, а ми смо поврх тога за страдале уплатили још 10.000 у прорачун. Поткрај мјесеца, опет заједно, на Банију шаљемо шлепер с грађевинским материјалом и то оним за који ће наши теренски сурадници закључити да је најпотребнији. Били смо спремни упомоћ послати и тридесетак ватрогасаца или људи из овдашњих комуналних подузећа, но испоставило се да је ондје већ довољан број стручњака и волонтера. Али, остајемо спремни ако нас се позове.

А како се носите с пандемијом Цовида–19?

У првом смо валу, поштујући прописане мјере, прошли такорећи неокрзнути: јесенас смо пак имали доста заражених, а неки су и преминули. Тренутачно је стање све боље, као и у остатку државе. Током мјера, настојали смо и настојимо људима, поготову старијима и болеснима, изаћи у сусрет у сурадњи с удругама, и то понајприје с доставом хране и лијекова. С тим у вези, оправдано смо страховали да ће се епидемиолошке мјере негативно одразити на економско стање у цијелој држави, па тако и на наш општински прорачун, но морам рећи да он још увијек није драстично смањен, односно да успјешно држимо главу изнад воде.

Каквим се лањским успјесима може подичити ваша општина?

Започела је реконструкција бивше школске зграде, тј. њезина пренамјена у дјечји вртић који ће до љета, надамо се, бити довршен. У сурадњи с неким удругама прошли су нам важни пројекти у самој Бискупији које финансира Европски социјални фонд: то су друштвено-културни центар и центар за одрживи развој општине, оба вриједна око четири милијуна куна. Ту су и радови на обнови дома културе у Врбнику. Јављали смо се и на натјечаје Министарства градитељства и Министарства регионалног развоја везане уз цестовну инфраструктуру, па смо уз помоћ три натјечаја асфалтирали више километра трију улица, а довршена је и прва фаза реконструкције јавне расвјете, у којој је тристотињак жаруља замијењено ледсвјетлима. Путем натјечаја смо добили и новац за мобилно рециклажно двориште те контејнере који ће бити на тзв. зеленим отоцима. Што се тиче натјечајних позива руралним срединама с више од пет посто мањинског становништва, прошла су два овдашња ОПГ-а али и сама Општина, добивши 200.000 куна. Осим тога, свим нашим домаћинствима подијељене су канте за рециклажни и мијешани комунални отпад. Ученицима смо осигурали бесплатне биљежнице, након што се за бесплатне уџбенике побринула држава. Школарцима плаћамо пријевоз и допунску наставу, а покривамо и пуну цијену боравка дјеце у вртићу. Стога слободно могу рећи да смо у том сегменту редовитих активности јако задовољни учињеним лани, иако је година по свему другом била изнимно тешка.

Како се припремате за попис становништва и локалне изборе?

Започели смо с тиме поткрај прошле године, а онда смо били присиљени пажњу преусмјерити на банијски потрес и помоћ страдалима. Сад се опет озбиљније бацамо на припрему избора, а у координацији с СНВ-ом настојат ћемо и попис становништва дочекати што приправнији, јер ће нам то у већој мјери у наредних десет година одређивати живот и заступљеност у институцијама власти.

Успјели сте у поводу православних благдана и свјетовних празника подијелити пакетиће најмлађим члановима заједнице?

Да, ишли смо аутом од врата до врата и дјеци предавали традиционалне дарове без задржавања и уласка у куће. Бадњи дан и Божић прослављени су у миру, али с мањим бројем вјерника на литургијама и скромније него протеклих година. Но важно нам је да су бадњаци налагани свагдје гдје се и иначе налажу.

■ Ненад Јовановић

Отворена Банијска кућа

У Глини је отворен центар у којем ће активисти СНВ-а пружати правну, социјалну и хуманитарну помоћ

Питање обнове и развоја Баније питање је бити или не бити нашег друштва и наше државе – рекао је предсједник СНВ-а Милорад Пуповац, отварајући на Св. Саву, 27. јануара, Банијску кућу, центар у којем ће активисти СНВ-а пружати правну, социјалну и хуманитарну помоћ, те прикупљати податке за обнову и развој подручја погођеног потресом. Објект је донирао активист Игор Мркаљ, заштићени је споменик културе и СНВ га је обновио, а у њему ће бити смјештен и глински пододбор Просвјете.

— Ми смо на повијесном мјесту и повијесном тренутку у којем након разарања и патњи сада крећемо у смјеру обнове и стварања новог концепта развитка и живљења на простору Сисачко-мославачке и Карловачке жупаније – рекао је Пуповац.

— СНВ је заједно с Митрополијом загребачко-љубљанском и другим организацијама, подијелио 83 контејнера становништву ове двије жупаније, а чека се испорука још 30 до 40 контејнера. На листама је још 83 обитељи које чекају збрињавање, с тим да друге невладине организације такође имају поприличан број обитељи на листама. Осим за смјештајем, још увијек су велике потребе за грађевинским материјалом, храном и хигијенским потрепштинама. Но највећа је потреба да се добије све што требамо за почетак обнове, израду развојног програма и свеукупну развојну економску обнову подручја – нагласио је Пуповац.

По његовим ријечима, постоји разлика између Загреба и Баније јер се на банијском подручју догодио спој посљедица рата, сиромаштва и неразвијености с једне стране те посљедица потреса. Због тога ће обнова на том подручју требати бити ургентнија; људи у Загребу имају могућност да нађу пристојан смјештај те наставе нормално радити и живјети, али на Банији такву могућност немају јер су пресељавани у контејнере у којима је смјештено по пет-шест људи.

— У Сабору је било много говора о стању на подручјима повратка. Десеци и стотине милиона куна су раније осигуране за обнову кућа, ре-електрификацију села и оживљавање ОПГ-ова, али тек је потрес требао да људи почну суосјећати с овим подручјем. Сада најмање треба да једни другима солимо памет. Мени је најпречи посао да видим прве црепове на новообновљеним кућама, прву стоку која се враћа газдама у села и први погон који ће прорадити у Глини, Петрињи или Вргинмосту – рекао је.

Отварању су присуствовали и челни људи 'Просвјете' на челу с предсједником Милом Радовићем, заступница Ања Шимпрага, предсједник Савјета за националне мањине Александар Толнауер, бројни мањински активисти и чланови 'Просвјете'. Такође су обиљежени дан и крсна слава СКД 'Просвјета'. Предсједник СКД Миле Радовић подсјетио је да је Просвјета 1944. основана у том мјесту које је сада погођено разорним потресом.

— Изражавајући нашу подршку и суосјећајући с грађанима Глине и околних села, дошли смо да на скроман начин обиљежимо крсну славу нашег друштва и да не дозволимо да природне катастрофе зауставе наш живот те прекину наше традиције и обичаје – рекао је Радовић. Након што је освештао славски колач, владика горњокарловачки Герасим изговорио је пригодну бесједу о значењу Св. Саве.

Отворење Банијске куће у Глини

— Вера светих и њихов живот треба да нам буду путоказ и смисао нашег живота. Служење двема највећим заповестима – љубави према Богу и љубави према ближњима доводе нас да Св. Саву славимо као светитеља. Био је мисионар, лекар, просветитељ, задужбинар, Христов човек и верни слуга, молитвеник за свет, миритељ завађене браће и суседних земаља, па га називамо човеком васељенске цркве и многих народа – казао је Герасим.

■ Ненад Јовановић

Dugogodišnji novinar, književnik i suradnik Novosti o svom djelu koje je nakon potresa dobilo na značaju

ĐORĐE LIČINA

Za Banovinu nikad čuo

U svojih sedamdeset i nešto godina života nikad i ni od koga nisam čuo da ovaj kraj naziva Banovinom. Uvijek je to bila samo Banija, objašnjava Đorđe Ličina, autor 'Banijskog rječnika'

Đorđe Ličina, novinar, putopisac, književnik i rođeni Banijac, nedavno je objavio svoje životno djelo. Radi se o 'Banijskom rječniku' (Zavičajno udruženje Banija, Subotica 2019.) koji je marljivo skupljao i pisao čak 40 godina. Tim povodom razgovarali smo s Ličinom, dugogodišnjim suradnikom Novosti, koji preko 500 tjedana, iz broj u broj u svom 'Stogodnjaku' podsjeća što se događalo prije stotinu godina na ovim prostorima.

Strasti za riječima nikad vam nije nedostajalo. Međutim, rječnik je ipak nešto drugo. Upustiti se u avanturu izrade epohalnog djela, kao što je to 'Banijski rječnik' u kojem su na tisuću stranica sabrane 'malo poznate i nepoznate riječi i izrazi, običaji i vjerovanja, neobični nadimci i druge zanimljivosti u starogovoru Srba sa Banije', kako je knjiga podnaslovljena, veliki je pothvat. Zanimljiv je povod koji vas je potaknuo da krenete u ovaj posao. Jesu li vas prilikom istraživanja ponekad, da se poslužim izrazom iz rječnika, gledali kao da ste *sagrajilo*?

Sagrajilo, što će reći simpatično spadalo, još je dobroćudna i prihvatljiva riječ za nekoga tko se bavi poslom kojeg mnogi drugi malo ili nimalo ne razumiju ili dovoljno ne cijene. Prije bi se moglo reći da su me, dok sam od sela do sela skupljao te lingvističke *rbanje*, gledali kao čudaka, veliku *dangubu*, da sam osoba koja uludo troši dane na tamo neke beskorisne stvari i malo razumljive riječi kojima se više nitko ili malo tko služi, jednostavno da, kako bi to moji Banijci posprdno kazali – *nosim dim na tavan!* Dakle, da se bavim poslom od kojeg možeš dobiti samo žulj na – laktu! Ali, unatoč svemu i bez obzira na sve prepreke s kojima sam bio suočen, ja nikad nisam odustao od tog svoga zavičajnog rječnika, jer sam znao da će u njemu ostati sve – i tradicijska baština, i povijesna svjedočanstva, i običaji, i vjerovanja, da će ostati jedna zanimljiva prošlost srpskih dijelova Banije, kao svojevrsni kontrapunkt zaboravu. Razmišljao sam: starogovor banijskih Srba, njihova arhaička abeceda, da tako kažem, opstat će samo ako ostane zabilježena. Sjećanja nisu dovoljna, nije dovoljna ni ljubav prema tim sjećanjima i ljudima, čak ni usmena predaja o njihovim prošlim i sadašnjim olovnim vremenima. Valjda je svakom jasno da nema nikakve koristi od onoga što nije zapisano.

A povod za rječnik? Moglo bi se kazati – slučajan. Poslije očeve smrti u pisanoj ostavštini pronašao sam njegov dnevnik sa stotinjak riječi uz koje je stajala opaska – tako mi divanimo! Očeve bilješke su mi odjednom rodile ideju, ali samo ideju, ne učvrstile i odluku, da na postojeće riječi dopisujem svoje, onako kako sam ih i od koga ranije čuo. No, i prije toga, još na studiju u Zagrebu, na nagovor svoga profesora TVRTKA ČUBELIĆA počeo sam izučavati i skupljati lirske narodne pjesme s Banije. I sve je na kraju preraslo u rječnik sa 8311 riječi i izraza.

Kako sam nosio dim na tavan – Đorđe Ličina

Oda zavičaju

Natuknicu za 'Baniju' iskoristili ste da napišete prelijepu odu svom zavičaju, pojasnili otkud uopće taj toponim, ali i objasnili opoziv prema Banovini, što je pitanje kojim se javnost zadnjih tjedana i politički prepoznaje i dijeli, pa hajde da pojasnimo što ne valja s Banovinom?

Povijesno gledajući i Banija i Banovina su legitimni nazivi za ove prostore. S jednom jedinom, ali čini mi se, bitnom razlikom: Banovina je, naime, bio naziv za široko područje koje se protezalo od Karlovca, pa sve do današnjeg Ivanić-grada, a u međuprostoru su se nalazila tri uža geografska područja – Kordun, Banija i Moslavina. U svojih sedamdeset i nešto godina života nikad i ni od koga nisam čuo da ovaj kraj naziva Banovinom. Uvijek je to bila samo Banija. U Glini je svojedobno postojao nogometni klub 'Banovac', ali isto tako i 'Banija'. U svojem rječniku pod natuknicom Banija uvrstio sam jednu legendu koja na svoj način govori o tome kako je Banija dobila svoj naziv. Legendu sam šezdesetih godina

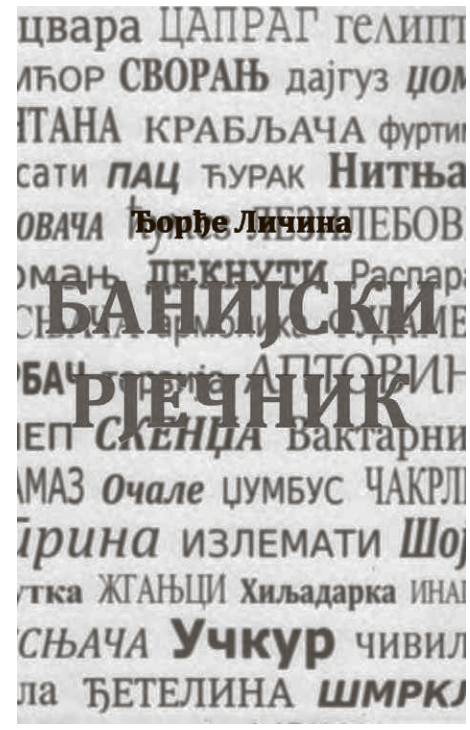

Knjiga Đorđa Ličine

prošlog stoljeća čuo od NIKOLE DROBNJAKA iz Malog Graca koji je često svraćao u našu kuću u Dragotini. Po njoj, u nekom selu podno Šamarice, živio je stanoviti KNJAPO jako hvalisavo čeljade, koji se ni u što nije razumio, a sve je znao. Pa tako i kako je Banija dobila ime. Po njemu, tvrdio je on, još u vrijeme dok je radio kao konjušar kod bana. Baš zbog toga konjušarstva, a i te veze s banom, ostala mu je uzrečica – *ban i ja!* Kad je ban umro, Knjapo se dosjetio, pa kazao: *'Ode ban, ali ostade njegova i moja zemlja, Banija!'*

Sudeći po 'Rječniku', Banijci nemaju posebne izraze za potres i zemljotres?

Točno, nemaju. Ali imaju riječ koja pokriva sve nesreće, nevolje i muku banijskog čovjeka. *Pokaranija!* To je prava i jedina riječ za sve – i za potres, i za zemljotres, i za bolest, i za siromaštvo, i za srušene kuće, i za uginulu stoku... Pošast, zlo i naopako, gorka sudbina, katkad i špast, a ako je nešto manje ružno i

manje tegobno, onda može i *antrešelj* – što bi bila neprilika, briga, težak teret... *Pokaranija* se ne koristi jedino za smrt. Prema njoj se Banijci odnose kao i svi drugi: uplašeno, smjerno i sa izrekom koja uvijek pokriva sve – daleko joj kuća!

Bjelanović piše da je 'Banijski rječnik' namijenjen onima koji se poistovjećuju sa sudbinama ljudi nekadašnje i sadašnje banijske stvarnosti. U tom smislu vrlo je aktualan. Da li je i vas pogodio potres?

U samom predgovoru za 'Rječnik' odmah sam želio otkloniti sve nedoumice. Nisam, naime, želio neku visokoumnu knjigu, namijenjenu znanstvenom radu, već lagano, popularno i glatko štivo koje će svatko razumjeti, rado pročitati i koje će moći usputno pomoći u izučavanju govora ovoga kraja. Nije mi, dakle, bila nikakva nakana da se upuštam u pisanje lingvističke studije o starogovoru svoga zavičaja. Pritom svakako moram iskazati duboku zahvalnost bivšem glavnom uredniku zagrebačke 'Prosvjete' MILORADU NOVAKOVIĆU koji je, kao rođeni Banijac, ipak prepoznao u rječniku neke vrijednosti i djelomično ga objavio u listu. To se može kazati i za Zavičajno udruženje 'Banija' u Subotici i njegove urednike Željka Tintora i MILANA D. MILJEVIĆA koji su pak rječnik oteli potpunom zaboravu, priredivši ga kao knjigu s više od 1000 stranica. A potres i ja? Već dosta dugo, iz objektivnih razloga, nisam bio na Baniji. U Dragotini imam roditeljsku kuću koju sam prošle godine bio spreman besplatno ustupiti nekome za stanovanje i s tim u vezi već sam bio obavio neke razgovore. Međutim, sada mi je drago da se to nije ostvarilo, jer ne znam koliko je kuća oštećena i kako bi stanari prošli u ovoj katastrofi.

Najvažnija razlika

Ima li razlike u govoru Srba i Hrvata u tom kraju?

Ima i nema, ovisi o tome kako tko gleda na taj govor. Banijca, bio Srbin ili Hrvat, uvijek ćete prepoznati po melodiji njegove rečenice – usporena je, otegnuta i ima poseban naglasak. Kad je riječ o leksiku tu već postoje razlike – u srpskim selima rijetko ćete, recimo, čuti riječ lijevak, već samo *tratijer*, dok se u hrvatskim selima može čuti i jedno i drugo. Ili riječ *stokuš*, bakalar. Dobar prijatelj iz sela Hajtić kod Gline, upozorio me je da je tu riječ čuo jedino u svom selu i nigdje drugdje, iako je prošao dosta srpskih i hrvatskih sela. Mnoštvo je sličnih primjera. Ali, kad god bi se krenulo s pričom o razlici u govoru Srba i Hrvata u tom kraju nezaobilazna je ona koja govori o slovu Č i Ć. Jer, ni jedno slovo (glas) pričali mi o njemu učeno ili kroz šalu, kroz knjige ili u *birtiji* bjelodanije ne oslikava razliku u govoru i pismu, pa tako i u mentalitetu banijskih Srba i Hrvata, kao što je to riječ o slovima Č i Ć. Među Srbima nema onoga koji će pomiješati slovo (glas) Č i Ć, i to ne samo u izgovoru, već i u pismu. S druge strane malo je Hrvata koji će taj izgovor učiniti savršenim. To su valjda jedina slova (glasovi) zbog kojeg su na Baniji lako letjele glave. Urođeno čistunstvo kad je riječ o glasovima Č i Ć, osobito u srpskim banijskim prezimenima možda je najbolje iskazao starina Dušan Pribičević iz sela Glavičana, rekavši: 'Mi smo u stvari Pribićevići, ali kako nama više pada Č nego Ć, kažemo Pribičevići. Iz komšiluka nam je i onaj poznati Svetozar Pribičević. On se zvao Pribićevićem, ali to ne mijenja stvar...'

■ Goran Borković

Nastavak sakupljanja i otpremanja pomoći na potresom pogođena područja

Pomogli i Makedonci

Akciji 'Banija je naša kuća' s osam paketa priključili su se pripadnici makedonske manjine iz Splita

NAKON višetjednog skupljanja donacija za stradale u potresu koji je krajem prošle godine pogodio Sisak i Baniju, VSNM Splitsko-dalmatinske županije otpremio je veliki kombi pun hrane, odjeće, higijenskih potrepština i druge robe u skladište Srpskog narodnog vijeća u Vrginmostu.

— U okviru akcije 'Banija je naša kuća' organizirali smo prikupljanje donacija u prostorijama naših gradskih i općinskih vijeća, s tim da je prebacujemo kad se ukaže potreba za otpremom – rekao je za Novosti predsjednik VSNM-a BOŽIDAR SIMIĆ koji je sa zamjenikom DUŠANOM STOJANCEM, članovima VSNM-a te predsjednikom VSNM-a općine Dicmo MIRKOM SIMIĆEM dopremio pomoć. Njih je u Krnjaku dočekao načelnik DEJAN MIHAJLOVIĆ koji koordinira humanitarnu akciju na ovom prostoru, a nakon kraćeg razgovora nastavili su do Vrginmosta.

— Čim je akcija krenula svako od naših vijeća moglo je birati hoće li donirati robu ili novčana sredstava. Vijeće u Dicmu se odlučilo za doniranje novca, dok su se u Imotskom, Splitu i Vrlici opredijelili za skupljanje trajne hrane, higijenskih sredstava za bebe, folija, daski za krevete i drugog. Skupilo se preko sto kilograma brašna, preko 70 boca ulja, velikih količina šećera i tjestenine. Kupili smo zaštitne čizme. Svu robu smo prije utovara rasporedili i popisali – ističe Simić i naglašava dobru organizaciju rada u regionalnom skladištu u Vrginmostu. Tamo su brojne aktivistice sortirale robu koja je stizala iz drugih krajeva zemlje i slagale ju u SNV-ove pakete.

— Sva roba se popisuje i unosi u informatički sustav kako bi se znalo gdje ima koliko i kakve robe kad se za njom ukaže potreba, ističe Simić.

Naglasio je i da se akciji s osam paketa priključila i makedonska nacionalna manjina u Splitu.

— Prostorije našeg i njihovog gradskog vijeća su zajedno, pa su nas pitali mogu li i oni dati svoj doprinos, što smo mi objeručke prihvatili, zahvalni za solidarnost – rekao je Simić. Pomoć stradaloj Baniji pružila je i srpska zajednica Varaždina i Varaždinske županije.

— Vijećnici su odlučili da je najprikladnije dati novčani prilog pošto su stradali imali dosta humanitarnih artikala, hrane i odjeće. Kako lani zbog pandemije nismo iskoristili sva sredstva, preostalih 21.000 kuna naše Vijeće je doznačilo na račun Srpskog narodnog vijeća – kazao je MILE SEKULIĆ, predsjednik VSNM grada Varaždina. VSNM Varaždinske županije kojem je predsjednik mr. Milan Mirčetić, otpremilo je kombi s pomoći stradalima na Baniji. Radilo se o osnovnom građevinskom materijalu. S Varaždinske županije pripremaju još nekoliko velikih kombija kojima će prevesti građevinski materijal.

Srpsko narodno vijeće i splitska udruga VEDRA (Veterani Domovinskog rata i antifašisti) u sklopu humanitarne akcije 'Banija je naša kuća', u subotu su organizirali dostavu humanitarne pomoći na Baniju.

Generali HV-a LUKA DŽANKO i VESELKO GABRIČEVIĆ te predsjednik VEDRA-e RANKO BRITVIĆ dostavili su građevinski materijal obitelji Prišić u selo Veliki Šušnjar pokraj Petrinje. Gospodarski objekti obitelj Prišić tokom potresa doživjeli su velika oštećenja, što je ozbiljno ugrozilo njihovu egzistenciju s obzirom da se unutar vlastitog OPG-a bave uzgojem svinja i goveda.

AKTIVISTI i aktivistkinje SNV-a te paroh petrinjski SAŠA UMIČEVIĆ svakodnevnim obilaskom potresom pogođenog područja usmjeravaju pomoć i detektiraju obitelji u potrebi pa su tako došli i do obitelji Prišić s troje djece, koja u ovom trenutku ovisi o donacijama. Tako su članove udruge VEDRA dočekali paroh petrinjski te MILIJANA NOŽINIĆ, koordinatorica humanitarnih aktivnosti SNV-a za područje Petrinje.

Jedan od ključnih punktova humanitarne akcije 'Banija je naša kuća' svakako je centralno skladište za donacije SNV-a u Vrginmostu. JELENA NESTOROVIĆ, koordinatorica volontera i vijeća SNV-a na terenu te TATJANA DRAGIČEVIĆ, voditeljica Odjela za humanitarna i socijalna pitanja, naglasile su da koordinacija humanitarnu pomoć donatora iz Hrvatske i susjednih zemalja usmjerava ciljano prema skladištu u Vrginmostu, a svi podaci o donacijama bit će centralizirani i povezani sa središnjim uredom SNV-a u Zagrebu. Jelena Nestorović napomenula je da prostor u Vrginmostu raspolaže kapacitetima za skladištenje hrane koja bi se u periodu obnove, sljedećih mjeseci, nastavila dijeliti stanovništvu Banije.

Udruženje krajiških Srba 'Prelo' iz Čikaga poslalo je 15.000 dolara pomoći. Sredstva su uplaćena na namjenske račune koje je Gornjokarlovačka eparhija otvorila za pomoć stanovništvu i obnovu oštećenih crkava. Predsjednik LJUBINKO ŠPEGAR kaže da je više od 100 članova i simpatizera 'Prela' iz cijele Amerike dalo novčane priloge. Odlučeno je da 3.000 dolara bude namijenjeno za hitne popravke hramova, a ostatak za pomoć stanovništvu.

'Većina naših članova je porijeklom sa Banije, Korduna i drugih područja pogođenih zemljotresom. I njima je oštećena imovina koju tamo imaju i koja iziskuje hitne popravke, a mnogi su pojedinačno slali pomoć rodbini i prijateljima koji žive u tim krajevima', ističe Špegar.

Udruženje iz Čikaga među prvima se u dijaspori odazvalo apelima za pomoć. S akcijom pomoći neće stati i pozivaju sve koji žele da novčane priloge pošalju na adresu Udruženja.

■ N. Jovanović. M. Cimeša

Istovar artikala u Vrginmostu

Иницијатива предсједника ЗВО-а изнијета на недавној сједници Одбора за дијаспору и Србе у региону Народне скупштине Републике Србије

Рјешење против финанцијске неизвјесности

Укључивање ЗВО-а и СНВ-а у буџет Србије чинило би нас мање зависним од будућих хрватских влада и способности или неспособности разумевања мањинских потреба од стране људи који им буду на челу, наводи предсједник ЗВО-а Срђан Јеремић

На недавно одржаној сједници Одбора за дијаспору и Србе у региону Народне скупштине Републике Србије, предсједник Заједничког вијећа општина Срђан Јеремић предложио је да за Српско народно вијеће и ЗВО у буџету Србије убудуће буде планиран одређени годишњи износ. Тако би се остварила сигурност у раду и реализацији програмских активности. Своју иницијативу образложио је за Новости.

— ЗВО и СНВ, као једине изборне институције српске заједнице у Хрватској, координирају рад свих организација и удружења које окупљају наше сународњаке у земљи. Кроз своје програмске активности оне интензивно раде на многим пољима како би се живот српске заједнице унапредио, а тиме и створиле претпоставке за дугорочан останак Срба на својим вековним огњиштима – нагласио је Јеремић.

— За тако комплексан циљ, поготово у тешком времену за наш народ у Хрватској које траје преко 20 година, а бројке нам се смањују из године у годину, битно је направити значајан искорак да тренд покушамо окренути у супротном смеру. Да би могли остварити све програмске активности усмерене на помоћ заједници, ЗВО-у и СНВ-у потребна су знатно већа средства од оних којима тренутно располажу – каже Јеремић који вјерује да је у интересу Србије спречавање одласка Срба из Хрватске и повратак одређеног броја оних који су отишли у треће земље.

Србија већ финанцира многе пројекте – Скупштина Србије (Фото: A.K.ATAimages PIXSELL)

— Да бисмо то успели, морамо имати средства неопходна за ревитализацију средина у којима живе Срби, а то су углавном неразвијене средине. Да би спречили асимилацију, потребно је много више средстава усмерити у мањинско образовање, очување културне аутономије, медије на српском језику и ћириличном писму – рекао је Јеремић. Указао је да ни ЗВО ни СНВ никад не знају колико новца ће добити за свој рад, већ то сазнају тек пред крај текуће за наредну календарску годину.

— Не постоји сигурност у финансирању из буџета Републике Хрватске због чињенице да оно зависи од сваке Владе, а онда и од нашег положаја у појединој Влади. Укључивање у буџет Србије пружило би сигурност у раду за обе институције и чинило би нас мање зависним од будућих хрватских влада и способности или неспособности разумевања мањинских потреба од стране људи који им буду на челу – наводи предсједник ЗВО-а. Истиче позитивну реакцију чланова скупштинског Одбора и јасно исказану жељу да активности Срба у региону буду помогнуте у много већој мјери, поготово у БиХ, Црној Гори и Хрватској.

— Вјерујем да ће иницијатива за интензивнију помоћ Србима у региону наићи на подршку и других посланика, а како је подршку иницијативи дао и потпредсједник Скупштине Владимир Орлић, то улева додатни оптимизам. Наравно, не постоји никакав рок за прихватање или провођење иницијативе али је чињеница да време није наш савезник и то требамо узети у обзир – нагласио је Јеремић.

Осим тога, приједлог да ЗВО и СНВ буду у ставкама буџета Србије није инкомпатибилан са већ постојећим начинима финанцирања програмских активности ових институција. Помоћ Србије врши се преко конкурса за точно одређене активности – доминантно за мањинске медије, културни аматеризам и мањинско образовање.

Потребна су знатно већа средства – Срђан Јеремић (горе). Очекујем да се извори финанцирања наших програма диверзифицирају – Дејан Јовић (доље)

— Да бисмо се као народ очували, потребно је много више уложити у ове сегменте, а још више у економско јачање средина у којима живе Срби. Имати значајнију сигурност за свој рад кроз отварање буџетске ставке сигурно би имало позитивне импликације на положај Срба у Хрватској и на могућности решавања њихових потреба, али и за очување националног идентитета – сматра Јеремић. О томе је за Новости говорио и предсједник Савјета СНВ-а Дејан Јовић.

Povratnici u Liku snijeg srušio objekt za stoku

Nova sredstva za učenje i nastavu po manjinskome modelu

— Financiranje aktivnosti manjinskih zajednica od strane njihovih 'matičnih država' je česta praksa, sasvim u skladu s međunarodnim uzusima. To radi i Hrvatska u odnosu na hrvatske zajednice u drugim zemljama, bez obzira radi li se o Hrvatima u BiH kao konstitutivnom narodu ili o hrvatskim manjinama drugdje. Takav oblik pomoći opstanku i razvoju nacionalnih manjina imaju Italija u odnosu na Talijansku uniju, Mađarska u odnosu na Savez Mađara i Češka u odnosu na Češku beseda, da spomenem samo nekolicina primjera. Stoga mislim da se radi o prijedlogu koji je sasvim u skladu s međunarodnim standardima i podržavam ga – naglašava Jovih.

— Srbija je i dosad financirala te pomagala mnoge projekte koji su se ticali Srba u Hrvatskoj, pa bi bilo dobro da takav oblik suradnje postane sistemski i trajan, jer se neki projekti odvijaju kroz više godina i potrebno im je stabilno financiranje. Politički je važno da se pokaže da i Hrvatska i Srbija brinu o onome što je važno za srpsku zajednicu u Hrvatskoj i hrvatsku zajednicu u Srbiji. Što je više zajedničkih projekata, time se šalje jasnija poruka o dobrim namjerama i povezanosti srpske zajednice sa Srbijom i Hrvatskom, prema kojima objema imamo posebne osjećaje i u odnosu na koje imamo mnoge zajedničke interese. Posebno naglašavam da su SNV i ZBO nastali kao rezultat Erdutskog sporazuma i pratećih dokumenata, te da su dvije zemlje već na početku normalizacije odnosa – a u 2021. ćemo obilježiti 25. godišnjicu potpisivanja Sporazuma o normalizaciji između Hrvatske i tadašnje SRJ – visoko istaknule važnost zaštite i slobodnog razvoja manjina u obje zemlje – ističe Jovih. Stabilno i trajno sistemsko financiranje projekata, organizacija i aktivnosti srpske zajednice doprinijelo bi boljim odnosima dviju zemalja, smatra Jovih. No podsjeća da verbalnu i političku podršku mora pratiti konkretna financijska i projektna pomoć, kako ne bi sve ostalo na riječima.

— Srpske organizacije u Hrvatskoj su i dosad uspješno pokazale da znaju upravljati tom podrškom, a također i da znaju što žele, jer svake godine prijavljuju velik broj projekata za financiranje i uglavnom su uspješne u zadovoljavanju kriterija. To što se velik dio naših aktivnosti financira iz proračuna nije smanjilo samostalnost u odlučivanju o programima i politikama u odnosu na domaće političke aktere, tako da sam siguran da će isto tako biti i u odnosu na vanjske aktere, a posebno u odnosu na Srbiju. Srpska zajednica se u zadnje vrijeme okrenula i apliciranju za podršku u okviru EU, tako da očekujem da se izvori financiranja naših programa diverzificirajy. To će povećati, ne samo mogućnosti koje imamo nego i ojačati našu zajednicu, koja je manja nego prije, ali je puna izvrsnih ideja, projekata i ljudi koje treba podržati posebno ako se radi o mladoj generaciji. Treba dodatno raditi i na prikupljanju individualnih i korporativnih donacija, što je također moguće s obzirom na sve brojniju zajednicu Srba iz Hrvatske koji sada žive i rade izvan naših zemalja. Od njih su mnogi vezani za svoj zavičaj a postali su uspješni u poslovnom, društvenom i intelektualnom svijetu u zemljama u kojima žive – zaključio je Jovih.

■ Nenad Jovanovih

Pomoć za Ljubicu

Srpsko narodno vijeće osiguralo je obnovu štale Ljubici Zarić iz Vodoteča kraj Brinja

Ljubici Zarić iz Vodoteča kraj Brinja, prošlog tjedna dogodilo se ono od čega je najviše strahovala – njena dotrajala štala urušila se zbog snijega. Srpsko narodno vijeće Ljubici je još prije dva mjeseca osiguralo kompletan građevinski materijal u vrijednosti oko 28.500 kuna, a donator je ustupio drvenu građu u vrijednosti oko 12.000 kuna za novu štalu.

U petak, 22. januara, započeli su radovi jer je napokon nađen izvođač. Prema riječima TATJANE DRAGIČEVIĆ, voditeljice Odjela za socijalna i humanitarna pitanja, izgradnju će najvećim dijelom sufinancirati SNV. Točan iznos znat će kad radovi budu gotovi. Novu štalu podignut će Komunalac iz Krnjaka, a krov će izgraditi firma Jandrić iz Grabovca, od koje je SNV kupio dio građevinskog materijala. Načelnik Općine Krnjak DEJAN MIHAJLOVIĆ kaže da su zaposlenici Komunalca raskrčili dio urušene štale te su radovi započeli. On je u kontaktu sa ZLATKOM FUMIĆEM, načelnikom općine Brinje, koji će poslati komunalne službe da olakšaju prilaz objektu.

— Štala je bila devastirana i ovo malo snijega što je palo urušilo ju je do kraja. Sad treba poskidati krovnu konstrukciju, drvene elemente i jedan dio zidova koji su loši. Komunalac Krnjak radi čišćenje urušenog dijela i dio koji je vezan za zidanje. Štali se ne može prići, blato je do gležnja i zato je potrebno nešto nasuti kako bi se radnici mogli normalno kretati i završiti posao – kaže Mihajlović. Kako saznajemo, Ljubica i njene tri krave – Kaća, Cvijeta i Jagoda su dobro. Životinje su smještene u pomoćni objekt dok novi ne bude gotov. Načelnik Krnjaka kaže da je Ljubici potreba konstantna pomoć, ne toliko financijska koliko savjetodavna, kako bi njeno imanje dobilo prostora za napredak.

Ljubica Zarić uskoro će dobiti novu štalu

Ljubica Zarić se u Vodoteč vratila prije pet godina. Do 1992. je živjela u Rijeci i bila je perspektivna studentica medicine. Tada su je roditelji poslali kod rođaka u Srbiju, kaneći je zaštititi od ratnih dešavanja. Međutim, tamo nije bila prihvaćena, a devedesetih se više nije mogla vratiti u Rijeku ni u Vodoteč.

Nadala se da će joj u Srbiji rodbina pomoći da završi fakultet, ali je njen život otišao u drugom smjeru. U međuvremenu je zasnovala obitelj u Jagodini, gdje se bavila poljoprivredom. U Vodoteč se vratila bolesnim roditeljima koji se više nisu mogli brinuti o sebi, a od juna ove godine, nakon smrti majke, živi potpuno sama.

■ Anja Kožul

Stižu novi udžbenici

Štampane su nove školske knjige iz srpskog jezika i kulture za A model

Konačno je postignut napredak u udžbenicima za učenike koji nastavu srpskog jezika i kulture u Hrvatskoj pohađaju po modelu A ili po modelu C. Učenici koji nastavu pohađaju na srpskom jeziku i pismu, odnosno po modelu A, mahom s područja istočne Slavonije, prvi dan drugog polugodišta dobili su dio naslova koji su prema novom kurikulumu prevedeni s hrvatskih standardnih udžbenika. Na školske klupe stigli su prevedeni udžbenici iz informatike od prvog do četvrtog razreda, za sve predmete u drugom, trećem, šestom i sedmom razredu i dio naslova za osmi razred. Štampanje prevedenih udžbenika za ostale razrede očekuje su sljedeće školske godine.

Što se tiče nastave C modela koji uglavnom prevladava izvan istočne Slavonije, udžbenici još nisu stigli pred krajnje korisnike, nastavnike i učenike koji još uvijek uče iz knjiga objavljenih 1997. godine. Iako nekoliko puta najavljivani, po najnovijim najavama Izdavačkog poduzeća 'Prosvjeta' oni bi konačno mogli stići do učenika do proljeća.

— Krenuli smo koracima da i srpski jezik bude usklađen sa kurikularnom reformom. Ove smo godine radili 12 udžbenika za pravoslavnu veronauku za osnovnu školu i 17 udžbenika srpskog jezika za učenike po modelu 'C'. Uz pomoć Republike Srbije, uz geografske karte i didaktičku opremu ove ćemo udžbenike dopremiti u sve škole po Hrvatskoj u kojima ima nastave po modelu 'C' – ističe direktor Izdavačkog poduzeća 'Prosvjeta' MIRKO MARKOVIĆ.

Jedna od ranijih pošiljaka udžbenika

— Udžbenici iz srpskog jezika za osnovne škole, svih 17 naslova po modelu 'C' trebali bi do proleća da budu završeni, a za sledeću godinu krenuli smo sa pripremom za izradu udžbenika po modelu 'A', odnosno novih 17 naslova za osnovne škole – kaže predsjednica Odbora za obrazovanje Zajedničkog veća opština MILICA STOJANOVIĆ.

Kašnjenje u prevođenju i štampanju udžbenika ali i izradi novih udžbenika za model C, u 'Prosvjeti' opravdavaju djelomice neusklađenim zakonskim rokovima te čekanjem Kataloga udžbenika za školsku 2020/2021. nakon čega se tek moglo pristupiti izboru i prevodu, a dijelom i zbog usaglašavanja na relaciji Ministarstvo znanosti i obrazovanja – izdavači.

■ Paulina Arbutina

Godišnjica bitke na Moslavini

Obilježen veliki pravoslavni praznik

VSNM Križevaca potvrdio dobar odnos s gradskom upravom

Marš na Humku

40 partizana na vrhu Moslavine odbilo je napad čak 600 domaćih izdajnika i nanijelo im gubitke

UDRUGA antifašista iz Garešnice i ove je godine organizirala tradicionalni marš učesnika i poštovalaca partizanskog pokreta kao podsjećanje na bitku koja se vodila 27. januara 1942. u okolini najvišeg vrha Moslavačke gore – Humci. Ova bitka u velikoj je mjeri bila vodilja i imala veliki odjek u širenju otpora naroda Moslavine protiv Nezavisne države Hrvatske, rečeno je na skupu održanom 25. januara.

O samoj bitci i Moslavačkom partizanskom odredu govorio je član predsjedništva ZUABA Bjelovarsko-bilogorske županije MILAN IVANČEVIĆ, a delegacije među kojima su bili članovi VSNM Garešnica i VSNM Kutina, na čelu s predsjednikom JOVICOM TRBOJEVIĆEM, položile su vijenac na spomenik koji je podignut u čast ove borbe.

Sudionici spomen-marša

Bitka između 40 pripadnika Moslavačkog partizanskog odreda 'Kasim Čehajić' koji je predvodio komandant PAVLE VUKMANOVIĆ-STIPE i brojčano izrazito nadmoćnijih snaga; oko 600 ustaša, domobrana, pripadnika folksdojčerske organizacije 'kulturbund' i oružnika (žandara) počela je u ranim jutarnjim satima pri izuzetno niskoj temperaturi od minus 30 stupnjeva Celzijusa i snijegu visine oko 60 centimetara.

Partizanski odred zauzeo je dominantne visove u području obraslom gustom šumom i u obliku potkovice dočekao neprijatelja koji se stalno kretao 'u brdo' i nadirao iz više pravaca, a na kraju i uspio okružiti odred. Bitka je trajala čitav dan, ali dubok snijeg i držanje položaja na dominantnim kotama partizanima su donijeli kontrolu situacije. Uspjeli su likvidirati 13 ustaša, a 11 ih raniti, što je izazvalo strah i paniku pa su se napadači povukli.

Partizani su imali po jednog mrtvog i ranjenog borca, a dan kasnije komanda partizanskog odreda odlučila je da se jedinica povuče s Moslavačke gore i da se preko Ilove uputi u srce zapadne Slavonije u selo Gornje Borke na slobodni partizanski teritorij. Dio učesnika ovogodišnjeg marša krenuo je pješice iz Podgarića prema Humci, dok su stariji članovi na Humku došli automobilima. Porodica Zagorac i drugi članovi Mjesnog odbora Podgarić, za dvadesetak učesnika marša pripremili su tradicionalni vojnički grah uz poštovanje epidemioloških mjera.

■ N. J.

Najmlađi odnio krst

Najbolje je plivao učenik Đorđe Bunić

BOGOJAVLJENJE – jedan od najvećih kršćanskih i pravoslavnih praznika obilježen je i na području Gornjekarlovačke eparhije Srpske pravoslavne crkve. Za časni krst se plivalo i ove godine u izuzetno hladnoj Korani, u Malićima, u blizini pravoslavnog manastira Bogorodice trojeručice. Sudjelovalo je petero plivača, a pobijedio je najmlađi, učenik osmog razreda krnjačke Osnovne škole Katarina Zrinski, TaeKwonDo majstor, odnedavno prvak Evrope u svojoj kategoriji te talentirani slikar ĐORĐE BUNČIĆ. On je nadmašio višestrukog pobjednika MARKA STOJKANOVIĆA i Milana Ogrizovića.

Đorđe Bunčić (lijevo)

Svetu arhijerejsku liturgiju povodom ovog praznika, u sabornom hramu Svetog Nikole u Karlovcu služio je 19. januara episkop gornjekarlovački Gerasim. Tom prilikom episkop je izvršio i tradicionalno veliko osvećenje bogojavljenske vodice. U parohiji pulsko-perojskoj, kako javlja tamošnji paroh protoprezviter-stavrofor GORAN PETKOVIĆ, a prenosi internetski portal Gornjekarlovačke eparhije, ove godine u hladnom moru plivalo se osmi put zaredom za časni krst. Sudjelovalo je devetero plivača-ica.

■ M. C.

Vijeće kod gradonačelnika

VIJEĆE srpske nacionalne Grada Križevaca (VSNM) potvrdilo je dobar odnos s Gradom Križevcima prošli tjedan kad je održan tradicionalni prijem kod križevačkog gradonačelnika MARIJA RAJNA. Ispred VSNM-a prijemu su prisustvovali predsjednica GORANKA MANOJLOVIĆ sa članovima Jovom Manojlovićem i Perom Carevićem, a u ime Grada gradonačelnik i SANDRO NOVOSEL, pročelnik. U razgovoru tokom prijema bilo je riječi o dosadašnjim aktivnostima i postignućima u radu Vijeća te budućim planovima. Predsjednica VSNM-a Goranka Manojlović istaknula kako su svi članovi bili izuzetno angažirani.

— Biblioteka Vijeća trenutno je popunjena sa 600 knjiga, a među planovima je održavanje književnih večeri dok se stabilizira situacija s bolesti COVID–19. Trudit ćemo se da uspješnu suradnju nastavimo – rekla je Goranka. Mario Rajn pohvalio je rad Vijeća te činjenicu da je u proteklom razdoblju osnovan Odbor za kulturu. Pohvalio je popunjavanje biblioteke te poželio puno uspjeha u ostvarivanja planova u ovoj godini.

■ Z. V.

Stogodnjak (566)

29. 1. – 5. 2. 1921: u Beogradu je, u povodu dodijele odlikovanja francuske Legije časti glavnom gradu države, održana svečana sjednica kojoj su prisustvovali brojni ugledni uzvanici, među kojima i zagrebački gradonačelnik Heinzel na čiju su inicijativu Zagrepčani uplatili 50.000 kruna kao prilog za gradnju monumentalnog spomenika beogradskim oslobodiocima. Poslije svečane večere u hotelu 'Grand' Heinzel je dao izjavu: 'Ostao sam zadivljen iskrenom gostoljubivošću braće Srba...te sam upravo zanesen ovom ljubavi i srdačnošću, pažnjom i gostoljubivošću. U potpunom zanosu i nezaboravnoj uspomeni ostavljam naš bratski Beograd...'

* iz opticaja su povučene sve novčanice od 20 dinara (80 kruna). Razlog: mnoštvo falsifikata koji prijete da ozbiljno naštete monetarnom sistemu zemlje. U novinama su se pojavili i opisi svih falsificiranih dijelova, od kojih su neki bizarni. Tako je naličje falsificirane novčanice manje od originala za cijela 2,5 milimetra, njezini dijelovi, osobito polje i klasje, s manje su detalja nego na originalu, na licu novčanice nema šešira, već je na njegovu mjestu crtež nekakve kapice. Vrhunac svega je papir na kojem su odštampani falsifikati – on je mnogo, mnogo kvalitetniji od originala, jer mu je površina sjajnija i čak se može pod prstima razlikovati!

* poznati pjesnik Aleksa Šantić dopremljen je u sarajevsku bolnicu gdje je hitno morao biti podvrgnut operaciji bubrega. Novine javljaju da ga je operirao poznati sarajevski liječnik dr. Milivoje Hadži-Kostić i da mu je iz bubrega izvadio kamen veći od – oraha! Šantić je, kažu, stigao u bolnicu u zadnji čas.

* jedan pak drugi bolesnik iz okolice Sarajeva, iz sela Kobilja Glava, u bolnicu je stigao prekasno te ga je neposredno pred bolnicu donio – konj! Novine pišu da je nesretnik 'na konja zajahao kod kuće i zaputio se u Sarajevo. Putem su ga neki suseljani susretali i pozdravljali, čudeći se kako im ništa ne odgovara. U samom gradu neki su zaustavili konja, jer im je bilo čudno jahačevo ukočeno držanje. A kad tamo – nesretnik je bio mrtav, već posvema hladan, pa se pretpostavlja da je umro odmah nakon što se uspeo na konja, grčevito se držeći za sedlo zbog čega i nije pao...'

* ministarstvo unutrašnjih poslova naredilo je svim nadleštvima da odmah pozovu na predaju sve odmetnike, postavljajući im rok od mjesec dana. 'Svima koji se budu predali na poziv vlasti, oprašta se smrtna kazna, a ostale kazne, koje bi im bile izrečene za zločine, bit će im smanjene. Osim toga oslobađaju se kazne i svi prestupnici za vrijeme okupacije. Protiv onih koji se ne budu predali, vlasti će povesti najodlučnije mjere...“

■ Đorđe Ličina

noći navali na toalet do kojeg treba prijeći nekoliko desetaka metara brisanog prostora. Volonter Crvenog križa WALTER SALKOVIĆ s otoka Cresa pomaže u raspodjeli tri dnevna obroka, od kojih se kuhani ručak doprema, kako kaže, iz jednog restorana u Garešnici.

Posljednji stanar pristigao u kontejnersko naselje jedva je živu glavu izvukao iz svoje potresom urušene zgrade u ulici Nikole Šipuša. Premda se stanari međusobno uglavnom ne poznaju, ENES i AMIR bili su donedavni susjedi u gradskim stanovima navedene zgrade stare 92 godine. Enes Kadić izgubio je otada čak 15 kilograma: tek mu je nikakav, jede rekli bismo na kapaljku, tek jednom dnevno. U njegovom kontejneru koji nosi logo zadarske Čistoće nalazi se i televizija, ali ona čak ni nije njegova te je neupotrebljiva jer nema vanjsku antenu za čiju kupovinu Enes nema novca. Grije se na električnu grijalicu, a nedostaje mu da ponavici skuha nešto u svom novom prostoru. Priča nam kako je netom nakon potresa tri dana i noći boravio u sportskoj dvorani sisačke Osnovne škole 22.lipnja, a kad je izašao konačno iz nje, počeo je uzimati tablete za smirenje. Spavao je zatim u autu, potom u kamp-kućici, nakon čega mu je Grad Sisak ustupio kontejner.

Enes smatra da je sramota što nitko od službenika grada Siska nije obišao ljude koji su prije potresa živjeli u gradskim stanovima, kako bi im u novim okolnostima dali savjet, odgovorili što će biti s njima i gdje će na koncu završiti.

— Meni je samo rečeno da imam smještaj. U redu, hvala im na tome, ali nitko ne kaže što će biti s nama dalje – potužio nam se Enes.

Njegov susjed Amir kaže da je ratni vojni invalid i da je prije smještaja u kontejneru spavao dva tjedna u autu ispred srušene zgrade. Supruga i maloljetno dijete preselili su se kod njezinog bratića u, kako kaže, donekle sigurnu zgradu. On pak ne želi ondje smetati.

No zato je nazvao Ministarstvo obrane da ih zapita da mu daju na korištenje jedan od vojnih stanova u Zagrebu, Velikoj Gorici ili bilo gdje drugdje, kako bi od svakodnevnih podrhtavanja tla i dodatnih šokova koji iz toga proizlaze sklonio svoje dijete.

— Znate li što su mi odgovorili? Da Ministarstvo nije još dozvolilo da se nas branitelje smjesti na takav način. To mi je, dakle hvala – rezignirano tvrdi.

Sve se raspalo, nastavlja, obitelji su se rasule. A gdje da on krene u svojim pedesetima, pita se.

— U onu stvar – sebi u bradu odgovara pa konstatira:

— Svi smo na tabletama.

A potom stižu i dvije liječnice, kažu da su iz mobilnog zdravstvenog tima.

— Mogu li dobiti normabele? – upita ih Amir.

— Tko je vaš doktor? – odvrati liječnica.

— Otišla je u mirovinu upravo...

Ulicu Barice Rapić u četvrti Sisak Stari do našeg posjeta, prema riječima tamošnje stanarke, statičari još nisu bili obišli kako bi ustanovili štete na kućama. A one su stare i ciglene – pamte još Drugi svjetski rat. Kroz njih vjetar cvili i vlaga prodire. I manja trešnja tla sad pričinja mnogo štete. Pa ipak nose te kuće uzorito ime BARICE RAPIĆ, nekadašnje pripadnice prvo osnovanog Sisačkog narodno-oslobodilačkog partizanskog odreda.

'Sisak je jako oštećen', netko opet kaže.

Iza žičane ograde na tjeskobnom parkiralištu poljoljekarne Prvča, gdje se inače smjestio i autoservis, ali i dva velika spremišta za miješani komunalni otpad, desetak je novih, za život organiziranih kontejnera; ne nalazimo ispočetka nikoga, samo jedan viličar s maskom na licu razvozi palete kao da je to trenutno najvažniji posao na svijetu. Cijeli prizor podsjeća na geto.

Neki stanar zatim zamijenio nas je za televizijsku ekipu, mada kamere nemamo. Na naše pitanje treba li mu što ili da možda prenesemo njegove želje iza ove stambene žice odgovara: 'Samo preko televizije'.

Ali ne zato, kako kaže, što bi televizijska informacija stigla brže i dalje prenijeti informaciju, nego zato što mnogi novine ne čitaju. Ne čitaju ih ni on ni njegova supruga. Ali ne opet zato što za novine nemaju vremena, nego zato što za njih nemaju živaca. Iz ostataka njihove kuće u blizini autobusnog kolodvora nisu uspjeli izvući ni osobne dokumente. Potrebu za isticanjem činjenice da su i oni, a ne samo neki drugi, jednako teško oštećeni nakon minule prirodne katastrofe, iskazuju riječima: 'Sisak je dobro nastradao. Više od Zagreba'.

Trenutno je devetero stanara tog kontejnerskog geta. Ali nitko opet ne izlazi iz tih plavih kućica. Ni pas ni mačka; ali ni neki novi čovjek. Zato slušamo supružnike koji se prisjećaju gdje su se zatekli u trenutku potresa, zamišljamo kako se treskom lomilo staklo, kako su se njihovim nekadašnjim životnim prostorom razletjele uspomene. Od Crvenog križa dobili su na korištenje krevet i grijalicu, posteljinu, stol i dvije stolice.

No kako objasniti njihovu potrebu da ukažu da su neki pojedinci, eto, nakon ovog potresa profitirali jer sad imaju čak i kontejner za stanovanje. A do jučer, za razliku do njih, nisu imali ni kuće ni kućišta. Za ĐORĐA STANULOVA i njegovu suprugu HAMIDU nema dileme: ostaju ondje do daljeg s Reksom, svojom psećom statuom, čuvarom svoje nove privremene kuće. 'Usput pozdravite Grad Sisak', dobacuje za nama, nimalo ironično Hamida.

Sisak pamti ono što se novim generacijama doima kao znanstveno fantastična predaja: to je grad koji je, kako kažu njegovi stariji građani, od 1972. do 1976. imao više zaposlenih nego stanovnika. Danas već odavno ne postoji nekad strahopoštovana Željezara koja je zapošljavala nezamislivih 14 tisuća radnika, a politički interesi koji normalnom čovjeku ne mogu biti razumljivi gurnuli su i tamošnju Ininu Rafineriju duboko u živo blato iz kojeg se 250 njezinih radnika teško može izvući. Oni su jesenas, dok nas je pandemija koronavirusa učila kako biti solidaran i empatičan, dobili rješenja o otkazima, pa sad odrađuju i tu preostalu dionicu u svom radnom i životnom stažu. Ne treba se također čuditi što je minuli potres ubrzao raseljavanje ljudi na Baniji.

Enes Kadić spavao je u sportskoj dvorani, autu i kamp-prikolici prije nego što je smješten u kontejner

Centar Siska danas (Foto: Željko Lukunić/PIXSELL)

Sisački član Radničke fronte MARKO MILOŠEVIĆ smatra da će, što se duže bude odugovlačilo s početkom obnove Banije i Siska, rasti šanse da svi oni koji su imali mogućnosti otići negdje drugdje ondje nepovratno ostanu. Takvo što već se i događa.

— Rafinerija je pritom zadnja žrtva uzmemo li u obzir da je velik dio sisačke industrije već dugo vremena likvidiran. To je stanje koje traje u gradu barem 20 godina i utječe na pasivnost i pesimizam ljudi. Rekao bih da je to jedno permanentno potresno stanje. A još se jasno sjećamo kada su se 2002. godine radnici Željezare na Novom mostu fizički suprotstavili interventnim Linićevim policijskim kordonima. To su bili buntovi kakve Hrvatska otada ne pamti – kaže Milošević.

Dok se jedni raseljavaju, dotle je minula nepogoda silom prilika izvukla iz ureda pred oči građana i javnosti političare, gradske oce i sve one koji kroje sudbinu ljudsku i od nje rade svoju 'Božanstvenu komediju'.

Gradonačelnica KRISTINA IKIĆ BANIČEK posebno je medijski eksponirana posljednjih dana, zbog predizborne kampanje koju vodi kontra HDZ-a, ali i zbog kritika koje su joj upućene zbog samopromocije. Proizveli su ih plakati s njezinom fotografijom, s kojih poručuje da će Siščani imati pravo na sto posto državne obnove. Gradonačelnicu smo posve slučajno susreli na jednom pješakom prijelazu pa kad je tako već, da čujemo što ima za reći: kazala nam je da je u kontejnerima ukupno 220 građana Siska našlo novi dom, dok se njih 120 nalazi u sportskim dvoranama. A nove kontejnere čekaju da im država isporuči.

U tih 12 kvadrata kontejnerskog prostora treba organizirati život; krevet, stolić, priručni hladnjak... to je sve što su stanari dobili na korištenje. Na ukupno 23 kontejnera, nalaze se dva izdvojena sanitarna čvora

Kaže i to da je sa svoje strane učinila sve što je mogla da Rafinerija ne padne šaptom. S tim se neki baš i ne bi složili. Smatra također da radnike Rafinerije treba zaposliti u postojećim firmama koje rade u Gradu Sisku i oko njega.

Ali koje firme?

— Mislim da bi se trebala i Vlada uključiti u rješavanje tog pitanja. Ako već na vrijeme nisu spasili Rafineriju onda da nam pomognu da postojeća radna mjesta sačuvamo. Bilo bi zanimljivo čuti komentare vladajućih na sudbinu tih 250 ljudi. Prvo su se bavili Covidom, sad se bave potresom, a ovo zadnje je, čini se, prošlo ispod žita. Sve je to rezultat vladine politike i odluke da industrijska

Meni je samo rečeno da imam smještaj. U redu, hvala im na tome, ali nitko ne kaže što će biti s nama dalje, potužio nam se Enes Kadić, privremeno smješten u kontejnerskom naselju

proizvodnja nije strateška, kao i nemara oko obaveza mađarskog Mol-a prema tim pitanju – tvrdi gradonačelnica.

Na mnoge loše pojave u sisačkoj Rafineriji upućuju stalno i na Facebook stranici ‘Podržimo radnike Rafinerije nafte Sisak da se izbore za bolju budućnost svih radnika Ine’, odakle poručuju, između ostalog da ‘Vlada uz čiji blagoslov je dozvoljen izvoz hrvatske nafte u Mađarsku je ista ona Vlada koja je dozvolila otkaze i skoro zatvaranje Rafinerije Sisak’.

Jedan od rijetkih radnika Rafinerije koji se odvažio javno pogovoriti o okolnostima koje su dovele do scenarija s otkazima podsjeća i na zanimljivu činjenicu: da je prvi poslijeratni župan sisačko-moslovačke županije ĐURO BRODARAC umro u zatvoru kao osumnjičenik za ratne zločine po zapovjednoj odgovornosti nad srpskim civilima u Sisku; da je i njegova nasljednica MARINA LOVRIĆ MERZEL završila u zatvoru zbog malverzacija s javnim novcem. Banija se nije usrećila ni s aktualnim HDZ-ovim županom IVOM ŽINIĆEM, kojeg prate pak nekretninske afere, ali koji također ničim nije doprinio da problem Rafinerije i njenih radnika postavi kao zasebnu točku na nekoj od Županijskih skupština.

— Točno je da 253 radnika već četiri mjeseca odrađuju otkazni rok – kaže nam MARIJAN, čiji otkazni rok ističe 15. veljače. Rafinerija, nastavlja, nema pravnu osobnost još od 2003. godine: direktor u Sisku nije u pravom smislu direktor jer otada ne može potpisati dokument vrjedniji od pet tisuća kuna. Sve je počelo lanjskog kolovoza kada je stala kompletna proizvodnja, a radnici su poslani kućama i stavljeni na 75 posto iznosa plaće.

Iza njega je ukupno 37 godina radnog staža i tri godine do nedostižne redovne penzije. Trebao bi dobiti otpremninu u iznosu od 246 tisuća kuna neto, što je otprilike dvostruko manji iznos od njegovih kolega, koji su se, kako kaže, tri mjeseca prije prijavili da bi otišli iz firme.

Walter Salković,
volonter sa Cresa

— Nikome nije ni na kraj pameti bilo da će se poslije taj iznos otpremnine gotovo prepoloviti. Ona se inače određuje sukladno pravilnicima i izračunu Ine, ali očito su pritom smanjili koeficijente. Mogao si dakle potpisati odmah otkaz i dignuti otpremninu u roku od sedam ili 14 dana ili si mogao čekati moj scenarij i odrađivati otkazni rok. Za to vrijeme nemam obavezu dolaženja na posao, a dok traje otkazni rok dobivamo punu ugovornu plaću, priča taj radnik.

Proizvodnja se u Rafineriji Sisak više neće odvijati, tvrdi. Ondje su još ostali zaposleni u sektoru energetike da održavaju toplinu cijevi, da se ne smrznu.

Što će raditi nakon otpremnine, kako će organizirati život?

— Bit će problema, jer imam još otprilike 210 tisuća stambenog kredita – odgovara.

I ne samo on, otpremnina će većini radnika pokriti tek dugovanja i kredite. A onda?

Još jedan naš sugovornik u aprilu ove godine navršio bi čak 41 godinu staža, što je donja granica za odlazak u redovnu mirovinu. Nominalno je do 25. veljače zaposlenik Rafinerije. Vjeruje da bi mogao otkupiti preostala dva mjeseca staža. Iako želi ostati anoniman, razmišlja slično kao i njegov kolega:

— Kad se gleda koliki ne dobiju ništa ili dobiju otpremninu u visini zadnje tri plaće, s te strane moramo biti zadovoljni. S druge strane nismo zadovoljni jer veća grupa radnika, koja je, dogovorivši poslovno uvjetovan otkaz, otišla iz firme prije dvije godine, dobila je oko 420 tisuća kuna otpremnine, dok bih ja sad trebao dobiti, sukladno dogovoru s firmom, nekih 220 tisuća kuna otpremnine, kaže ovaj radnik, inače samohrani otac teško hendikepiranog djeteta.

Otkako je, kako nam kaže, 2018. bez obrazloženja ugašen fluid katalitički kreking (FCC) za sekundarnu obradu teških ostataka nafte, inače najprofitabilniji pogon Rafinerije, čiji produkti su benzin i tekući naftni plin i koji donosi enormnu dobit, Rafinerija je izgubila svoju svrhu. Iako su neki uvjeravali da Rafinerija može živjeti bez tog pogona, to je, priča nam on, isto kao da čovjek živi bez srca.

— Krivim našu Vladu jer većinski je vlasnik onaj tko ima 50 plus jednu dionicu, a mađarski Mol to nema – kaže nam taj radnik.

Mali sindikat osnovan u studenome 2015. pod imenom Nova Solidarnost bio je očito minoran subjekt u borbi da se sačuva radna mjesta i Rafineriju. I premda je i bivša predsjednica KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ 2019. govorila kako je Rafineriju potrebno modernizirati i dati joj novu poslovnu priliku, uslijedili su poslovno uvjetovani otkazi.

Pitamo tog radnika u što kani uložiti novac iz otpremnine i gdje se vidi u budućnosti? Nasmijao se tek. Obrađuje šest hektara zemlje traktorom kupljenim još za TITOVOG života. A onda slijedi zanimljiva usporedba onodobnog i tekućeg vremena:

— Kad smo traktor kupovali, prodali smo šest prvoklasnih kobila. A danas da biste kupili najjeftiniji traktor na tržištu morate prodati ne šest, nego 600 kobila. Konj više ništa ne vrijedi, zaključuje radnik.

Poslijepodne je šetalište uz rijeku Kupu okupilo desetke građana koji, sa šalicom kave u ruci, neobavezno čavrljaju. Maglovito sunce osjenčalo je oštećene krovove u kolokvijalno imenovanim središnjim ulicama: Prvoj, Drugoj, Trećoj... Grad je sad već posve opustio.

Ostajemo pomalo iznenađeni količinom osmrtnica nalijepljenih na plakatne punktove. Neke od njih datiraju još iz prošle godine, očito ih komunalci nisu stigli skinuti jer grad ima prečeg posla. Netko je ondje plakatirao i reklame za Isusa, kojeg možda nismo upoznali i koji se može čuti triput tjedno na jednom internetskom kanalu.

Tako Sisak živi u nesigurnim vremenima. ■

Nervoza zbog manjka doza

Iako je EU sa šest kompanija ‘zaključila ugovore’ za čak 2.265 milijuna doza cjepiva, sada se suočava s odgodom isporuke. Poljska i Italija najavile su tužbe protiv Pfizera, dok je evropska pučka pravobraniteljica otvorila istragu nakon što je Komisija odbila objaviti ugovore s farmaceutskim kompanijama i imena ljudi koji su pregovarali u ime EU-a

Od izbijanja pandemije koronavirusa početkom prošle godine pa sve do prvih objava vodećih farmaceutskih kompanija da su proizvele efikasne vakcine, međunarodne organizacije, znanstvena zajednica i političke elite uvjeravale su globalnu javnost da je ono čemu svjedočimo primjer globalne suradnje bez presedana. Obećavali su se golemi proizvodni pothvati koji neće biti vođeni profitom, upozoravalo se na opasnosti ‘vakcinskog nacionalizma’ bogatih država, a osnovan je i međunarodni mehanizam koji je cjepiva obećao dostaviti u svaki kutak svijeta. Obećanja su se rasplinula prije nego što su se tvornički pogoni farmaceutskih kompanija pošteno zahuktali, a cijeli poduhvat ubrzo se našao u raljama geopolitičkih rivalstava i dilova politike i kapitala.

Kako će cijela stvar s proizvodnjom i distribucijom cjepiva izgledati moglo se, doduše, naslutiti i prije nego što su tri vodeće kompanije – Pfizer, Moderna i AstraZeneca – jedna za drugom obznanile da ‘smanjuju proizvodnju’. Prva naznaka pojavila se već početkom siječnja u obliku vakcinacijskog ‘čuda’ Izraela, koji je s 27. siječnjem dosegnuo procijepljenost od 48 posto ukupnog stanovništva. Ubrzo se pokazalo da je izraelski poduhvat rezultat osobnih poznanstava tamošnjeg premijera BENJAMINA NETANJAHUA s direktorima Pfizera i Moderne, kao i dvostruko ili trostruko veće cijene koju im je izraelska vlada ponudila za cjepiva.

Evropska unija, s druge strane, osim što još uvijek nije proizvela vlastito cjepivo, nije ga

u stanju ni kupiti, iako je prethodno sa šest kompanija 'zaključila ugovore' za čak 2.265 milijuna doza. Unatoč tome, do pred kraj siječnja cijepilo se mizernih osam milijuna ljudi. Gledano u odnosu na broj stanovnika, Evropska unija sramotno je lošija i od SAD-a i od Velike Britanije: u EU-u taj je omjer 1,29 na sto stanovnika, a u SAD-u i Velikoj Britaniji 4,48 na sto odnosno 6,67 na sto stanovnika.

Odgodu distribucije u EU prvo je sredinom siječnja najavila američka kompanija Pfizer, a potom također američka Moderna, dok je AstraZeneca najavila isto to prije nego što je uopće dobila odobrenje evropskog regulatornog tijela. Kompanija je najavila da će u prvom kvartalu godine isporučiti čak 60 posto manje cjepiva nego što je dogovoreno, što znači 31 umjesto 80 milijuna doza do kraja ožujka.

Zbog obustave isporuke Poljska i Italija najavile su tužbe protiv Pfizera, a evropska pučka pravobraniteljica otvorila je istragu nakon što je Evropska komisija odbila objaviti ugovore s farmaceutskim kompanijama i imena ljudi koji su pregovarali u ime EU-a. Komisija je naime ranije odbila takav zahtjev neprofitne organizacije Corporate Europe Observatory (CEO), navodeći kao razlog 'zaštitu komercijalnih interesa' kompanija. Nedavno je, tek nakon opetovanih pritisaka, parlamentarnim zastupnicima pokazala redigiranu verziju jednog ugovora (s njemačkim CureVacom), dok je ostalih pet ugovora i dalje tajno. Prema analizi CEO-a, Komisija je u ugovorima CureVacu omogućila 'maksimalno uklanjanje financijskih rizika i odgovornosti', dok s druge strane nije osigurala nikakva prava na CureVacove izume, unatoč tome što je u razvoj cjepiva i avansne ugovore s kompanijama uložila ukupno 2,8 milijardi eura javnog novca.

Budući da su Pfizer i Moderna američke, a AstraZeneca britanska kompanija, evidentno je da se njihovi iznenadni, ali koordinirani 'problemi u proizvodnji' kronološki poklapaju s određenim političkim zbivanjima, prije svega dolaskom u Americi na vlast JOEA BIDENA, koji je obećao u prvih 100 dana svoje vladavine cijepiti 100 milijuna ljudi. Iako to nije izrečeno, kao najočitije objašnjenje misterioznih 'zastoja u proizvodnji' nameće se ono da će Pfizer i Moderna prvo namiriti potrebe američkog tržišta, unatoč tome što s Evropskom unijom imaju potpisane ugovore.

Što se tiče Velike Britanije, ona je s prosjekom od preko 6 cijepljenih na sto stanovnika treća zemlja u svijetu jer je prva izdala odobrenje za AstraZenecinu vakcinu. No Velika Britanija ima i devetu najveću stopu smrtnosti od Covida–19 u svijetu, zbog čega se srozao rejting konzervativne vlade premijera BORISA JOHNSONA. Uspješni program vakcinacije stoga bi joj mogao donijeti višestruku političku korist koja uključuje i obeshrabrivanje Škotske u njezinim secesionističkim nastojanjima, kao i argument o ispravnosti Brexita zato što je Velika Britanija proizvela vlastitu vakcinu i postigla najveću procijepljenost od svih evropskih država.

Unatoč tome što su upravo zapadne farmaceutske kompanije obustavile izvoz i time pristale na 'vakcinski nacionalizam' svojih država, u vodećim zapadnim medijima istovremeno je pokrenuta kampanja protiv kineskih i ruskih proizvođača u kojima ih se optužuje da su oni ti koji ugrožavaju globalni projekt vakcinacije. Ruska kompanija Gamaleja te kineski Sinevac i Sinopharm nisu, naime, objavili konačne rezultate treće faze kliničkih ispitivanja svojih proizvoda. Sve tri kompanije objavile su takozvane privremene rezultate treće faze, u kojima se navode metode za ispitivanje efikasnosti i sigurnosti na velikom broju ispitanika, a te su metode ocijenjene kao zadovoljavajuće po međunarodnim standardima. Ruska Gamaleja pritom koristi tehnologiju virusnog vektora, jednako kao i britanska AstraZeneca, dok Sinovac i Sinopharm koriste deaktivirani virus.

Procijepljenost u zemljama EU-a manja je i od one u SAD-u i Britaniji – Italija (Foto: Ciro De Luca/Reuters/PIXSELL)

Budući da su Pfizer i Moderna američke, a AstraZeneca britanska kompanija, evidentno je da se njihovi iznenadni, ali koordinirani 'problemi u proizvodnji' kronološki poklapaju s određenim političkim zbivanjima

U nedavno objavljenom tekstu pod naslovom 'Azijske vlade nepotrebno usporavaju vakcinacijski zalet' The Economist se tako ostrvio na vladu Filipina zato što je odbila ugovor s Pfizerom i umjesto toga posao dogovorila s kineskim Sinevacom, te vladu Indije zato što je dala zeleno svjetlo domaćem Covaxinu prije završetka posljednje faze kliničkih ispitivanja, 'što je dovelo do spekulacija o političkom uplitanju kako bi se promovirao autohtoni proizvod'. U tekstu pod naslovom 'Kina se htjela praviti važna sa svojim cjepivima, a sada joj se to vraća' New York Times pak piše kako se vlade Brazila i Turske žale zbog prespore isporuke kineskih cjepiva, te se tvrdi da su deseci siromašnih država pogriješili što su ušli u posao s Kinom 'zbog zastoja u isporuci i manje efikasnosti' njezinih cjepiva. 'Kina se nadala da će se dokazati kao znanstvena i diplomatska velesila', piše američki dnevnik, 'no njezina je kampanja umrljana sumnjama', pa se dalje navode 'sjećanja na kineske skandale s vakcinama', 'manjak transparentnosti u ranim danima pandemije' i 'nekonzistentnost u vezi efikasnosti'.

Financial Times također piše da je 'kineska industrija cjepiva zagađena korupcijskim skandalima' i napominje da je ovo prvi put da Kina proizvodi cjepivo na globalnoj razini, pa zaključuje da kineske i ruske kompanije 'ne razumiju kako se razvija povjerenje u stranim zemljama' zato što rade za državu.

Iako se fakti navedeni u ovim tekstovima ne mogu osporiti, primjećuje se da vodeći zapadni mediji nisu s podjednakim žarom izvještavali o sličnim etički i zakonski dubioznim ponašanjima zapadnih kompanija, naročito kada je u pitanju trenutno najveća farmaceutska zvijezda u usponu Moderna, kompanija u koju se polažu goleme nade u vezi razvoja MRNA tehnologije. Moderna je osnovana 2010. i jednako kao kineske kompanije ne samo da 'nikada nije bila veliki izvoznik', već do cjepiva za Covid–19 na tržište nije izbacila nijedan proizvod. Do početka prošle godine vrijedila je oko šest milijuna dolara, a njezina dionica 20 dolara. U travnju je od vlade dobila pola milijarde dolara za razvoj cjepiva i najavila suradnju s Nacionalnim institutom za alergijske i zarazne bolesti, na čelu kojega je šef američkog stožera za Covid–19 ANTHONY FAUCI. Nakon toga joj je vrijednost dionice dosegnula 90 dolara, a potom se stabilizirala na oko 70.

Dva mjeseca kasnije antikorupcijska organizacija Accountable.US prijavila je Modernu Komisiji za reguliranje i trgovinu vrijednosnim papirima izražavajući sumnju u manipuliranje financijskim tržištima jer su vodeći ljudi kompanije tada počeli prodavati dionice svoje kompanije. Ukupno su prodali najmanje 90 milijuna dolara dionica pa isto toliko novca stavili u svoje džepove. U istrazi koju je proveo javni servis National Public Radio i neki drugi neovisni mediji navodi se da su izvršni direktor kompanije STÉPHANE BANCEL, glavni medicinski dužnosnik TAL ZAKS i predsjednik kompanije STEPHEN HOGE u tri navrata mijenjali svoje planove za prodaju dionica neposredno prije objave neke važne novosti u razvoju cjepiva, nakon čega bi uslijedio rast vrijednosti dionice. Direktor Pfizera ALBERT BOURLA također je početkom studenoga, na dan objave o 90-postotnoj efikasnosti njihovog cjepiva, prodao 62 posto svojih dionica i zaradio 5,6 milijuna dolara, i on navodno nesvjestan da će kompanija toga dana objaviti radosnu vijest. Moderna je, osim toga, još uvijek uključena i u spor oko patentnih prava na tehnologiju prijenosa 'podataka' koju koristi u svom MNRA cjepivu protiv Covida–19, a koju je preuzela od male kanadske kompanije Acuitas Therapeutics.

Za razliku od Moderne koja je praktički nova kompanija, druge dvije vodeće kompanije, Pfizer i AstraZeneca, stari su znanci kada je u pitanju kršenje zakona. Alat za praćenje takvog ponašanja korporacija, 'violation tracker' američke neprofitne organizacije Good Jobs First, tako bilježi 74 'prijestupa' koje je Pfizer počinio od 2000. godine, a koji su riješeni globama ili nagodbama ukupne vrijednosti 4,7 milijardi dolara. Najviše prijestupa, njih 23, počinjeno je u kategoriji 'prijestupi povezani s ugovorima s državom', a kompanija od 2009. drži rekord kada je u pitanju sudska presuda za protuzakoniti marketing, teška ukupno 2,3 milijarde dolara. Good Jobs First za britansku AstraZenecu bilježi 21 prijestup od 2000. godine, za koje je ukupno platila 1,15 milijardi dolara.

Pfizer je nedavno imao i sukob s Američkom agencijom za hranu i lijekove nakon što se ispostavilo da se iz bočice, ali samo specijalnom špricom, može izvući šest umjesto predviđenih pet doza cjepiva. Budući da je cijena formirana prema broju doza, Pfizerovi dužnosnici uspješno su pritisnuli FDA da promijeni tekst odobrenja kako bi u njemu stajalo da bočica sadrži šest doza. Time se povećala i cijena bočice, unatoč tome što se medicinski radnici diljem zemlje žale da nemaju adekvatne šprice pa stoga ne mogu ni izvlačiti šestu dozu. Osim toga, Pfizer i Moderna ispregovarali su u prosincu s federalnom vladom ugovore u kojima im se do 2024. godine jamči apsolutna zaštita od bilo kakve tužbe zbog eventualnih ozbiljnih nuspojava od njihovih proizvoda, što se smatra presedanom u ugovorima države s farmaceutskim kompanijama. ■

Isporuka Moderninog cjepiva – Rim (Foto: Guglielmo Mangiapane/Reuters/PIXSELL)

Povodom nedavno objavljene ‘Kraljevačke pank hronike’ istoričara Vojislava Trifunovića

INTERNACIONALA

Preko zidova nacionalizama i rata

Pankeri iz Kraljeva svojim antiratnim angažmanom uticali su na brojne generacije širom bivše Jugoslavije, zbog čega su bili i pod prismotrom državnih organa

Laičko oko i uho, koje se formiralo u jeku pank pokreta u Jugoslaviji, na mapu gradova sa pank scenom će najčešće stavljati glavne gradove nekadašnjih republika, uključujući tu još Rijeku i Novi Sad. Ono upućenije uho toj značajnoj listi dodaće i Kraljevo u centralnoj Srbiji.

‘Kad god bi se pomenulo Kraljevo i lokalna scena, odmah bi se, gotovo u glas, odgovorilo: ‘A, ma to su ti anarhisti’. Izgledalo je kao da je Kraljevo stecište različitih anarhističkih kolektiva koji planiraju novu svetsku revoluciju’, piše početkom devedesetih fanzin Kontrapunkt, a prenosi ‘Kraljevačka pank hronika’, knjiga istoričara VOJISLAVA TRIFUNOVIĆA, nedavno objavljena kao samizdat. To je svedočanstvo o razvoju jedne od najzanimljivijih lokalnih pank scena na prostoru bivše Jugoslavije koja je ostavila trag među brojnim generacijama širom nekadašnje države. Govori ne samo o bendovima i njihovim pesmama, već i o društveno-političkom angažmanu pojedinih aktera scene.

— Uvek sam razmišljao, da je ovo neka Amerika, Engleska, da bi se verovatno o toj sceni snimao dokumentarac. Pišem o uticaju američkog hardkora, britanskog panka, objašnjavam kako je pank nastao u SFRJ. Bavim se samim bendovima i društvenim aktivizmom, tako da čak i neko ko nije bio deo scene i nema veze s pank muzikom i potkulturom može da stekne utisak o tome šta se tu dešavalo, kaže za Novosti Trifunović, u kasnijem periodu i sam član jednog od najbitnijih pank bendova iz Kraljeva.

Odvraćali mlade od nacionalizma – nastup grupe Hoću? Neću! (Foto: Vojkan Trifunović/HellyCherry.com)

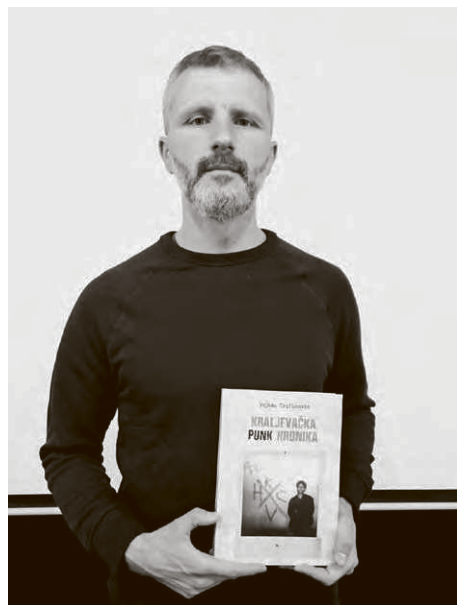

Vojkan Trifunović, autora knjige o panku (Foto: Nikola Trifunović)

Spletom okolnosti, kraljevačka scena postaje izuzetno politizovana i sinonim za anarhističko delovanje. Na to je itekako uticao raspad države, kao i ratovi koji su vođeni u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, ali i na Kosovu. Od samog početka kraljevački pankeri odbijaju da budu deo opšteprihvaćenog nacionalističkog narativa.

— Bez obzira na raspad Jugoslavije, rat, blokade i sankcije, ta scena je nastavila da živi. Odvojena zbog ratova, granica, ali je nastavila da sarađuje. Uspevali su na razne načine da ostanu u kontaktima. Posebno se tu izdvajaju ljudi sa srpske i hrvatske scene. Slali su pisma i ništa ih nije sprečavalo. To nisu bili samo pokušaji da se sačuvaju stara prijateljstva i stvaraju nova. Vrlo brzo su počeli da sarađuju na višem nivou kroz antiratne aktivnosti. Imali su mogućnost da pokažu svetu da pank nije samo muzika, nego društveni pokret koji menja jako puno toga, objašnjava Trifunović. Antiratni angažman je potencirao u knjizi.

— Nisu pankeri bili jedini protiv rata. Bilo je tu raznih inicijativa, što nevladinih organizacija, što manjih političkih partija. Veliki bendovi, supergrupe, takođe su ustajali protiv rata, ali osim svih tih poznatijih likova pojavljuju se klinci koji su se bez ičije pomoći borili protiv nacionalizama i rata. Nisu bili pod kontrolom organizacija, partija. Dobijali su neka sredstva za štampanje majica, kaseta, ali to su bili autohtoni i antiautoritarni pokreti koji su se bazirali na idejama anarhizma. Odatle i kampanja ‘Preko zidova nacionalizama i rata’ koja je počela sa pamfletom štampanim u pet hiljada primeraka uz pomoć drugova i drugarica iz Italije, objašnjava autor. Nakon toga je usledilo *split*, odnosno zajedničko izdanje hrvatskog benda Totalni Promašaj iz Požege i kraljevačkog Bad Justice, pa izdanje ‘Ex-Yu’ bendova i zajedničke turneje po Sloveniji.

— Zbog toga su neki ljudi bili pod prismotrom određenih organa reda. Nije bilo naivno, ali uspeli su da se izbore. Naravno, nisu zaustavili rat ni nacionalizam, ali ipak su pokazali da mogu da se samoorganizuju. Radili su sve sami. I nisu oni izmislili toplu vodu, nisu jedini bili kontra fašizma, ali su te teme predstavili da budu lokalne, dali su im lokalni šmek. Protežirali su čak i neke teme koje nisu bile toliko aktuelne, kao zaštita životinja, naglašava Trifunović i ističe da su se ti bendovi ‘pojavili u pravom trenutku na pravom mestu.’ Kao posebnu vezu muzičkih grupa navodi primere kraljevačkog benda Hoću? Neću! i Nule iz Šibenika.

— Povezali su se preko anderground veza i postali su dobri prijatelji. Vrhunac tog prijateljstva su pesme koje su posvećivali jedni drugima. To su sitni koraci, možda zvuči naivno, ali kad uzmeš kontekst i koliko je to bilo ‘nenormalno’ u očima ‘normalnih’ ljudi onda shvataš kako je to bilo veliko, ističe Trifunović. Značaj kraljevačke pank scene opisuje i kroz sopstveno iskustvo.

— Uticaj se vidi u razgovorima sa ljudima koji dolaze iz bivše Jugoslavije. Svi prepoznaju Kraljevo kao bitnu sredinu. Na koncertu benda Hoću? Neću! u zagrebačkom klubu Medika bilo je 350 ljudi što je neverovatno za jedan mali bend koji nema nikakvu popularnost. I još tih 350 ljudi pevaju sve pesme u jedan glas. Ja sam svirao u poslednjoj postavi tog benda i meni je to bilo kao da sam svirao u Stonsima. Te pesme su postale himne, kaže autor. Kraljevački bendovi uticali su na ojačavanje *do it yourself* (DIY, u prevodu ‘Uradi to sam’) filozofije i izvršili uticaj na mnoge mlade širom nekadašnje države.

— Ja sam jedan od tih klinaca koji je mogao da sklizne u nacionalističku priču, ali uhvatio sam se kaseta koje su došle do mene i to je bilo proviđenje. Nisam mogao da verujem da pevaju o Hrvatu kao mom bratu. Ako ništa drugo, mogu da kažu da su usmerili jednog klinca u pravom smeru, a znam mnoge na koje su tako uticali, nastavlja istoričar. Osim već pomenutih, kao značajne na kraljevačkoj sceni treba navesti i sastave Smudos, Sedativ, Mortus i Panišd.

Svoj tvrdi antiratni stav pankeri su pokazali i u jeku sukoba na Kosovu. Trifunović ističe da su neki od njih, poput SRĐANA KNEŽEVIĆA – SIĆKA, frontmena benda Hoću? Neću! bili i hapšeni. Sićko je bio mobilisan u ratu na Kosovu, a pred sam kraj sukoba je dezertirao i bio je hapšen.

‘Nekoliko godina nalazio na poternici zbog dezertiranja tokom sukoba na Kosovu. Naime, samovoljno je napustio ratište nekoliko dana pre konačnog završetka rata, ali je zbog svog aktivizma bio stavljen na listu dezertera, zbog čega je imao raznih problema. Tako je jednom prilikom trebalo da otputuje u Švajcarsku na sastanak povodom Prigovora savesti, ali je zadržan na beogradskom aerodromu i uhapšen na osnovu poternice. Zahvaljujući intervenciji TRIVA INĐIĆA, u to vreme savetnika predsednika Srbije BORISA TADIĆA, Sićko je oslobođen, ali nažalost nije mogao da otputuje u Švajcarsku’, piše u knjizi.

Istekom devedesetih kraljevačka scena doživljava sunovrat – bendovi još uvek postoje, ali njihovi članovi su već u poznijim godinama. Međutim, to je za ovu priču nebitno. Kraljevački pankeri su kao svoju osnovu izabrali humanizam. Na žalost, taj humanizam je bio na ogromnom ispitu zrelosti tokom devedesetih. Oni su ga položili.

■ Dejan Kožul

András Bódis, suosnivač i urednik nezavisnog mađarskog portala Válasz Online (Foto: Válasz Online)

KRATKO I JASNO

Kvalitetno novinarstvo opstaje

Vaše istraživanje pokazuje da mađarska vlada kontrolira više od polovice svih medija u zemlji?

Ne znamo koje medijske sadržaje prate mađarski građani, jer većina medija ne objavljuje podatke o nakladi, to jest publici. Moj članak na portalu Válasz Online dokazuje da polovica – odnosno 44 od 88 – medija koji su u stanju utjecati na mađarsku politiku i javnost već pripadaju tvrtkama i oligarsima bliskim vladi. Međutim, to ne znači da preostale nezavisne medije nadziru opozicijske stranke ili da se njima upravlja iz jedinstvenog središta – riječ je o međusobno nezavisnim platformama s različitim ideologijama. Među njima ima konzervativnih medija, poput portala Válasz Online koji uređuje naš novinarski kolektiv, kao i centrističkih ili liberalnih. Desno i lijevo orijentiranih medija nema jednak broj. Stvar je u tome da vlada drži polovicu medijske infrastrukture pod izravnom kontrolom, a samo nezavisni mediji imaju privilegiju baviti se istinskim novinarstvom. Što se TV postaja i tiska tiče, vlasti nadziru već dvije trećine tih sektora.

Koliko prostora ostaje za kritično novinarstvo i da li vlast nastoji preuzeti ili ugušiti preostale nezavisne medije?

Provladin poduzetnik je upravo preuzeo najpopularniji mađarski portal Index.hu. Njegov najveći rival Origo.hu već je godinama u posjedu zaklade bliske premijeru VIKTORU ORBÁNU. Međutim, čitatelji još uvijek traže nezavisne izvore vijesti. Mađarska publika reagira i ljudi su voljni putem *crowdfundinga* poduprijeti najvažnije medijske platforme. Nezavisna proizvodnja vijesti još uvijek ima značajan prostor.

Članke s portala Válasz Online citirali su, između ostalih, New York Times i Le Monde. Kako u ovim uvjetima održavate kvalitetno novinarstvo i koji je vaš poslovni model?

Snažno vjerujem da je kvalitetno novinarstvo u stanju nadići prepreke. Ako pišemo relevantne i vjerodostojne članke možemo opstati. Ne oslanjamo se na strane financijere i lobističke grupe, nego na mudrost Mađara koji imaju luksuz da čitaju i orijentiraju se. Nezavisne mađarske medije danas ne podupiru vlada, veliki oglašivači ili nevladine udruge, nego mikro-donatori. To je ogromna prilika, prema kojoj se vlast trenutno ne zna postaviti. Naročito smo sretni kada strani mediji primijete istinsko novinarstvo. Mi, naime, ne zapošljavamo lobiste, nego jednostavno radimo svoj posao.

■ Jerko Bakotin

‘Izdajnik’ izaziva Putina

‘Mi smo ovdje vlast’ – skup podrške Navaljnom u Novosibirsku (Foto: Kirill Kukhmar/Newscom/PIXSELL)

Više od 86 milijuna ljudi pogledalo je film o ‘Putinovoj palači’. Uhapšeni se broje u tisućama. Putina muči i niz drugih ozbiljnih problema

Predsjednik Rusije VLADIMIR PUTIN u svojoj vladavini nema problema s opozicijom, ali ima problema s opozicionarima. U Dumi jedva da i ima opozicije, i ne samo zato što njegova stranka Ujedinjena Rusija ima 335 od 450 zastupnika. Problema povremeno ima na ulici i u inozemstvu, problema ima s izvanparlamentarnom opozicijom, a najvažnije ime te opozicije posljednjih godina je ALEKSEJ NAVALJNI. Istina, ima i Navaljni stranku iza sebe, Rusiju budućnosti, ali ta stranka nema nijednog zastupnika u Dumi, nijednog vijećnika u regionalnim parlamentima. Navaljni ima dugu povijest odnosa s ruskim vlastima, političkih suđenja, osuđujućih presuda ili zabrane kandidiranja, primjerice na predsjedničkim izborima 2018. U toj povijesti odnosa je i šest njegovih uspješnih slučajeva pred Europskih sudom za ljudska prava uslijed kršenja njegovih prava, kao i prošlogodišnje trovanje nervnim otrovom novičok, koje je Navaljni čudesno preživio.

Proteklih dana Navaljni je ponovno u fokusu ruske politike i odnosa inozemstva prema Rusiji. Navaljni se od trovanja liječio u Njemačkoj, posjetila ga je i kancelarka ANGELA MERKEL, a nakon izlječenja se u naizgled politički suicidalnom potezu vratio u Rusiju. Vjerojatno je znao da će ga odmah uhapsiti i da će sud tražiti da se uvjetno mu izrečena kazna pretvori u služenje kazne u zatvoru. Razlog je bizaran: Navaljni je kršio uvjete izdržavanja kazne i nije se uredno javljao vlasti, što, naravno, nije mogao jer se liječio u Njemačkoj, a liječio se zato što ga je po gotovo općoj ocjeni – uz očekivano negiranje ruskih vlasti – otrovala ta ista vlast. Nakon uhićenja na internetskim platformama je iz krugova bliskih Navaljnom objavljen njegov dokumentarni film ‘Putinova palača’. Priča u osnovi i nije nova: Putin posjeduje golemu i raskošnu palaču, vrijednu milijardu dolara. U filmu je palača detaljno opisana, baš kao što je opisan i način financiranja, odnosno donacije ruskih oligarha. Putin je žurno sve demantirao, kazao da on nema nikakvu palaču, ali dokumentarac je pogledalo više od 86 milijuna ljudi.

Navaljni se morao vratiti u Rusiju, u suprotnom bi postao jedan od brojnih protivnika koji žive u inozemstvu i za Putina su bezopasni, što ne znači da Putin nije opasan za njih. Nastavak političkog djelovanja Navaljnog ovisio je o njegovom povratku. Njegova pozicija je promijenjena, ne samo zato što više nije u Njemačkoj i na slobodi. U očima ruskih vlasti on više nije protivnik nego izdajnik, agent stranih tajnih službi koje rovare protiv Rusije. Proteklog tjedna u Rusiji su širom zemlje organizirani prosvjedi u korist Navaljnog, a protiv Putina. Opozicija tvrdi da je prosvjedovalo više od 200 tisuća ljudi, a samo u Moskvi 50 tisuća. Vlasti tvrde da nije prosvjedovalo više od 40 tisuća ljudi, a u Moskvi svega četiri tisuće. Uhićenih je na tisuće, hapsi se novinare, jedan policajac iz Kurska je dobio otkaz jer je poslao videoporuku podrške Navaljnom. Čeka se 2. veljače kada sud odlučuje hoće li uvjetnu presudu od tri i pol godine pretvoriti u služenje zatvorske kazne.

Navaljni nije jedini Putinov politički problem. Za rujan su zakazani parlamentarni izbori. Prema anketama Ujedinjena Rusija uvjerljivo vodi i uživa podršku 30 posto birača, što je za tu stranku malo. Proteklih je godina uživala nešto veću anketnu podršku, od 33 do 35 posto, ali prije nešto više od četiri godine uživala je i pedesetpostotnu podršku. Kakva će biti uloga Navaljnog na izborima nije poznato. Tek treba vidjeti hoće li se on i njegova lista moći kandidirati. Problematičan je i završetak izgradnje plinovoda Sjeverni tok 2 kojem se posebno opiru Sjedinjene države tvrdeći da će Europa njime povećati energetsku ovisnost o Rusiji. Nedavno je nakon zastoja izgradnja nastavljena, ali i zbog Navaljnog bi ponovno mogla biti obustavljena, čemu bi mogle biti pridodane i nove sankcije. Dobre vijesti za Putina ne stižu ni iz SAD-a. Od novog predsjednika JOEA BIDENA može se očekivati prekid koncilijantne politike kakvu je nastojao voditi DONALD TRUMP i obnova tvrde politike koja Rusiju vidi kao sigurnosnu ugrozu.

Tihomir Ponoš

PERSONA NON CROATA

Foto: Facebook

U sudskom procesu započetom ovog ponedjeljka u pariškom predgrađu Evry vijetnamsko-francuska novinarka TRAN TO NGA tuži niz međunarodnih korporacija koje proizvode kemikalije, uključujući gigante poput Dow Chemicala ili Monsanta. Sjedinjene Države su tijekom Vijetnamskog rata tu zemlju zasule ogromnim količinama otrovnog herbicida ‘Agent Orange’. Milijuni Vijetnamaca boluju od teških bolesti, a velik broj djece rođen je s deformitetima. Sama Nga pati od raka, a 1966. nakon trovanja herbicidom umrla je njena trogodišnja kćerka.

J. B.

Virus nejednakosti

Međunarodna nevladina organizacija Oxfam objavila je ovih dana studiju o nejednakosti i raspodjeli globalnog bogatstva u vremenu korona krize. Ona jasno upozorava da se situacija obzirom na rast nejednakosti rapidno pogoršava. Izlazak studije tempiran je tako da prethodi susretu Svjetskog ekonomskog foruma (WEF), koji se već dugo održava u švicarskom mjestu Davosu. Ove godine ipak će biti organiziran virtualno, iako se zove ‘Davos agenda’. Usprkos nekim promjenama u pogledu na stanje svijeta, a ne samo ekonomije, ne možemo od ‘glavešina’ svjetskih institucija i vlada očekivati čuda. Oxfarmovo istraživanje, iako radikalno usmjereno na ‘promjenu paradigme’, a ne samo na kozmetičke zahvate u strukturu globalne nejednakosti, ostaje u žanru ‘kritike kapitalizma unutar kapitalizma’. Zato je tu puno više statistike koja govori o proturječnostima u raspodjeli bogatstva u suvremenom svijetu, govora o ranjivim grupama, koje su rodno, etnički ili na drugi način dodatno potlačene, nego li što se postavlja pitanje: može li svijet kakav jest omogućiti radikalnu jednakost i ljudska prava za sve, bez obzira na partikularne identitete, a da se ne zapitamo i kako je ta nejednakost klasno distribuirana, a još više proizvedena?

Staru istinu da u krizama, poput ove izazvane virusom Covid–19, bogati postaju još bogatijima, a siromašni još siromašnijima, Oxfam dokazuje na nizu zanimljivih primjera. Tako saznajemo da je tisuću najbogatijih ljudi na svijetu u samo devet mjeseci uspjelo nadoknaditi gubitke koje su imali zbog korona-krize, dok će najsiromašnijima za to trebati desetljeće. Rast bogatstva deset najbogatijih ljudi ili kompanija od početka izbijanja krize bio bi, da se to bogatstvo redistribuira, dovoljan da spriječi osiromašenje bilo koga zbog širenja ove bolesti. I više od toga: taj novac bio bi dovoljan da se svima plati cijepljenje. U Sjedinjenim Državama bi 22 tisuće crnih i ‘obojenih’ ljudi još uvijek bilo živo, da je stopa smrtnosti u tim zajednicama ista kao u bjelačkim. S druge strane, da su žene i muškarci izjednačeni u sektorima koji su posebno pogođeni krizom izazvanom koronavirusom, u svijetu bi 112 milijuna žena manje bilo izloženo riziku od gubitka prihoda ili poslova,

Oxfamovo istraživanje pokazuje da 87 posto uglednih ekonomista misli da će korona virus dovesti do povećanja ili velikog povećanja u nejednakosti prihoda u njihovoj zemlji. Njih 56 posto misli da će virus vjerojatno ili vrlo vjerojatno povećati rodne razlike. Zbog svega toga istraživači govore o ‘virusu nejednakosti’. Novo je samo to da ovaj virus istodobno pogađa gotovo sve zemlje svijeta, bez obzira na razinu njihove razvijenosti, odnosno nerazvijenosti. Ovo je, piše u izvještaju ‘najgora poslovna kriza u posljednjih 90 godina, sa stotinama milijuna ljudi koji su ostali bez prihoda ili posla’. Dakle i veća ekonomska kriza od one povijesne iz tridesetih godina prošlog stoljeća. Strah od posljedica sve većeg jaza između siromašnih i bogatih stigao je i do organizatora WEF-a. Oni problem vide kroz generacijsku optiku, kada govore da ‘dvostruko uništena generacija odrasta u doba izgubljenih šansi’. S time su u vezi i problemi sigurnosti, Ili, kako to moćnici iz Davosa kažu ‘povećani globalni rizici’. A to kod njih izaziva zabrinutost da mladi ljudi ‘gube povjerenje u današnje ekonomske i političke institucije.’ Mi u tome možemo vidjeti i šansu. Predstavnici Oxfama zaključno zahtijevaju ‘demokratizaciju ekonomije’, ‘snažniju podršku siromašnih i usmjeravanje ekonomije prema općem dobru.’ Pitanje je samo hoće li to apel na političare i postići.

Srećko Pulig

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Sociologinja govori o Janšinoj vladi, problematici sjećanja na jugoslavenski socijalizam, sindikatima i položaju seksualnih radnica

RAZGOVARAO **Srećko Pulig**
FOTO **Wikidata**

MAJA BREZNIK

Društvene institucije već su se pripremile na dolazak autoritarnog režima

Janša je došao na vlast u povoljnom trenutku za svoju politiku. Autoritarna vlast podudarila se s izvanrednim okolnostima epidemije, što je aktiviralo sile o kojima si dosad nismo dozvolili misliti da postoje. Zdravstveni konzorciji su npr. radili liste koje se korisnike staračkih domova može poslati u bolnicu ako obole od Covida–19, a koje ne

S slovenskom sociologinjom MAJOM BREZNIK razgovarali smo o nekoliko tema. Od ocjene opće političke situacije u Sloveniji preko promijenjenog položaja sindikata do problematike sjećanja na jugoslavenski socijalizam. Na kraju smo se dotakli i pitanja položaja seksualnih radnica, kao sive zone radnih prava, iz čijeg primjera možemo povući brojne paralele s položajem radnica uopće.

Kako biste ocijenili trenutnu političku situaciju u Sloveniji? Što se događa s Janšinom vladom?

Mogu je opisati jednom riječju, janšizam, ali je ne smijem izgovoriti u javnosti. To vam sve govori o trenutnoj situaciji. Stanje se može opisati samo anegdotalno jer je sve drugo suviše stresno. Prije nekog vremena novine su primjerice pisale da su sutkinju koja je privatno govorila o Janši kao o diktatoru maknuli s položaja voditeljice odjela. To pismo je došlo u ruke Slovenske demokratske stranke (SDS), pa ipak su je na kraju degradirali sami suci. Druga anegdota je o Slovenskoj tiskovnoj agenciji, kojoj je vlada u oktobru oduzela sredstva jer je vijest o izdavanju novog albuma repera ZLATKA bila duža od vijesti o susretu Janše s ORBANOM. Ta pripovijest – 'tko ima dulji' – još se nije završila, a novinarke i novinari još uvijek nisu dobili plaću. Ili priča o direktoru statističkog ureda koji nije dao podatke vladinim savjetnicima jer su bili zaštićeni prema Zakonu o osobnim podacima. Nedugo nakon toga pročitao je u novinama da ga je vlada smijenila i imenovala novog. Takve priče u svoje vrijeme pripisivali su jedino STALJINU. Sjetite se recimo one kada se pomoćnik požalio Staljinu na svoju ženu, a on ju je još iste večeri dao deportirati u Sibir.

'Revizionizam na ljevici'

Što u takvoj situaciji mogu učiniti sindikati? Kakav je izgled da se oni napokon pokrenu?

JANŠA je došao na vlast u povoljnom trenutku za svoju politiku. S jedne strane, epidemija mu daje priliku da straši ljude. S druge strane, evropski fondovi solidarnosti omogućavaju mu da potkupljuje sve koje ne može zastrašiti ili zamijeniti. U decembru je koalicijska Stranka modernog centra (SMC) glasno razmišljala da li da istupi iz vlade. Prije kraja mjeseca izašao je zakon koji je namijenio 200 milijuna eura za kredite u turizmu, inače interesnom području te stranke. Ne predstavlja iznenađenje što je SMC ostao u koaliciji. Iako manje, nešto sitno dobili su i radnici kroz krizne dodatke. Pa i oni koji nisu bili egzistencijalno ugroženi, niti su radili u otežanim uvjetima. To je mnogima pomoglo da odvrate pogled od povijesnog revizionizma, korupcije, samoubilačke privredne politike. Međutim, jasno je da će 'privredni oporavak' nakon epidemije početi s 'mjerama štednje'. Prve mjere najavili su u decembru, suspendiranjem novele Zakona o minimalnoj plaći, koja je stupila na snagu 1. januara. Ali kada su sindikati zaprijetili generalnim štrajkom, vlada je prijedlog povukla. Ipak, sindikati nastavljaju s pripremama jer prijedlog svejedno nije zamro.

Paradoks je da se nakon raspada Istočnog bloka 1989. slavio upravo liberalizam, koji je nekoliko desetljeća prije toga doprinio nastanku raznih fašizama

Koja je razlika između sindikalne borbe nekada, u 'zlatnim vremenima' sindikalizma u tranzicijskoj Sloveniji i danas?

U kritici suvremenih sindikata mogli bismo opravdano govoriti o LENJINOVOM 'tredjunionizmu', okrenutosti prema političkom reformizmu. Slovenski sociolog MIROSLAV STANOJEVIĆ posljednju fazu sindikata okarakterizirao je kao 'ekonomski sindikalizam'. Ali tobože se već razmišlja čak i o 'financijskom sindikalizmu', da bi se sindikati usredotočili na radnike s višim primanjima, čiji bi doprinosi donijeli više novca. Česta zamjerka je da sindikati zastupaju 'radničku birokraciju', slično kao u 19. stoljeću, kada su sindikate osnivali privilegirani zanatski radnici. Pa ipak, postoji velika razlika u današnjoj strukturi sindikalnog članstva, kao što smo pokazali u jednom našem istraživanju: sindikalno članstvo danas tvore pretežno radnice i radnici s najnižim dohocima, koji se po radnim odnosima i ekonomsko-socijalnoj sigurnosti približavaju prekarnim radnicima. Iz svih tih razloga međunarodne organizacije – ILO, OECD – ubrajaju ih baš u prekarne radnike. Ta činjenica blokira sindikate da uistinu prijeđu u ekonomski ili financijski sindikalizam i da u trenutnim okolnostima postanu 'pokorna sindikalna birokracija'.

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Bavite se kritikom sjećanja na jugoslavensku socijalističku prošlost. Razlikujete dva modaliteta, onaj narodnog sjećanja i onaj memorijalne politike institucija. Koje su sličnosti, a koje razlike među njima?

Modaliteti imaju upravo suprotan odnos spram prošlosti. Spontano narodno sjećanje čuva kulturni opstanak zajednice koja je prošla. S druge strane, institucionalne politike sjećanja oblikuju 'zajednice sjećanja' i preko zajedničke kulture uspostavljaju nove društvene grupe. S time da se za njih sastavlja, ako već ne i izmišlja, prošlost, o kojoj dosad nisu znali da postoji i da im je zajednička, oni se konstruiraju u djelatnu društvenu grupu. Da budemo konkretni, spontano narodno sjećanje je 'postsocijalistička nostalgija', dok se institucionalna politika sjećanja nastavlja na ideološke aparate države, koji oblikuju 'okoliš sjećanja'.

Spontano narodno sjećanje na jugoslavensku prošlost je 'postsocijalistička nostalgija', dok se institucionalna politika sjećanja nastavlja na ideološke aparate države, koji oblikuju 'okoliš sjećanja'

Razvila se velika produkcija akademskih radova o kulturi sjećanja na socijalizam, tek ponekad i politici sjećanja. Što je problem s većinom te proizvodnje? Njihov interes za prošlost usmjeren je na budućnost i to na specifičan način...

Započnimo s politikama sjećanja koje svoj pogled na budućnost grade na povijesnoj amneziji socijalizma. Rezultati nas mogu ponekad zabavljati, kao u priči mađarskog filozofa GÁSPÁRA MIKLÓSA TAMÁSA, koji je pred vratima knjižare sreo studenta s MARXOVOM knjigom na engleskom. Pitao ga je zašto ne uzme mađarski prijevod. Pokazalo se da student nije znao da on uopće postoji. No rezultati mogu biti dramatičniji, kao što se pokazalo pri nastajanju suvremenih 'autokratskih' režima. Pomoću amnezije ti režimi prikrivaju svoju sličnost s povijesnim režimima i s razlozima zašto su se oni uopće pojavili – da su se pojavili iz duboke krize kapitalizma, da su društvene elite same predale vlast autokratskim režimima jer su jedino tako omogućile kapitalizmu daljnji život. Zato brojne analize govore o tim režimima kao o novom stupnju u razvoju kapitalizma. Međutim, pomoću amnezije prikrivaju i činjenicu da su se odgovori na takve krize već oblikovali, ponegdje kao socijalizmi, drugdje kao socijaldemokratski ili državni kapitalizmi. Paradoks je da se nakon raspada Istočnog bloka 1989. slavio upravo liberalizam, koji je nekoliko desetljeća prije toga doprinio nastanku raznih fašizama.

Povijesna amnezija omogućava da se u razmišljanju o budućnosti te činjenice izgube. TOMAŽ MASTNAK jedan je od rijetkih koji upozorava na njih i na proturječje da evropskim institucijama više odgovara vlada Janeza Janše no što bi im odgovarala uzmimo Ljevica (Levica), sa socijalnim programom.

Kako onda dolazi do izvjesnog 'revizionizma na ljevici' koja se, u civilnom žargonu govoreći, 'suočava s prošlošću'? Govorite na primjerima nekih radova Tanje Petrović i Mitje Velikonje.

Određeni dio akademske produkcije polemizirao je s politikama sjećanja. Ta produkcija nadahnjivala se narodnim sjećanjem na socijalizam – masovnim obilježavanjima socijalističkih praznika u Jajcu ili Kumrovcu, sakupljanjem socijalističkih muzealija, Balkan-partyjima, obnavljanjem socijalističke zabavne i potrošačke kulture itd. – koji je nazvala postsocijalističkom nostalgijom. Studije tvrde za sebe da se, u suprotnosti s apstraktnim teorijama totalitarizma, bave sa stvarno postojećim socijalizmom. Čitajući te studije osvijestila sam neke simptomatične tragove. Autorice i autori u svojim studijama redovito naznačuju da postsocijalističke nostalgije ne pokazuju stvarnu namjeru obnove socijalizma i da se socijalizam ne može ponoviti. To je bilo prvi put da su 'povjesničari' osjećali dužnost da naglase da se prošlost ne može ponoviti. Zatim se radi o načinu kako se oni obračunavaju s postsocijalističkim – nacionalističkim i neoliberalnim – ideologijama. Socijalistička prošlost pojavljuje se kao refleksija razočaranja sadašnjim društvenim stanjem, restauracijom kapitalizma i kolonizacijom. Ali se pogled na socijalizam reducira na nekoliko 'prava', na opću dostupnost obrazovanja i zdravstva, na socijalnu i radničko-pravnu sigurnost, uzmimo, kao pozitivno naslijeđe socijalizma. Tako uspijevaju razlikovati pozitivne dosege socijalizma od njegove 'autoritarne i totalitarne prirode'. A pitanje je možemo li analizu socijalističkih društava tako jako reducirati da razlikujemo dio od cjeline. Nisu li ta prava bila uvjetovana socijalističkim tipom akumulacije, koji nije bio utemeljen na privatnom prisvajanju profita?

Položaj seksualnih radnica

Što je to onda 'zajednica memorije', koja ustvari pomaže da se održi postojeće društvo, proizvođenjem vlastite kulture?

Zajednica memorije je okoliš sjećanja – škole, muzeji, pravo, kultura, istraživanja itd. – i vjerovanje da zajednička memorija postoji. Kada se u to ureže 'memorijalni inženjering' – povijesna amnezija socijalizma – i ako je on ustrajan, okoliš sjećanja počinje sam proizvoditi učinke. Čak i nevjerojatne učinke. To se pokazalo sada, kada se autoritarna vlast podudarila s izvanrednim okolnostima epidemije. Te okolnosti pomogle su aktivirati sile o kojima si dosad nismo dozvolili misliti da postoje. Nabrojat ću slovenske primjere, iako dolaze vijesti da su i druge države imale sličnu praksu. Prvi takav primjer je da su u vrijeme proljetne epidemije zdravstveni konzorciji radili liste koje se korisnike staračkih domova može poslati u bolnicu ako obole od Covida–19, a koje ne, iako trebaju nužnu medicinsku pomoć. Spomenimo i da se našla skupina liječnika koja je javno izjavila da neće poštovati vladine mjere ako

će one škoditi oboljelima. Drugi primjer je Akademija znanosti, koja je jesenas priredila savjetovanje na kojemu su razvijali etička mjerila pomoću kojih bi odlučivali tko će dobiti medicinsku pomoć, a kome će ona biti uskraćena ako će nedostajati liječnika ili opreme. I još jedan primjer. Usred epidemije jedno se poduzeće odlučilo da će uvesti svoj 'model zapošljavanja' mimo važećeg zakonodavstva, ali se nijedna nadzorna institucija nije pokrenula. Njihova reakcija poručuje da su radnice i radnici u potpunosti prepušteni despotizmu svojih poslodavaca. Tako se čovjek jednog dana probudi i ustanovi da su se društvene institucije već odavno pripremile na dolazak autoritarnog režima.

Bavite se, iako uzgred, i položajem seksualnih radnica u Sloveniji. Kako biste ga ukratko opisali? Je li prostitucija zabranjena, iako je vlast tolerira na različite načine?

Nisam se prije time bavila, a sada sam otkrila kako je to odlično područje koje može iz brojnih perspektiva pojasniti suvremeno radničko pitanje. Prostitucija inače nije zabranjena. Osoba koja želi obavljati tu djelatnost može se registrirati i plaćati socijalna davanja. Ono što je nejasno jest pomoć pri toj aktivnosti i naročito definicija iskorištavanja prostitucije.

Kako u svemu tome prolaze seksualne radnice?

Podatke uzimam iz sudskog postupka o bordelu Marina, koji je stekao 150 000 stranaka, s radnom snagom od više od 400, uglavnom rumunjskih, prostitutki oba spola. Presuda pokazuje kako sud ima naivnu predodžbu o prisilnom radu. Radi se o pretpostavkama da se osoba ne može slobodno kretati, da je se fizički kažnjava i psihički ucjenjuje. Budući da sudovi prvog i višeg stupnja nisu našli te znakove, oprostili su organizatorima i vlasnicima bordela sve optužbe za iskorištavanje prostitucije. Stav sudova bio je da su prostitutke bile radnice za nadnicu, koje su se kao slobodne osobe odlučile za taj posao pod unaprijed znanim uvjetima, pa zato ne trebaju zaštitu države. To je u stvarnosti stajalište društva spram 'viška iskorištavanja' uopće. U konkretnom primjeru žene su poticali na prostituciju tako što su ih zaposlili na dva sata dnevno kao animatorice, plaćajući im manje od minimalne plaće. Za dodatan prihod ponudili su im prostituciju i plaću na ruke. Tako su poticali žene na prostituciju i najzad stvarali uvjete za prisilan rad. Nije nužno da je do toga uvijek došlo, ali i druge činjenice – ako nisu dosegle normu, morale su vratiti plaću; ako su neopravdano izostale s posla, morale su plaćati naknadu itd. – govore da je do toga vjerojatno dolazilo. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Koliki je rizik od potresa zbog metode tzv. frakiranja ili frakturiranja?

PIŠE Igor Lasić

Bez tla pod nogama

Vjerojatnost da su prešućena obimnija frakturiranja izazvala potrese na Baniji i kod Zagreba nije velika. Ipak, događaji u Nizozemskoj pokazuju kako ne treba odmahivati rukom na one koji su se oko toga usplahirili, nego treba preduprijediti buduće eventualne katastrofe

Nova orijentacija Hrvatske u istraživanju i eksploataciji nafte i plina, s kraja prošlog desetljeća, jest širenje tih aktivnosti. Dotad je ugljikovodike iz podzemlja crpila samo Ina, pored stranih kompanija na Jadranu, a zatim je i golema većina kopna ponuđena svima koji u tome nalaze interes. Ovom prilikom zanemarit ćemo glavninu prigovora upućenih na tu činjenicu iz ekološkog aspekta. Ostat ćemo samo na jednom: u posljednje vrijeme se i u RH tematizira rizik od izazivanja potresa određenim metodama izvlačenja plina na površinu, recimo, Banije.

Upravo seizmički rizik te vrste ponukao nas je prije nepunih godinu i pol da u ovim novinama upozorimo na alarmantnu netransparentnost jedne odluke Vlade o daljnjem poslovanju nekoliko domaćih i stranih naftnih te plinskih kompanija u širim depresijama rijeka Save i Drave. Naravno, nitko nije trznuo na to ni najmanje, pa ni kad je zatim potkraj ožujka Zagreb i okolicu razdrmao onaj prvi u seriji potresa koji do danas uporno šire jad i užas po čitavome tom dijelu središnje Hrvatske, na potezu od slovenske do bosanskohercegovačke granice.

Jasno smo skrenuli pažnju na mogućnost proboja sumnjivih praksi dotičnih kompanija u tim krajevima, te potencijalno ugrožavanje tektoničke stabilnosti niza pripadajućih županija. No svega četiri dana nakon zagrebačkog potresa Vlada je potpisala i ugovore temeljem spomenute odluke iz 2019. godine. Danas pak nitko ne zna s iole dostatnom sigurnošću je li možda netko već bio prekoračio crtu prije nego što se potres zbio i na Baniji, a indicija ne nedostaje. I to veoma zavodljivih i sugestivnih, toliko da su se prvi iz letargije prenuli poneki dežurni teoretičari urota te uz njih brižni hrvatski suverenisti. Zemljotresna se opasnost dakle ne odnosi samo na fizičku statiku i dinamiku, nego i na društvenu i sociopsihološku.

Elem, ugovorima sklopljenim proljetos savska dolina između Slovenije i donjeg toka Kupe dodijeljena je kompaniji Aspect Croatia Kft., a dio Moslavine i Banije stavljen je na raspolaganje kompaniji Vermilion, uz dodatne zone uz Dravu za Inu. Naftne kompanije i nepronični poslovni sporazumi pa – reklo bi se pop-kulturno – što može poći po zlu?

Svašta, mada ne treba inzistirati na tezi da već jest, ali pogledajmo najprije o kakvoj je problematici riječ u tehničkom i tehnološkom smislu. Sporna je isključivo metoda tzv. frakiranja ili frakturiranja (eng. *fracking*) kojom se za izvlačenje plina, zadržanog u kapilarnim pukotinama stijena na velikim dubinama, koristi podizanje pritiska u tim slojevima. To se postiže visokotlačnim upumpavanjem pijeska i slojne vode, dobivene iz istih dubina u prethodnim fazama eksploatacije, dok je plina bilo dosta i u prostorima širim od spomenutih pukotina. Povišeni tlak izaziva pucanje stijena, pa se ostatak plina oslobađa i automatski diže prema površini tj. području nižeg pritiska. No postoje različiti intenziteti frakturiranja, o čemu se u ovoj zemlji počelo govoriti tek nedavno i to na poticaj sa zapada EU-a, gdje se uznemirenost zbog seizmičkih posljedica takve metode raširila već odavno.

Pogon za frakiranje u Velikoj Britaniji (Foto: Danny Lawson/pa Images/PIXSELL)

Nije svejedno, drugim riječima, jesmo li u zemlju ubrizgali, za postupka lomljenja stijena – odnosno 'hidrauličkog stimuliranja', kao što kažu naftaši – nekoliko tisuća kubnih metara vode, uz proporcionalnu količinu pijeska, ili nekoliko desetaka tisuća kubika. Također, nije svejedno izvodi li se čitava operacija na par kilometara dubine, gdje smo još uvijek u stanju izazvati promjene koje će se odraziti na površini, ili u puno dubljim te inertnijim slojevima. Te navodno ključne razlike utječu na Vladine odluke o dopuštenim postupcima u RH, ali količinska ograničenja za intenzitet frakturiranja ovdje se tek uvode. Dosad se moglo raditi kako se htjelo, barem što se tiče zakona i ostalih propisa koji reguliraju tu branšu.

Tome treba dodati kako problematično mijenjanje podzemnog krajolika ne nastaje prilikom samog početnog frakturiranja, nego zbog naknadnog deponiranja ogromnih količina slojne vode i pijeska koji se u međuvremenu prikupio na površini. Naftaši imaju obavezu vratiti taj materijal, ranije izvučen van, jer je riječ o fluidu prezasićenom mineralima koji bi poremetili površinski kemijski sastav i ugrozili ekosustav. Ina je metodu hidrauličkog frakturiranja, međutim, počela koristiti još sredinom prošlog stoljeća, ali u kudikamo manjem opsegu od onog kojem su pribjegli Amerikanci, kao i neke multinacionalne kompanije koje djeluju po svijetu. Ini takvo silovanje zemlje, uostalom, donedavno nije ni komercijalno bilo potrebno. No budući da ne znamo ništa o planovima i postupcima novijih vlasnika Ine, a državni se nadzor aktivnosti takvih kompanija svodi na alibi-protokole, pitanje je što se zaista čini u npr. Ininim poljima Vezišće, Žutica, Okoli, Stružec. Ako niste čuli za ta mjesta, kao ni mi, pogledajte malo detaljniju kartu područja između Ivanić Grada i Siska.

Na ponešto sitnijemu mjerilu već prepoznajemo razne topose iz iste ove tematike: Nizozemska, Engleska, Teksas, Filipini. To su samo neke od zemalja ili dijelovi drugih u kojima su enormni razmjeri frakturiranja izazvali ozbiljne potrese. U blizini nizozemskog Groningena, čiji su stanovnici već iscrpljeni od učestalih podrhtavanja tla, pojavila se upravo kompanija Vermilion koja je počela operirati i u Moslavini te na Baniji. Naftaška priča da frakturiranje može izazvati samo minorne površinske tremore na sjeveroistoku Nizozemske više ne prolazi.

Veliki broj manjih tako induciranih potresa zacijelo također može dovesti do nečega nepredvidivog ili bar nepredviđenog. Do sličnog je zaključka morala doći i Europska komisija kad je prije nekoliko godina eksplicitno ustvrdila kako postoji očita veza između eksploatacije plina i niza potresa u Nizozemskoj, inače ranije seizmički veoma pasivnoj. Tamo je u najmanju ruku ustanovljeno da se o toj vezi zna premalo da bi se moglo govoriti o iole prihvatljivoj sigurnosti pri frakturiranju, pa su eksploatacijska djelovanja najprije prorijeđena. Efekt je bio očekivan: podrhtavanja tla su također počela bivati rjeđa. A ponovno napominjemo da ovdje ne iznosimo sve ostale prigovore na frakturiranje koji se u pravilu navode prije potresa, npr. zagađenje podzemnih te izvorskih voda u površinskim slojevima tla. Kad se ima posla s naftnom i plinskom industrijom, ne smije se smetnuti s uma da je klasična energetika još uvijek globalno najmoćnija ekonomska grana, uz financijsku industriju.

Općenito, naftašima se ne može tek tako vjerovati, jer su i sami određeni pregolemim interesima oko kojih se vrti njihovo poslovanje. Prije par desetljeća su tako predlagali i tobože pouzdan način pohranjivanja smeća svih vrsta u napuštene bušotine, a onda je jedan profesor fizikalne kemije sa Sveučilišta u Zagrebu dokazao – srećom, u izravnom prijenosu Hrvatske televizije – da nemaju pojma o čemu govore. Prije svega o mogućnostima vertikalnih migracija tvari iz dubokog podzemlja i njihovu utjecaju na prirodu.

Realno, vjerojatnost da su posve neprimijećena i prešućena obimnija frakturiranja izazvala potrese na Baniji i kod Zagreba ipak nije velika. Pritom svejedno ne treba samo odmahivati rukom na usplahirenost onih koji u takvu umirujuću pretpostavku ni za živu glavu ne vjeruju, nego treba nekako preduprijediti buduće eventualne katastrofe. U protivnom će nam, umjesto naftaša, lekcije dijeliti jednako lažni proroci desnice, a bome i uvoditi političke redukcije uslijed razbuktale panike.

No zaokreta nema bez demokratizacije ekonomskih procesa, među koje spada i eksploatacija rudnih vrijednosti. Ako već ne prije recentnih potresa, sad je definitivno vrijeme da civilno-aktivistički i znanstveni krugovi zatraže podrobniji uvid u taj sektor. Ili se barem prestanimo stalno iščuđavati oko toga zašto nam se stalno i u svemu nesmiljeno izmiče tlo pod nogama. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Vera Čejkovska

PIŠE Sinan Gudžević

O zemljotresima je Vera znala sve što se može znati. Jer je bila i seizmolog, dugogodišnji istraživač pa upravitelj Seizmološke opservatorije Prirodno-matematičkog fakulteta u Skoplju. A Vera je i dijete Skoplja, imala je devet godina kad ga je porušio potres

OVO zemljotresno vrijeme čini da jako mislim na VERU ČEJKOVSKU. Zvao sam je Žena zemljotres. Oni koji ne znaju, evo da čuju: Vera Čejkovska je bila makedonska spisateljica, pjesnikinja i pripovjedačica. Bila je i više od toga, više u nastavku. Umrla je 19. novembra 2018, u Skoplju, od raka. Kad smo se, aprila 2018, posljednji put vidjeli u Skoplju, Vera Čejkovska je, po dogovoru, došla na Trg Makedonija. Nakon što smo se pozdravili, prvo što mi je rekla bilo je da je na tom trgu bio epicentar jednoga od brojnih skopskih zemljotresa, i da joj se jedan prijatelj bio našao baš tu kad se tlo zatreslo. Pa smo se sjetili vica o Crnogorcu koji priča kako je doživio zemljotres: 'Evo ja stojim oće, a oće (i pokazuje prstom ispred sebe) – epicentar!' Dok smo išli prema Staroj čaršiji, barem smo pet puta ponovili: oće ja, oće epicentar!

Ručali smo u Staroj čaršiji, i najviše razgovarali o skopskoj seizmičkoj senzibilnosti. Ja sam postavljao pitanja, a Vera je odgovarala. Za četrdeset godina poznanstva, po prvi put smo razgovarali više o nečemu što nije poezija. O zemljotresima je znala sve što se može znati. Jer je Vera bila i seizmolog, dugogodišnji istraživač pa upravitelj Seizmološke opservatorije Prirodno-matematičkog fakulteta u Skoplju. Objavila je više relevantnih radova o potresima. A Vera je i dijete Skoplja, imala je devet godina kad je Skoplje porušio potres. Pričala mi je da je bila na raspustu u Kavadarcima, u kući svoje majke, kad je zatutnjalo, kuća se jako tresla, a Kavadarci su pravom linijom osamdesetak kilometara od epicentra.

Vera je studirala primijenjenu fiziku u Skoplju, postdiplomske studije završila je u Zagrebu, na Geofizičkom zavodu 'Andrija Mohorovičić' pri Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. U Zagrebu će magistrirati, njen magistarski rad s naslovom 'Osnove metode i modeli žarišta tektonskog potresa: metode određivanja mehanizma žarišta potresa-rasjeda' čuva se u zbirci doktorata i magisterija u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci. Doktorat iz fizike će steći na Prirodno-matematičkom fakultetu u Skoplju.

Njeno studiranje fizike zaslužuje da se ukratko opiše. Pričala mi je, davno još, kako se 'četvoroumila' između filozofije, književnosti, engleskog jezika i fizike, pa se odlučila za fiziku, 'jer se sva priroda zasniva na fizici'. Nakon prve godine studija, dobivši odgovarajuću republičku stipendiju za studiranje u inostranstvu, na sugestiju oba roditelja, PENKE, rođene TASOVA i MIHAILA Čejkova, odlučuje da ide u Moskvu na Universitet imjeni Lomonosova! Ondje joj priznaju položene ispite i određuju da mora polagati 'razliku', tj. predmete koje nije imala u Skoplju. Strašna promjena klime čini da nakon mjesec dana dobije tešku upalu pluća, pa taman kad se oporavi, ova joj se vrati. Zaostatak u nastavi biva sve veći, te Vera, u međuvremenu oporavljena od bolesti, odlučuje da prekine i sa studijem i sa fizikom, i da se vrati u Skoplje. Ali je kulturni ataše jugoslavenske ambasade ubijedi da ostane u Moskvi, a da fakultet može izabrati drugi. I Vera Čejkovska, Žena zemljotres, upisuje se na čuveni Sveruski državni institut za kinematografiju, odsjek scenario. Na prijemnom ispitu je pisala o DOSTOJEVSKOM i TARKOVSKOM, i položila! A Tarkovski je bio zabranjeno ime u tadašnjem SSSR-u. Priču o tom prijemnom sam slušao od Vere jednom u Zagrebu za vrijeme Goranova proljeća, a kasnije je to uzbudljivo polaganje opisala u autobiografskoj knjizi 'Čejka i Čajka". Krene, dakle, Čejkovska s posjećivanjem nastave, no se opet razboli, opet upala pluća. Nema druge odluke do odluke da se vrati u Skoplje.

Vera Čejkovska na novoj željezničkoj stanici u Skoplju, oktobra 1987. Foto: Bernhard Widdner. Album Filipa van der Fliera-Čejkova

Roditelji je dočekaju tužno-sretno: oboje su bili sovjetofili, još od 1934. kad je Komunistička partija SSSR-a priznala makedonsku naciju i jezik. Otac će tu ljubav platiti skupo, od 1949. do 1953. bit će zatočenik po raznim zatvorima, na kraju i na Golom otoku. Bio je u zatvoru u Beogradu kad mu se rodila prva kćerka, odande je tražio da joj dadu ime STALINKA, i dali su joj. Vera se rodila godinu dana po očevu povratku. I taka natamu.

U restoranu, dakle, pitam Veru kakva je to ćud te naše majčice Zemlje, kad tako podivlja da sruši i ubija na sebi i po sebi. A Vera, kao da mi čita iz PLINIJA STARIJEGA, kaže da je Zemlja ljudima ono što je bogovima Nebo. Ona nas hrani svojim plodovima, i kad nas se cijela Priroda odrekne, prima nas u sebe. Zemlja je svakako neko božansko biće, ima svoju vatrenu utrobu, u njoj ima svoje hernije, prolapse, svoje čireve, svoje ciste i svoje tumore. Ima i spletove crijeva Zemlja, koji se ne mogu riješiti drukčije nego rezom. Ona nama ljudima daje ljekovito bilje, ali svoje boljke liječi sama. Te lijekove mi ne možemo uvijek dokučiti, ali vidimo njihova neželjena djelovanja.

Dobro, Veročka, a gdje si ti to čitala Plinija? Ja počela još u Moskvi, pa poslije i ovdje, i na ruskom i na engleskom. Plinije je moj geolog, a i moj seizmolog. I biolog i taka natamu. Znaš kako on s ljubavlju piše o otrovima koje Zemlja proizvodi da pomogne ljudima koji hoće da umru bez muke. A piše i o mnogo čemu što ljudima daje za njihovu dobrobit, a ljudi to iskoriste kao otrov protiv drugih, na primjer gvožđe od kojega prave oružje.

Zemlja ima svoje muke, ima i svoju melanholiju i svoju depresiju, i svoju huju. Jedanput me je naš prijatelj BORO, u društvu svoje ZORICE i MILKA, znaš Milka, u Zagrebu, pitao bi li se neka seizmička teorija mogla primijeniti na političke potrese u Jugoslaviji. To je bilo 1991, na dan kad je JNA tenkovima ušla u Sloveniju. Rekla sam da se može primijeniti. Bilo kojoj čvrstoj sredini svojstven je nastanak malih pukotina. One su ili otvorene, ili imaju pripijena tzv. krilca. Te otvorene su pore, a one sa pripijenim krilcima su pritajene prijetnje za neprekinutost sredine.

Ako se naprezanja povećavaju, male pukotine mogu otvoriti svoja krilca i zatvoriti pukotine. Dakle, pore mogu da se izliječe, a prijetnje da se ostvare i razjape se kao otvorene rane. Ako se naprezanja umnože, a pojave se i druga na drugim mjestima, onda se veliki broj njih može spojiti što daje ogromnu pukotinu, lom čvrste sredine. Ovaj može izgledati kao golemi hirurški rez, ako ima pripijena krilca ili kao sablasna rana, ako su ta krilca otvorena! Ako se spajanje malih pukotina odvija brzinom koja raste, javljaju se potresi, čuju se tutnjevi iz utrobe Zemlje... Boro je na to rekao, eto sve se poklapa. Eto, nešto o tome sam zapisala i u priči 'Juga'.

Veru Čejkovsku sam upoznao na Struškim večerima poezije, krajem avgusta 1978. Imala je objavljenu knjigu stihova 'Čovek i vrata', dvije godine ranije je dobila i nagradu Mlada Struga. Na pozornici je čitala nekoliko pjesama, a meni su ostali u sjećanju pjesma *Свеќа* (*Svijeća*) i Verin glas dok je čita:

Несебично
Незабележано
Пожртвовано
Гори

Што подолго
Светлина
Помалку ја има
И на крајот
Тивко
Мирно
Ишчезнува

Ние
Се разбира
Бесчувствено
Купуваме
Нова
Свеќа

***

Nesebično
Neprimjetno
Požrtvovano
Gori

Što duže joj svjetlost
Traje
To nje manje ima
I na kraju
Tiho
Mirno
Iščezava

Mi
Razumije se
Bešćutno
Kupujemo
Novu
Svijeću

I Vera, Žena zemljotres, ugasila se tiho, kao svijeća. Tri mjeseca prije smrti, poslala mi je poruku: 'Počela sam da se kupam u vodama naše LILJANE DIRJAN.' A Liljana Dirjan je od iste boljke preminula godinu prije. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Inicijativa #Nisam tražila prikupila je tisuće svjedočanstava žena o nekom obliku seksualnog nasilja

PIŠE Mašenjka Bačić

Nisu tražile

Aleksandar Maršavelski smatra da bi za kazneni progon spolnog uznemiravanja trebalo propisati da se više ne traži prijedlog žrtve, već da se on poduzima po službenoj dužnosti. I iz ureda pravobraniteljice kažu da zakonodavni okvir u praksi ne funkcionira kako bi trebao

Da, vidjeli smo vrtirepku, jadna nije dobila što je zamislila pa onda u napad – jedan je od gnjusnih komentara upućen policajkama koje su prijavile u ponedjeljak smijenjenog načelnika granične postaje Gruda MATKA KLARIĆA jer je, između ostalog, seksualno uznemiravao kolegice. Unatoč nepravomoćnoj odluci MUP-ovog disciplinskog suda u Splitu, Klarić i dalje uživa potporu dijela lokalnih čelnika, medija i javnosti okupljene u Facebook-grupu podrške, odakle i potječe komentar s početka teksta. Premda je prijavljen još prošle godine, disciplinski postupak protiv Klarića okončan je na prvom stupnju tek početkom ovog tjedna, u jeku razbuktavanja inicijative #Nisam tražila, hrvatske inačice pokreta #MeToo.

Facebook-stranica koja je pokrenuta nakon što je glumica MILENA RADULOVIĆ optužila poznatog beogradskog profesora MIROSLAVA ALEKSIĆA za silovanje prikupila je tisuće svjedočanstava žena koje su doživjele seksualno nasilje u rasponu od uznemiravanja do silovanja, a mediji već danima otkrivaju slične slučajeve u različitim institucijama. No slučaj s početka teksta pokazuje kako siguran prostor i atmosfera razumijevanja za prijavu nasilja još ne postoje te da zakonski okvir treba unaprijediti.

Vodstvo zagrebačke Akademije dramske umjetnosti, koje je odmah reagiralo pozivanjem studentica da se jave, zaprimilo je već 27 prijava. A na fakultet je u utorak stigla i policija. Povjerenstvo za pritužbe osnovano je i na Likovnoj akademiji u Zagrebu, gdje su četiri studentice medijima ispričale svoja iskustva seksualnog nasilja na tom fakultetu. I studentska pravobraniteljica zagrebačkog Filozofskog fakulteta dobila je pet prijava koje će biti predane fakultetskom povjerenstvu. Većina se odnosi na još uvijek zaposlene profesore.

— Jedna prijava se odnosi na umirovljenog profesora koji na fakultetu sada jedino mentorira doktorske radove – rekla je za Novosti NORMA TRKOVNIK, pravobraniteljica na FF-u, dodajući kako nijedan od ovih profesora do sada nije bio prijavljen. Ipak, prošle godine jedan je profesor udaljen s radnog mjesta nakon prijave za seksualno uznemiravanje.

Na Veterinarskom fakultetu devet bivših studentica podnijelo je prijavu protiv profesora s Klinike za kirurgiju, ortopediju i oftalmologiju, od čega su tri potpisane, a šest anonimnih. Profesor je udaljen s radnog mjesta i počeo je stegovni postupak. A otkriveno je da je bio prijavljivan i 2018., no ne službeno pa nije bilo osnove za daljnje postupanje.

Na stranici #Nisam tražila spominju se i Pravni fakultet u Splitu te Tekstilno-tehnološki u Zagrebu. Kontaktirali smo njihovo čelništvo da saznamo kakva je procedura za prijavu seksualnog nasilja, koliko su do sada takvih prijava imali te namjeravaju li reagirati, ali do zaključenja ovog broja nismo dobili odgovore.

No nisu samo fakulteti u pitanju. Slučaj uznemiravanja prijavila je i jedna studentica koja je radila u zagrebačkom Muzeju suvremene umjetnosti. Ona je optužila jednog od zaposlenika za 'neumjesne opaske', 'gestikulaciju' i pitanja kao što su: 'Znaš da moraš biti sa mnom dobra ako se hoćeš zaposliti u Muzeju?' Ravnateljica muzeja SNJEŽANA PINTARIĆ potvrdila nam je kako je upoznata s ispoviješću studentice te da će muzej poduzeti postupke u skladu s pravilnicima ustanove 'kako bi se što točnije utvrdile sve činjenice i okolnosti'. Dodala je kako u MSU-u do sada nije bilo prijava o seksualnom uznemiravanju.

Zato ih je bilo na HRT-u, gdje je jedna zaposlenica, potaknuta navedenim događajima, ispričala medijima kako je optužila ravnatelja poslovanja za neprimjerene razgovore i seksualne sugestije. S HRT-a su poručili kako su utvrdili da optužbe nisu točne, no kako nam je potvrdila MAJA SEVER, predsjednica Sindikata novinara Hrvatske, na javnom servisu zatražit će osnivanje nezavisnog povjerenstva.

Kad je riječ o seksualnom uznemiravanju, ono je u Hrvatskoj regulirano kao prekršajno djelo putem Zakona o suzbijanju diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti spolova te kao kazneno djelo. U Kazneni zakon je uvedeno 2011., a primjenjuje se od 2013. godine, kako nam je rekao ALEKSANDAR MARŠAVELSKI s Katedre za kazneno pravo zagrebačkog Pravnog fakulteta koji je sudjelovao u njegovoj izradi. Kao prekršajno djelo, seksualno uznemiravanje se kažnjava s pet tisuća do 40 tisuća kuna te je dovoljno da se dokažu cilj i radnja povrede dostojanstva. No u slučaju kaznenog djela mora nastupiti jedna od posljedica – strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

— Zbog toga je razlika kod kaznenog djela vidljiva i u odnosu na propisanu sankciju pa sud u slučaju kaznenog djela spolnog uznemiravanja može izreći kaznu zatvora do dvije godine – objasnio nam je Maršavelski.

Broj prijava seksualnog uznemiravanja posljednjih godina raste, o čemu svjedoče i službene statistike. Kad je riječ o kaznenim djelima spolnog uznemiravanja, u 2017. bilo je 26 slučajeva, godinu poslije 49, a u 2019. godini 59 slučajeva. Iz ureda pravobraniteljice također kažu da im raste broj pritužbi, da su sve podnijele žene te da je sve više onih koje su anonimne ili posredničke.

— Činjenica da raste broj anonimnih pritužbi ukazuje na to da zakonodavni okvir, učinkovitost zaštite žrtava i mehanizmi sankcioniranja ovog protupravnog ponašanja u praksi ne funkcioniraju kako bi trebali, što djeluje demotivirajuće na žrtve koje se teško odlučuju na prijavu, a kad se ipak odluče, onda u sve većem broju slučajeva traže i zaštitu svog identiteta, odnosno anonimnost kod postupanja – rekla nam je VIŠNJA LJUBIČIĆ, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Maršavelski smatra kako se prvi problem zakonodavnog okvira odnosi na neusuglašenost kaznene politike kod prekršaja i kaznenih djela.

— Kod kaznenih djela se u velikoj većini slučajeva izriču uvjetne osude, zbog čega je prekršajna odgovornost, gdje se kazna u slučajevima spolnog uznemiravanja sastoji u plaćanju više tisuća kuna, često teža po počinitelja od kaznene odgovornosti – rekao nam je i dodao kako smatra da bi u budućim izmjenama trebalo propisati da se uz uvjetnu osudu izriču posebne obveze kao što su naknada štete žrtvi, uplata određenog iznosa humanitarnim organizacijama ili udrugama koje pružaju podršku žrtvama spolnog nasilja i sl.

Osim toga, Maršavelski smatra da bi za kazneni progon spolnog uznemiravanja trebalo propisati da se više ne traži prijedlog žrtve, već da se on poduzima po službenoj dužnosti.

— U praksi smo uočili da se tu javljaju problemi zbog čega su na kraju neki ozbiljni slučajevi koji su uključivali više žrtava pali u vodu – kazao je Maršavelski i podsjetio na slučaj BERNARDA JAKELIĆA, bivšeg zamjenika glavnog direktora Hrvatske udruge poslodavaca (HUP), protiv kojeg je bila podnesena kaznena prijava da je spolno uznemiravao 17 zaposlenica HUP-a.

— Zbog zakonske odredbe da se za kazneno djelo spolnog uznemiravanja prijedlog za progon mora podnijeti tri mjeseca od događaja, žrtve su zakasnile s podnošenjem tog prijedloga. U takvim situacijama često nije problem u samom zakonu, nego u primjeni. Ponekad dolazi do propusta da nakon kaznene prijave sa žrtvama ni nakon tri mjeseca nitko nije obavio ni obavijesne razgovore u kojima bi ih se poučilo o pravima koje imaju, uključujući da podnesu prijedlog za kazneni progon. Drugim riječima, naprosto je netko stavio spis u ladicu i čekao da prođe zakonski rok. Ako su pak žrtve same podnijele tu kaznenu prijavu, onda se takva prijava automatski imala smatrati ujedno i prijedlogom za kazneni progon. Kad se pojavljuju ovakve situacije nakaradne prakse, najbrže rješenje problema je da idemo u izmjenu zakona – rekao je Maršavelski.

Po njemu, brza rješenja nisu dugoročno dobra jer onda praktičari očekuju da se svaki detalj propiše u zakonu, u protivnom će smatrati da određena situacija nije obuhvaćena propisom.

— Bilo bi bolje više ulagati u edukacije u pravosuđu u kojima bi se policiju, državne odvjetnike i suce uputilo na odgovarajuću primjenu zakona – zaključio je Maršavelski.

No ne treba educirati samo njih, nego bi i cijeli obrazovni sustav od najranijih dana trebao dječake i djevojčice odgajati tako da hajka koju su hrabre policajke s početka teksta doživjele bude nezamisliva. ■

Vodstvo zagrebačkog ADU-a adekvatno je reagiralo i do sada su zaprimili 27 prijava (Foto: Matija Habljak/ PIXSELL)

Mira Furlan (1955. – 2021.)

PIŠE Bojan Munjin

Heroina u teatru i životu

Svi koji su poznavali Miru Furlan znaju da je bila odlučna, istinoljubiva i neustrašiva, u isto vrijeme do bola senzibilna i osjetljiva. I dobro i loše prolazilo je kroz nju punom snagom, a ona se držala kao mornar koji želi ustrajati i na najgoroj buri

Mira Furlan i Milena Dravić na snimanju serije 'Putovanje u Vučjak' (Foto: Arhiva/PIXSELL)

GLEDAM u zvijezde. Vedra je noć i Mliječni put se čini tako blizu. Tamo idem uskoro. 'Svi smo mi materija iz zvijezda.' Nije to tako loše. Ne plašim se. U međuvremenu, dopustite da sklopim oči i osjetim ljepotu oko mene. I da udahnem, ispod tamnog neba punog zvijezda. Udahnem. Izdahnem. To je sve – ovo je posljednja poruka objavljena na Twitteru glumice MIRE FURLAN. U crnom kvadratu stoji datum rođenja i smrti: 7. 9. 1955. – 20. 1. 2021.

Umrla je od posljedica zaraze virusom Zapadnog Nila, koji joj je prenio neki komarac u njenom vrtu u Los Angelesu, u kojem je neprestano prebivala, štiteći se od svjetske epidemije Covida–19. Zašto se baš to, tako bizarno i smrtonosno, moralo dogoditi? Još prije pola godine dolazila je iz Amerike da bi igrala u riječkoj predstavi 'Vježbanje života – drugi put', pisala je kolumne, davala intervjue. Što nam to u ovom strašnom vremenu poručuju zvijezde? Zašto je i Mira morala otići? Ako se za nekoga kaže da je u isto vrijeme bio i krhak i jak, to vjerojatno djeluje kao fraza, ali svi koji su poznavali Miru Furlan znaju da je ona bila sačinjena baš od takvog materijala: odlučna, istinoljubiva i neustrašiva, a u isto vrijeme do bola senzibilna i osjetljiva. I dobro i loše prolazilo je kroz nju punom snagom, a ona se držala do krajnjih granica, kao mornar koji trpi svaku nevolju i želi ustrajati i na najgoroj buri. Takva je bila i u kazalištu i u životu: do kraja i preko njega. Postoji također i neko opće mjesto kako je Mira Furlan bila *femme fatale* i seks-simbol jugoslavenskog filma iz 1980-ih, ali to u dobroj mjeri nije tako. Kao glumica u očima je uvijek imala nešto izazovno, divlje i erotično, ali filmovi u kojima je najviše sjala, 'Štefica Cvek u raljama u života', 'Otac na službenom putu', 'Za sreću je potrebno troje', 'Lepota poroka' (Zlatna Arena za glavnu žensku ulogu), 'Stela', prava su umjetnost. Ono što je primarno jest da je kazalište bio Mirin pravi dom, a pozornica njeno prirodno okruženje. Toliko puta hvaljen 'Dundo Maroje' sada je ostao i bez Pometa i bez Petrunjele – u nepuna dva mjeseca otišli su i MUSTAFA NADAREVIĆ i Mira Furlan. Sjećamo se također briljantnih uloga ove glumice, prvakinje zagrebačkog HNK-a, u predstavama 'Mizantrop', 'Šteta što je kurva', 'Mjesec dana na selu', 'Vučjak', 'Helena' (Splitsko ljeto), 'Grisonova banda' (RANS Moša Pijade) i mnogim drugim. Mira Furlan je zaista bila prava heroina jugoslavenskog i hrvatskog teatra.

ŠTO je na primjer mogla učiniti ova nevjerojatno talentirana glumica početkom 1991., kada se još uvijek pokušavalo spasiti mir, a ne krenuti u rat, nego da prihvati poziv renomiranog Jugoslovenskog dramskog pozorišta iz Beograda da igra u predstavi 'Pozorišne iluzije', u režiji velikog SLOBODANA UNKOVSKOG i uz prvorazredne glumce, za kojima luduje publika i u Hrvatskoj, nekad i sad? Otišla je onamo baviti se, bez sumnje, svojim poslom, glumom, a ne politikom. Zar ne jurcaju danas glumci ovamo i onamo, snimajući TV serije i glumeći u raznim gradovima i u raznim teatrima? U Beogradu je studirao i njen suprug, redatelj GORAN GAJIĆ, rođeni Zagrepčanin, čovjek kojeg je Mira voljela i odabrala za cijeli život. Predstava 'Pozorišne iluzije' bila je nemogući spoj poetike francuskog klasicizma 17. stoljeća, iz pera PIERREA CORNEILLEA, i užasne jugoslavenske stvarnosti: na pozornicu bajkovite scenografije odjednom su nahrupili reski zvukovi tenkova koji su se spremali da za nekoliko tjedana krenu u rat i žamor sa sve uzrujanijih gradskih ulica, a premijerna publika nije mogla vjerovati da tako angažiranoj izvedbi upravo prisustvuje. Na kraju, sva ta magična scenografija odletjela je u nebo, a glumci, s čijih lica je oljuštena šminka, ostali su na goloj pozornici, tupo gledajući u publiku i užas koji upravo stiže. Zbog te uloge, čovjeka kojega je voljela i tog grada čiji su stanovnici i posebno umjetnici pokazali ogroman kapacitet antiratnog djelovanja početkom 1990-ih, Mira Furlan je teško kažnjena i izgnana iz rodnog Zagreba i vlastite sredine. U Beograd je otišla radi naloga profesije, a u Ameriku se uskoro iselila kako bi obranila sebe. Taj egzil će joj slomiti srce i obilježiti je do kraja života, s čime se morala nositi kako je znala i umjela.

U prvo vrijeme, Mira Furlan i Goran Gajić u Americi su prihvaćali svakakve poslove kako bi preživjeli: ona je jedno vrijeme radila kao konobarica, a on kao fizički radnik. Iz Zagreba će joj stići samo jedno pismo, od glumca Đorđa RAPAJIĆA, koji joj se obraća toplinom kolege i prijatelja. S obzirom na to da su drugdje vladali ledeni muk i otrovna mržnja, Mira se javnim pismom obratila svojim sugrađanima: 'Ja u svakom slučaju mislim, znam i osjećam da je moja dužnost, dužnost naše profesije da gradi mostove. Da ne odustaje od suradnje i zajedništva. Profesionalnog. Ljudskog. I onda kada je najužasnije, kao što je to sada, trebalo bi inzistirati, do zadnjeg daha, na uspostavljanju i održavanju veza između ljudi. To je ulog za budućnost...' Danas, kada se ti mostovi ipak grade, nespretno, manje ili više iskreno, ali se grade, tko je bio više u pravu, Mira Furlan koja je u najgore vrijeme inzistirala na mostovima ili oni, sa svake strane Drine, koji bi ih i danas rušili? 'Mi smo veterani raspada', jednom je rekla Mira, koja je puno puta u svojim kolumnama, od Ferala do najnovijih eseja, savršeno opisala tu kancerogenu rupu društva kroz koju su prošli i zagušljivi nacionalizam i musava politika i prostački i nezajažljivi tajkuni, konačno i kazalište koje je u međuvremenu izgubilo auru i sjaj. Bez obzira na kasniju američku karijeru, slavne serije ('Babilon 5', 'Izgubljeni') i povremene predstave *nakon svega* u Hrvatskoj, osamljenost je bila njena sudbina.

Sudbina Mire Furlan zauvijek će ostati kao tamna mrlja na savjesti hrvatske kulture – kaže redatelj Rajko Grlić

— U općoj poplavi ljubavi prema Miri, koja se tako naglo dogodila nakon njene smrti, ružno je prizivati neugodnu prošlost, ali to se ne može izbjeći. Jednostavno treba reći da će njena sudbina zauvijek ostati kao tamna mrlja na savjesti hrvatske kulture. Ne samo da su je izbacili iz HNK-a, njenog matičnog teatra, nego u ovih trideset godina niti jedan hrvatski ministar ili ministrica kulture nije našao za shodno da joj se ispriča za nacionalistički pogrom koji je doživjela 1990-ih i da je pozove nazad, u njenu matičnu sredinu, u Zagreb, u njen HNK – kaže za Novosti redatelj RAJKO GRLIĆ.

Glumica Mira Furlan bila je neizbrisivi dio jednog boljeg vremena i jednog raspjevanijeg i veselijeg Zagreba, u kojem su kafići Kavkaz, Zvečka i Blato bile oaze razbarušenih umjetnika i ludih kreativaca svih vrsta, među kojima nije postojalo pitanje tko je Hrvat, Srbin, Slovenac, Bosanac ili Makedonac, kada je u Kulušiću svirao bend Le Cinema, u kojem su osim nje nastupali, između ostalih, PIKO STANČIĆ, DAVOR SLAMNIG i VLADA DIVLJAN. Tada su svi oni bili braća, a ne samo ljudi različitih etnija i kultura.

Iz djetinjstva Mire Furlan, čije su sve bake i djedovi bili različitih nacionalnosti, postoji anegdota koje se u svom nekrologu sjetila beogradska dramatičarka BILJANA SRBLJANOVIĆ. Osmogodišnja Mira pitala je oca: 'Što smo mi? Da li smo mi Talijani?' Otac je odgovorio: 'Zavisi s koje strane se gleda.' U teatru Mira Furlan je bila zagrebačka MIRA STUPICA; u životu ona je bila Antigona hrvatske stvarnosti. Bila je stvorena za ljubav, a ne za mržnju, i to joj nikada nije bilo oprošteno. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

Snimatelj i fotograf, redatelj i profesor na zagrebačkoj ADU u povodu izložbe 'Fotokemika'

RAZGOVARAO **Davor Konjikušić**
FOTO **Mario Majcan**

SILVESTAR KOLBAS

U praznoj Fotokemici reagirao sam intuitivno

U Fotokemiku sam ušao neposredno nakon što su iz njenih prostora iznesene proizvodne linije i strojevi, tako da sam svjedočio tragovima života, odnosno proizvodnog procesa. Prazni zidovi imali su ne samo svoju likovnost, već i dublju značenjsku razinu

SNIMATELJ i fotograf, redatelj i profesor na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti SILVESTAR KOLBAS prihvatio se važne i velike teme – nekadašnje tvornice Fotokemika. Obradio ju je izložbom koju je trenutno moguće vidjeti u Tehničkom muzeju Nikola Tesla, a potom na posebnoj izložbi u Galeriji Prica POU Samobor. Ekstenzivnost ovog rada prikazuje dugotrajni proces koji uključuje stvaranje novih radova koristeći stare Fotokemikine filmove, prikupljanje i spašavanje tvorničkog materijala te arhivsko i terensko istraživanje.

Nekadašnja jugoslavenska tvornica visokokvalitetnih fotografskih, rendgenskih i drugih filmova nastala je davne 1946. spajanjem poduzeća Foto i Ozacel. U zlatnom periodu zapošljavala je i do 2000 radnika, početkom rata 1991. godine njih 802, da bi jedanaest godina kasnije svi bili otpušteni. Nekretnine i zemljište u Hondlovoj, kao i poslovni prostori u Beogradu i Skoplju i odmaralište na Silbi rasprodani su, a zemljište u Samoboru, na kojem se danas u nekadašnjoj upravnoj zgradi nalazi krematorij za kućne ljubimce, privatizirano je. Prema jednoj od procjena iz 1992. vrijednost nekretnina iznosila je 11 256 667, a opreme oko dva milijuna tadašnjih njemačkih maraka, o čemu su Novosti pisale 2014. Zadnji vlasnik tvornice je samoborski poduzetnik i vlasnik Samoborke Želimir KODRIĆ.

Tema vašeg rada 'Fotokemika', osim priče o nekadašnjoj tvornici, dotiče se i raznih drugih problema poput promjena u fotografskoj industriji, privatizacije, ali i vas kao fotografa. Što biste od svega toga izdvojili kao posebno važno?

Kod ovog rada najzanimljiviji mi je bio fenomen propadanja jer entropija uvijek ima potencijala da bude umjetnički zanimljiva. Likovni umjetnici, ali i fotografi amateri, temu propadanja koriste kao svoju temu. Smatram da je za ovaj rad posebno važno da sam u Fotokemiku ušao neposredno nakon što su iz njenih prostora iznesene proizvodne linije i strojevi, tako da sam svjedočio tragovima života, odnosno proizvodnog procesa. Sve me je to pozivalo da počnem istraživati i rekonstruirati što se dešavalo unutar same zgrade. Zanimalo me gdje se što proizvodilo, gdje su stajali radnici. U svemu tome, koliko god to pretenciozno zvučalo, bilo je i neke mistike.

Kako vas je ta mistika potaknula da nastavite s umjetničkim istraživanjem?

Prazni zidovi imali su ne samo svoju likovnost, već i dublju značenjsku razinu. Reagirao sam odmah intuitivno, počeo sam fotografirati na što je moguće raznovrsnije načine, da bih nakon nekog vremena osvijestio da je to što fotografiram rodno mjesto dijela negativ-filmova koje sam koristio. Tada sam se odlučio da u ovom radu koristim Fotokemikin *Efke* film čije su role zbog svoje starosti ili različitih vanjskih utjecaja

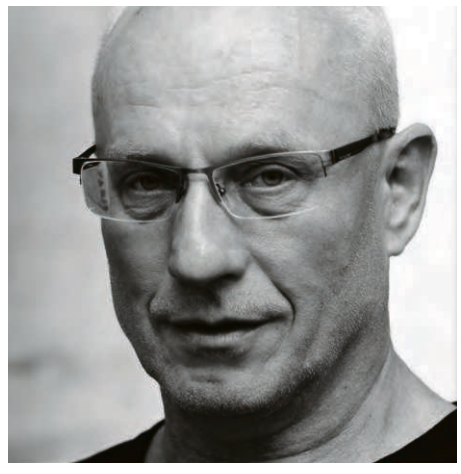

proizvodile greške u fotografskoj reprodukciji. Upravo te greške danas razumijem kao svjedočanstvo prolaza vremena na jedan specifičan način. Nešto što inače smatramo problemom u fotografiji ovdje je postalo njen gradivni element. Riječ je o specifičnom prolasku vremena, ali čijem?

Je li riječ o vremenu koje se odnosi na Fotokemiku ili na vas kao fotografa?

Rekao bi da je riječ i o jednom i o drugom, tako da u ovom radu prepoznajem i osobnu dimenziju. *Efke* filmove, koji se danas ne mogu kupiti, nabavljao sam od prijatelja, a u jednom mračnom tvorničkom kutku pronašao sam rolnu fotografskog papira. Godinama kasnije uspio sam pronaći fotografski laboratorij koji sve to može razviti i zato moram spomenuti ICU MAJDAKA, čovjeka bez kojeg sve to ne bi bilo moguće. Dakle, ovaj rad je proces u kojem sam iz koraka u korak shvaćao koje su mi stvari važne.

Iz izložbe ste izostavili povijesno-društveni kontekst same tvornice – zašto?

Prvobitna namjera bila je da se napravi klasični narativni dokumentarac, odnosno ekspozicijski dokumentarni film u kojem bismo osvijetlili cjelokupnu temu tvornice Fotokemika. Kako je to napravio netko drugi, odustali smo od te ideje. Umjetničko istraživanje koje bi imalo i neku znanstvenu crtu možda bi zahtijevalo i neku drugu vrstu pristupa. Ali osobno me najviše zanimao umjetnički i interpretativni aspekt jer je ova priča dijelom povezana sa zamršenim tokovima hrvatske privatizacije. Razgovarao sam s ljudima o tome i vidio sam da postoje mračni prostori koji nadilaze moje sposobnosti, ali čak i interese. Star sam čovjek, vidio sam svega i previše, i pitao sam se što bih dobio s bavljenjem ovom temom kroz takav pristup. Svi znamo da je industrija propala, da su radnici otpušteni i da su njihovi životi u nekim aspektima promašeni ili nerealizirani. Direktno stavljanje soli na tu ranu bilo mi je besmisleno, ali sam zapravo želio doći do ljudi sa svojom pričom o Fotokemici. S druge strane, namjeravam napraviti eksperimentalni film sa svojim fotografijama, a u pozadini bih dao glas radnicima. Dakle, postoji još jedna prilika u kojoj namjeravam dodatno osvijetliti i socijalnu komponentu.

Zanimljiv je vaš način rada gdje, kao i u slučaju filma 'Kino Crvena zvijezda', odlazite u napušteni prostor i počinjete graditi priču. Ova o tvornici Fotokemika mogla se, recimo, iskoristiti za stvaranje arhiva koji bi se pretvorio u muzej, no ispada da institucije uopće ne zanima naša kulturna baština.

Prije nekoliko godina u Nizozemskoj sam vidio muzej u jednoj od vjetrenjača koja se koristila za mljevenje boje. Bilo je to u vrijeme njihove kolonijalne ekspanzije, a proizvod se rabio za slikarske boje. Tada sam shvatio da bi se u nekom uređenijem sustavu, u kojem pojam javnog dobra još uvijek postoji i u dobrom smislu shvaćeno njegovanje tradicije, od Fotokemike napravio odličan mali muzej ili memorijalni centar. U putevima naše privatizacije to nije bilo moguće, a i danas prednjači to da je privatni, pojedinačni interes snažniji od javnog interesa. Ne mislim nikoga prozivati, kao na primjer čovjeka koji je kupio Fotokemiku, već govorim o općoj klimi. Institucije su kod nas velikim dijelom anakrone i ponekad same sebi svrha. Čak i kada nisu, mehanizmi kojima raspolažu i to kako se organiziraju nisu dovoljni. Dakle da, bilo bi optimalno da se vrati povjerenje u institucije. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1102, petak, 29. siječnja 2021.

TV RAŠETANJE

Made in Germany

PIŠE Boris Rašeta

Nemačka medicina je najbolja na svetu, govorio je Bata Stojković u 'Ko to tamo peva', a danas slično možemo reći za njemačku kinematografiju. Christian Petzold, Florian Henckel von Donnersmarck, Oliver Hirschbiegel i Max Färberböck dostojni su nasljednici Fassbindera, Von Trotte, Wendersa i Herzoga

Djelo bez autora, Cinemax, 19. siječnja, 20:30

Nemačka medicina je najbolja na svetu – govorio je BATA STOJKOVIĆ u 'Ko to tamo peva', a mi danas možemo reći kako njemačka kinematografija sigurno spada među najkvalitetnije na planetu. CHRISTIAN PETZOLD, FLORIAN HENCKEL VON DONNERSMARCK, OLIVER HIRSCHBIEGEL i MAX FÄRBERBÖCK dostojni su nasljednici FASSBINDERA, SCHLÖNDORFFA, VON TROTTE, WENDERSA i HERZOGA, dok su glumci njemačkog govornog područja, pokojni, prerano umrli ULRICH MÜHE, NINA HOSS, PETER KURTH, SEBASTIAN KOCH, TIL SCHWEIGER, CHRISTOPH WALTZ, BRUNO GANZ, THOMAS THIEME... ravni suvremenim holivudskim zvijezdama ili bolji od njih. Želite li uživati u dobrom filmu, pogledati kako se ozbiljan narod odnosi prema traumama iz prošlosti i sadašnjosti ili jednostavno prekratiti vrijeme, teško ćete pogriješiti s proizvodima *Made in Germany*. Njemačka više nije prevelika za Europu, premala za svijet, jedna kulturna nacija vratila se sebi.

Film 'Djelo bez autora' priča je o nacistu koji se za vrijeme rata bavi eugenikom, sterilizacijom i eliminacijom 'genetski nesposobnih za normalan život', a nakon rata, stjecajem okolnosti, završi kao komunist u DDR-u, pa potom prebjeg u SR Njemačkoj. U oba slučaja drži pritajenim svoja eugenička uvjerenja (i to je ono što plaši: ako pogledamo što danas pišu anonimni građani na webu, vidimo da bi mobilizacija novih legija za takve ideje išla vrlo glatko – svijet vrvi dobrovoljnim čuvarima logora). Na koncu se bumerang vrati i u njegovu obitelj... Zanimljiva je i slika crvenoarmejca u ovom filmu (to je, nema sumnje, paradigmatski Rus – EVGENIJ VLADIMIROVIČ SIDIHIN koji glumi i u 'Jednoj ženi u Berlinu' – kao oličenje brutalne snage i nemilosrdne pravde; njemačka kinematografija očito priznaje pogrešku njemačke povijesti). Von Donnersmarck je veliki autor malog broja filmova. Svjetski poznat postao je po Oscarom nagrađenom, briljantnom 'Životu drugih', filmu o agentu Stasija u kojemu pod konac DDR-a prevlada čovjek. U Hollywoodu je potom snimio osrednji film 'Turist', s ANGELINOM JOLIE, a kad se vratio podneblju i temama koje najbolje poznaje, ovaj 2,05 metara visok njemački aristokrat (rođen 1973.) opet je napravio veliku stvar. KYLE SMITH iz 'National Reviewa' kaže da je riječ o 'kinematografskom remek-djelu' i dodaje: 'To je možda najbolji njemački film koji sam ikad vidio.' To je možda pretjerana ocjena, ali preporuka za gledanje svakako jest.

N1 Info, 22. siječnja, 10:30

Probudiš se oduševljen 'Djelom bez autora', ali domaće vijesti – jesu li to svježe vijesti ili traume iz prošlosti? – odmah ti pokvare jutro. Kao da živimo u 'tv kalendaru'! Lani četnici u Višegradu, sad ustaše u Maslenici, pa što je život, Bulajićeva 'Bitka na Neretvi'? Elem, nekakvih pet bačava slanine, odjevenih u crne uniforme, s klasičnim ustaškim obilježjima, na obljetnicu Maslenice došlo je provocirati predsjednika Zorana Milanovića, ali je ovaj mrtav hladan naredio okupljenim generalima i vojnicima povlačenje – i svi su se povukli. To je u kut stjeralo i premijera koji je baš slagao lego-kockice s djecom pa, kaže, nije odmah najbolje razumio o čemu se radi. A o čemu se radi? Radi se o tome da čim se Hrvatska proba malo izdići na razinu trenutka u kojemu živi, pa na dnevni red dođu teme poput Ive Žinića, brzine i kvalitete protupotresne obnove razrušenih područja, digitalizacije državnih usluga, povećanja konkurentnosti, razvoja zakržljale pravne države itd., ovakav polusvijet (s 'više očiju u glavi no zuba') vrati raspravu na početnu točku. Time se i cijeli kompleks socijalnih odnosa petrificira. Hrvatska propada, demografski nestaje, postaje sve nekonkurentnija, sudovanja traju desetljećima, pravosuđe isporučuje bijednu travestiju pravde i sve ide dovraga jer se bavimo onim što je Ernst Nolte nazvao 'prošlošću koja nikako da prođe' ('Vergangenheit, die nicht vergehen will'). Ove crnokošuljaše sigurno vodi neka nevidljiva ruka. Krajnji efekt njihovih performansa je bacanje u drugi plan suvremene otimačine, krađe, pljačke narodne imovine i to je danas posve jasno. 'Ustaše su', kako bi rekao Boris Buden, 'krajnja točka samodestrukcije', pri čemu nije mislio na ove performere nego na dio srednjostrujaške kulturne elite, ali nema veze, ocjena stoji. Na maslenički incident najburnije su reagirali manjinci i ljevica, a to je pogrešno – ovo je većinski problem, to je smrtonosna autoimuna bolest koju mora izliječiti onaj tko ju je i proizveo, vladajuća stranka većinskog naroda, o tome se radi.

Kiklop, HRT, 22. siječnja, 21:05

Tko god je na program, u povodu smrti MIRE FURLAN, stavio VRDOLJAKOVA 'Kiklopa' ili je jako pogriješio ili je namjerno po drugi put viktimizirao pokojnu glumicu. Pristojno bi bilo staviti 'Dunda Maroja', 'U raljama života', 'Za sreću je potrebno troje', neku od uloga u CORNEILLEU, EURIPIDU, MOLIEREU ili BRECHTU, a ne film u kojemu Mira Furlan u ulozi Enke u svakom drugom kadru leži u krevetu, gola ili dopola gola. Još jedna sramota Prisavlja, pri čemu ne znaš je li gore ako je motiv nedostatak takta ili podvala, na liniji kontinuiteta.

N1 Newsroom, 25. siječnja, 18:27

Počeli smo s poviješću, završavamo s poviješću. Bivši saborski zastupnik i kandidat za gradonačelnika Zadra MARKO VU-

Iz filma 'Djelo bez autora' Floriana Henckela von Donnersmarcka

ČETIĆ izrekao je svoje viđenje incidenta s HOS-ovcima u Zadru (GORANKO FIŽULIĆ na Telegramu ih je raskrinkao kao lažne HOS-ovce: od četvorice gostiju iz Koprivnice dvojica su toliko mladi da nisu mogli ni sudjelovati u ratu, dok druga dvojica nisu bili članovi HSP-a pa zapravo nisu imali nikakve veze s komemoracijom). Kako to da su Plenkovićevi radari zatajili, zapitao se Fižulić, a Vučetić ponudio svoj odgovor, baziran na omašci MARIJA BANOŽIĆA koji je rekao da je to bila obljetnica HDZ-a. 'To nije bio lapsus, nego govor podsvijesti', smatra Vučetić. 'HDZ smatra da hrvatska vojska i njene pobjede služe njihovim stranačkim interesima. Banožić je izrekao jednu gotovo bestijalnost – da nije potrebno vezati čovjeka uz izrečen sadržaj, nego treba promatrati onoga tko govori. Prema tome, kada govori HDZ-ovac, na to trebamo pristati kao istinu, a netko tko nije u HDZ-u, njega treba, govorom ZVONIMIRA TROSKOTA, eliminirati i procesuirati. Ministar je izrekao svu tužnu stvarnost u kojoj se Hrvatska nalazi, stvarnost zarobljenosti u kojoj se sve što se događalo događalo u funkciji ove stranke koja je zloupotrijebila Domovinski rat i njegove obljetnice. Ministar je rekao da su neki momci provocirali – a čime? Obilježjima HOS-a. Doživljavamo li mi onda obilježja HOS-a kao provokaciju ili ne isključivo se ravna prema tome kada nam neko sumnjivo tijelo u funkciji HDZ-a kaže u kojim trenucima, s kojom vještinom i preciznošću mi to trebamo doživljavati kao obilježavanje neke veličine, veličanstvenih podviga u našoj prošlosti, a kada kao provokaciju', kazao je Vučetić.

'Ovo je, u stvari, bio manifest HDZ-a. Da postoji zrelosti i da država postoji u institucijama – ustaški pozdrav ne bi imao što raditi u oslobođenoj državi. Dokle god nismo riješili ZDS, Hrvatska nije oslobođena. Ništa što ima veze s ustaštvom, ideologijom zla, ne može postojati u demokraciji i slobodi', rekao je Marko Vučetić. ■

Nun of Your Business (r: Ivana Marinić Kragić)

(2019.)

Igrana rekonstrukcija izvedena je kao foto-film

PIŠE **Damir Radić**

Život u samostanu

Dokumentarno-igrani film o dvije mlade časne sestre koje se međusobno zaljube

Na relativno nedavno održanom *online* izdanju Zagreb-Doxa nagrada publike pripala je hibridnom dokumentarno-igranom filmu znakovito igralački dvosmislenog naslova 'Nun of Your Business' splitsko-zagrebačke producentice mlađe srednje generacije, IVANE MARINIĆ KRAGIĆ, kojoj je to bio autorski dugometražni debi (osim kao producentica, film je potpisala kao redateljica, koscenaristica i snimateljica). Marinić Kragić odlučila se priču o dvije mlade časne sestre koje se međusobno zaljube ispričati dobro poznatim prosedeom koji povezuje dokumentarističku 'bazu' i igranu 'nadgradnju', to jest rekonstrukciju, ali je u tu koncepciju, čestu kod televizijskih dokumentaraca, unijela rijetko viđeni pomak u obliku tzv. foto-filma (u nas je, ako se ne varam, zadnji put zabilježen 2010. s glasovitim kratkim igranim filmom 'Onda vidim Tanju' JURJA LEROTIĆA, a u svjetskim je razmjerima svakako najpoznatiji njegov reprezent kratki igrani dragulj CHRISA MARKERA 'Nasip' iz 1962.).

Dokumentarni segment svog uratka autorica je snimila standardno, ali je igranu rekonstrukciju, dakle, izvela kao foto-film (sve scene sastoje se od niza povezanih statičnih fotografija što, sukladno digitalnom dobu, nije izvedeno izrezivanjem sličica iz kontinuiteta snimke nego tehnikom *time lapse* sekvenci fotografija), što u kontrastu sa standardnim dokumentarizmom izgleda možda još začudnije nego da je cijeli film realiziran istim postupkom. Pritom je tehnički kontrast dvaju segmenata filma povezan s intonacijskim kontrastom: standardno snimljenim dokumentarnim dijelovima dominira neutralan, 'objektivistički' ton, načelno očekivan u dokumentarnom rodu, dok su fotografske igrane rekonstrukcije zaigrane i ostavljaju isti 'nužno' humoristični dojam kao i povremena današnja oponašanja nekadašnje poetike nijemog filma. Nije to samo zbog tehnike, nego i zbog glumačko-redateljske izvedbe koja potiče znakovite poglede i ine facijalne izraze u rekonstrukciji (erotskog) života u samostanu koji u paru s načinom kadriranja podsjeća na emocionalno akcentuiranje u filmovima iz klasičnog, pa i nijemog razdoblja povijesti kinematografije, što rabljena tehnika dodatno naglašava. Kombinacijom takvih foto-filmskih prizora i standardnih komentara protagonistica u *offu*, plus standardnih dokumentarističkih snimki, stvara se ambigvitetna i ambivalentna struktura koja istovremeno potvrđuje i (dobroćudno) ironizira tematiziranu ljubavnu priču i njezin stvarnosni kontekst, dovodeći naposljetku do toga da se evidentnim upućivanjem na igrani sloj upravo kao na igru (maštu) zapravo razotkriva iluzornost shvaćanja dokumentarizma kao (nužnog) garanta autentičnosti/istinitosti. Ili, kad bismo se htjeli usko teorijski izraziti, upućuje na performativnost onog što gledamo. To, međutim, neće osporiti uvjerljivost svjedočanstava protagonistica, Dalmatinke MARITE i Slavonke FANI (u igranim dijelovima glume ih MARUŠKA ARAS i MIA ANOČIĆ VALENTIĆ), koja se, zanimljivo, dijelom poklapaju s tzv. muškim fantazijama o erotskim aktivnostima u ženskim samostanima (tajni noćni lezbijski seksualni susreti, dinamika dominacije i podčinjavanja odnosno seksualno uznemiravanje, pa i zlostavljanje mlade časne koja čezne za svojom pretpostavljenom, ali postaje plijenom druge starije i iskusnije časne koja joj se ne sviđa), a dijelom otkrivaju činjenice samostanskog života i političke prakse nadstojnica koje laicima nisu najpoznatije – izrazito demotiviranje za stvaranje bližih (prijateljskih) veza između časnih sestara, psihičko prisiljavanje na izlazak na izbore s jasnom uputom za koga treba glas(ov)ati.

Najkraće, dugometražni prvijenac Ivane Marinić Kragić uradak je koji ozbiljne teme prezentira na zabavan, ali ne zbog toga manje inteligentan i relevantan način. ■

Sally Rooney: *Normalni ljudi*

(s engleskoga prevela Patricija Horvat, Fraktura, Zagreb 2020.)

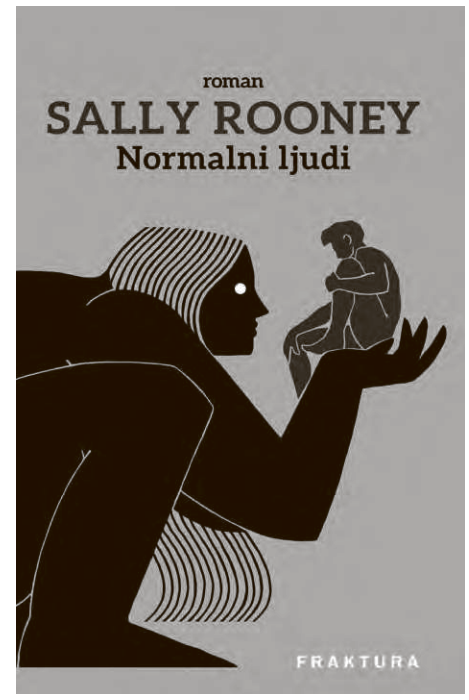

Roman fine podešenosti

PIŠE **Dragan Jurak**

Ljubav i klasna asimetrija

Ljubić koji već od prvih stranica potiče marksističko uzbuđenje

'Normalni ljudi' su ljubić koji već od prvih stranica potiče marksističko uzbuđenje. Marianne i Connell se u školi prave da se ne poznaju. Da se ne poznaju dobro. Marianne živi u bijeloj vili s kolnim prilazom. Connellova mama je čistačica. To je ono što se zna u školi. Ono što se ne zna jest da Connell dolazi autom po mamu kada čisti kod Marianne. Zvoni na vrata bijele vile, pa zajedno s Marianne čeka mamu da završi s poslom. To između Connella i Marianne stvara poseban odnos. Odnos određen malom školskom tajnom i literarno sasvim obećavajućom klasnom asimetrijom.

U debitantskom romanu 'Razgovori s prijateljima' SALLY ROONEY je svoju glavnu protagonisticu nazvala komunistkinjom: probleme koje je djevojka imala u katoličkoj irskoj školi objašnjavala je time što je ona komunistkinja. Sally Rooney (1991.) nije bila mnogo starija od svoje junakinje kada je pisala i objavila 'Razgovore s prijateljima' (2017.). Roman je pričao priču o preljubničkoj vezi između 'ekstremno mlade' 21-godišnje djevojke i oženjenog 32-godišnjeg muškarca. No nije se zbog ljubavi sasvim izgubilo glavu: u vrijeme dok su se u Irskoj još uvijek osjećale posljedice financijske krize, neke su stvari u romanu bile sasvim jasno politički definirane. Upečatljivi opisi seksa i fizičke privlačnosti imali su svoj društveni kontekst. Dok su Frances i Nick palili plahte, vani, kroz otvoren prozor, nazirao se prepoznatljiv kapitalistički svijet. Seks je bio toliko dobar da bi tijekom odnosa Frances često plakala; ali to, čini se, nije dovelo u pitanje njena komunistička uvjerenja. Ljubić bezobrazno mlade irske spisateljice postao je euroatlantska senzacija, i među kritikom i među publikom. Slijedili su 'Normalni ljudi' (2018.), a zatim serija snimljena prema njima. Reklo bi se: i prije svoje tridesete Sally Rooney je postala jednom od trenutačno najutjecajnijih književno-televizijskih osoba. 'Normalni ljudi' imaju jasno postavljen socijalni kontekst. No psihološka dinamika likova komplicira klasno postavljen odnos. Klasno marginalizirani Connell u gimnaziji je sasvim dobro socijaliziran, a privilegirana Marianne socijalno je potpuno marginalizirana. Na sveučilištu stvari će se promijeniti, Connell će se boriti za stipendiju da bi mogao pokrivati troškove, a Marianne će na stipendiju uporno gledati 'kao na pitanje osobnog osjećaja, a ne ekonomske činjenice'. Dinamiku između ljubavnika sada će većinom određivati psihološki procesi između ljubavnika i u njima. 'Oboma nam je promakla ideološka čistoća', kazat će Connell.

Ali ovo je vrlo dobro napisan roman. Marksističko uzbuđenje s prvih stranica romana s vremena na vrijeme i dalje će se pojavljivati. Marianne ima vilu u Italiji, Connell putuje Evropom s naprtnjačom: njemu je tek novac od stipendije svijet učinio stvarnim. Marianneini novi dečki bit će iz dobrostojećih obitelji. A par će se tek kad se razdvoji zapitati zašto nisu nikada razgovarali o tome da je Connellova mama slabo plaćena posluga u Marianneinoj obitelji.

Stavljamo naglasak na socijalni kontekst 'Normalnih ljudi' da naglasimo finu podešenost romana Sally Rooney. Nije to sve što valja. Odnos između Marianne i Connella događa se između plahti, u dodirima kože, unutar krivih koraka: ali i ono što vidimo i čujemo kroz otvoren prozor ljubavničke sobe nosi svoja uzbuđenja. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Sleaford Mods: *Spare Ribs*

(Rough Trade, 2021.)

NA britanski duo Sleaford Mods savršeno bi se mogla primijeniti čuvena dosjetka JOHNA PEELA o bandu The Fall – 'uvijek isti, uvijek različiti'. 'Spare Ribs' njihov je jedanaesti album i dolazi nakon desetljeća u kojem su prerasli iz kućnog projekta JASONA WILLIAMSA u jedan od najosebujnijih i brzo prepoznatljivih britanskih bendova. Njihova formula je jednostavna, ali efektna. Instrumentali ANDREWA FERNA spajaju punk, postpunk, hip-hop i grime u specifični britanski urbani zvučni krajolik preko kojeg Williams pljuje svoje opservacije o društvu, glazbenom biznisu, pop-kulturi, politici i koječemu drugom u maniri MARKA E. SMITHA ili JOHNA COOPERA CLARKEA koji su nekim slučajem čuli Wu-Tang Clan. Budući da Sleaford Mods svoj recept ne mijenjaju, već samo od izdanja do izdanja promiješaju omjere sastojaka, album uvijek ovisi o tome koliko ste otvoreni za Williamsov tekstualni otrov. Glavni šarm Sleaford Mods je jednostavni pristup radničke klase, što je dio britanske glazbene tradicije od šezdesetih naovamo. S vremenom je Williams shvatio da se jezikom nogometnih navijača može reći mnogo toga s čime se takve skupine ne slažu ili to jednostavno nisu osvijestile. Tako u naslovnoj pjesmi proziva mizoginiju skrivenu iza 'racionalnih' objašnjenja, a u 'Out There'

još jednom opisuje postbrexitovski blues najavljen još na sjajnom 'Austerity Dogs' iz 2013. Jedna od čestih kritika Williamsovog pristupa jest da su mu tekstovi previše vezani za vrijeme u kojem su nastali i da će zastarjeti za šest mjeseci. S druge strane, pjesme poput 'Shortcummings' o DOMINICU CUMMINGSU, sad već bivšem glavnom savjetniku BORISA JOHNSONA, ili 'Elocution' o licemjerju glazbene industrije u doba pandemije, nisu tu da ih netko razumije u 2032. Sleaford Mods ne stvaraju buduće klasike, oni dokumentiraju sadašnjost. To je sasvim dovoljno.

Shame: *Drunk Tank Pink*

(Dead Oceans, 2021.)

DRUGI album londonskog postpunk benda Shame dolazi tri godine nakon hvaljenog debija 'Songs of Praise'. Snimljen prije proglašenja pandemije Covida–19, 'Drunk Tank Pink', nazvan po žvakaćoj gumi koja se daje nasilnim zatvorenicima kao forma antistres terapije, dojmljiv je album na više razina. Premda frontman CHARLIE STEEN u tekstovima tematizira prvenstveno iskustvo prošlog albumskog ciklusa i očekivanja od mladog gitarskog benda koji glazbeni tisak naziva 'čudom od četiri akorda', prevladavajuća atmosfera itekako korespondira s kolektivnim osjećajem nastalim nakon snimanja albuma. U glazbenom smislu, album predstavlja nadogradnju žustrog mladenačkog zvuka prvijenca integracijom kompleksnije ritmike nadahnute afrobeatom i math rockom, ali i dinamične zvučne slike u kojoj se našlo mjesta za raznorodne suptilne eksperimente. Na koncu je 'Drunk Tank Pink' uspjeli pokušaj ambicioznog benda da proširi svoj zvuk, ne gubeći pritom ništa od kohezije i energije prvijenca.

Lice: *Wasteland: What Ails Our People Is Clear*

(Settled Law, 2021.)

UZMEMO li u obzir koliko ih je otočka glazbena kritika toplo dočekala i prije objave prvijenca, pomalo je ironično da su neke od glavnih tema debitantskog albuma ovog bristolskog benda stav glazbenog tiska, pitanje plaćene promocije te sukob etabliranih i neetabliranih glazbenika. Sve navedeno su bitni i vrlo stvarni problemi, ali nepredvidljiva mješavina stilova koju njeguje ovaj bend djeluje kao insajderski vic. Bendov hermetični spoj gotovo spoken word vokala, postpunka, natruha ambient i industrial tekstura, velike doze psihodeličnih, praktički prog rock rješenja, namjerno se ili nenamjerno obraća prije svega ukusu onih koje kritizira. Sve bi to bilo užasno iritantno da nije izvedeno vještinom, sigurnošću i lakoćom potpuno neočekivanom za jedan debitantski album.

■ Karlo Rafaneli

Književnica i novinarka u povodu otvorenog pisma ministrici kulture

SLAĐANA BUKOVAC Bez potpore su ostale i žrtve potresa i već renomirani pisci

U otvorenom pismu ministrici kulture upozorili ste na netransparentne odluke pri dodjeli potpora za poticanje književnog stvaralaštva u 2021. Što smatrate najproblematičnijim u tom natječaju?

Nejasno je je li natječaj koji je trebao biti literarne naravi naknadno promijenjen u podršku socijalno ugroženim piscima. S tim da se o tome kako pisci žive i koliko imaju odlučivalo bez podataka i bez ikakve dokumentacije. Valjda jer u malograđanskoj sredini ljudi misle da se iz tračeva sve može doznati. Ono što je pak sigurno jest da su bez potpore ostale i žrtve potresa i već renomirani pisci. Nešto nedostojanstvenije i za dobitnike i za 'gubitnike' jedva je moguće zamisliti. A pritom nije jasno je li to odluka ministrice ili kolega: pisaca, prevoditelja i kritičara, iz komisije.

Foto: Manuel Angelini

Kako su vaši dosadašnji romani i zbirke pjesama bili ocijenjeni kod publike i kritike?

Roman 'Putnici' je dobio nagrade Slavić i Kiklop za prvu knjigu, 'Rod avetnjaka' nagradu Fran Galović, 'Stajska bolest' bila je u finalu četiri najpoznatije hrvatske nagrade, 'Nijedan pauk nije savršen' u finalu Kiklopa za poeziju, a nedavnu zbirku priča, 'Odstraniti životinju', kritičar Večernjeg lista proglasio je domaćom knjigom 2020. godine, dok je u Jutarnjem ušla u izbor 50 najboljih domaćih i stranih beletrističkih naslova objavljenih lani. U komisiji Ministarstva koja mi je odbila rukopis koji pišem sjedi kritičar koji je za tu knjigu napisao pozitivnu recenziju na nekoliko kartica! Neki autor teoretski može od ozbiljne kvalitete preko noći postati 'loš' ili 'slab', ali tu bi morale biti u pitanju dosta dramatične okolnosti...

Koliko se uopće valorizira 'minuli rad' pisaca u Hrvatskoj: pozitivne recenzije, uspjeh kod čitalaca, broj objavljenih knjiga?

Operativno, samo su dva načina valorizacije: jedna je ova potpora za narednu knjigu i postoji, u manjem iznosu i za manji broj pisaca, neka vrsta bonusa za uspješnu objavljenu knjigu. Za 2019. godinu ta sredstva nisu dodijeljena. Taj novac, ako se odnosi na literarnu kvalitetu, velika je satisfakcija jer autoru daje do znanja da je važan za literaturu. Teoretski, postoji i novac koji se dobije od posuđivanja u knjižnicama. Koliko znam, već se godinama ne isplaćuje. Bitno je da što se više taj ionako mali novac namijenjen literaturi cjepka i što se više forsira 'uravnilovka', tim bolje za svaku vlast jer što nas je više i što smo jeftiniji i bezvrjedniji, tako slabi društvena pozicija i pisaca i literature.

Kako vi i vaše kolegice i kolege pisci u Hrvatskoj egzistirate – živite li od pisanja?

Ne mogu živjeti od pisanja; dio nas radi u novinarstvu, dio u školama, ima i nezaposlenih. Na ovoj listi 'odbijenih' tako na primjer ima višestruko nagrađivanih autora s mizernim mirovinama. Pozicija samostalnog umjetnika uglavnom je potplaćena. Možda je moguće, ukoliko je čovjek dovoljno 'umrežen', živjeti isključivo pronalazeći razne vrste dotacija. Ali onda 'slobodni pisac' postaje 'državni pisac', a to je najgora moguća opcija.

■ Bojan Munjin

KVADRAT

Dekanica zagrebačke Akademije dramske umjetnosti FRANKA PERKOVIĆ GAMULIN među prvima je reagirala na regionalni pokret protiv seksualnog nasilja i uznemiravanja, pokrenut preko Facebook-stranice 'Nisam tražila'. Na Akademiji je osnovano posebno povjerenstvo koje je u samo nekoliko dana zaprimilo čak 27 prijava.

■ **B. P.**

Foto: Davor Puklavec/ PIXSELL

HUMANITARNA AKCIJA

Banija je naša kuća

U okviru akcije Srpskog narodnog vijeća "Banija je naša kuća" otvoren je multivalutni račun u Zagrebačkoj banci na koji se primaju uplate za humanitarnu pomoć za nabavu svega što je u ovom trenutku neophodno Banijcima i Banijkama pogođenima potresom.

UPUTE ZA UPLATU

IBAN: HR5223600001501530334, Zagrebačka banka
Primatelj: Srpsko narodno vijeće, Gajeva 7, Zagreb,
Opis plaćanja: Za humanitarnu akciju "Banija je naša kuća"
Za uplate iz inozemstva SWIFT: ZABAHR2X

B_nija
je
n_ša
ku_́a!

SNV
CHB

srpsko narodno vijeće | српско народно вијеће